

Nám se ... republiky ...

Náš ...

My ...

My ...

Nám socialistům běží dnes o to, aby se Československá republika udržela, upevnila a náležitě organizovala, běží nám o to právě tak jako našim nacionalistům, ba jistě více než určitým kruhům měšťáckým, jejichž ideálem republika demokratická nebyla. Také my chceme pro blaho své republiky udržet národní jednotu, jenže my si ji představujeme poněkud jinak než zástupci našich kapitalistů.

Naši měšťáci a velkoagrárníci přejí si, aby pracující vrstvy v zájmu republiky zřekly se své schopnosti a svého práva vyrovnat rozdíly mezi pány a otroky, a právě dnes, kdy mohlo by se to stát cestou nekrvavou a pokojnou. Tato třída našich spoluobčanů přeje si udržeti v naší republice třídní rozpory a jednotu národní představuje si tak, že jedni poroučejí a druzí jsou povinni poslouchat.

My chceme však *vyšší národní jednotu*. Chceme odstraniti třídní rozdíly, nechceme ani pánů, ani otroků. Zmizí-li třídní rozdíly, zmizí i třídní boj a pravá národní jednota stane se samozřejmým faktem. Dokud nebude tím neb oním způsobem znárodněna půda, dokud nebudou znárodněny prostředky výrobní a konzumní, dokud nebude odstraněn námezdní systém a dokud potrvá vykořisťování, dotud bude, a plným právem, vykořisťovatel považován od vykořisťovaného za nepřítele, kdyby se stavěl sebehorlivějším vlastencem. A dotud také vykořisťovaný bude vykořisťovatelem považován za nebezpečnou osobu.

My se však můžeme právem ptáti, kdo byl v této těžké době nebezpečnějším nepřítelem českého lidu a české republiky než takový náš ziskuchtivec, který do poslední chvíle zdržoval potraviny a jiné věci denní potřeby ve velkém, než takový náš velkokeřas a krvavý vykořisťovatel vlastních spoluobčanů? Viděli jste, co ještě ve dnech právě minulých provedli nám tito páni s vánočními rybami. Takových Čechů právem si nevážíme, a je k tomu třeba

nesmírně dobrého žaludku, máme-li se zástupci takových vlastenců udržovat shodu.

Naši vykořisťovatelé a velkokeřasové to jsou, kteří v této vážné době soustavně porušují národní jednotu. My jim však chceme jednou provždy překaziti toto nečisté řemeslo, poněvadž nám jde o vyšší národní jednotu, o jednotu pravou a nepokryteckou. A jsem také přesvědčen, že máme k tomu moc a schopnost, poněvadž máme již tolik vyspělého lidu, že bychom první kroky k socializaci republiky — to jest znárodnění půdy a velkopřumyslových závodů a odstranění námezdního systému — mohli provésti ihned, ovšem s náležitou opatrností a se všemi ohledy k dnešní situaci, aniž by se tím běh hospodářského života našeho porušil, byť jen na den.

A je tu ještě jeden národní moment, který mluví pro bezodkladnou socializaci toho nejnnutnějšího aspoň. Jsou jak známo pronášeny četné a oprávněné stesky na to, že dnes u nás mnoho lidí projevuje nechuť ke každé namahavější práci. Jsou to předně mnozí páni, kteří naučili se na vojně dobře se mít a nic dělat, ti teď nevědí, kudy do práce, neboť většinou neumějí také nic pořádného. Pak jsou tu mnozí, kteří za války vydělávali snadno a rychle mnoho peněz keřasením, těm se do užitečné a poctivé práce nechce. A konečně je tu mnoho prostých lidí, které víra pokazila, vysílila a otrávila. Člověku, který byl čtyři roky otrokem rakouské armády a neměl na vojně štěstí, nemůžeme a nesmíme se diviti, činí-li si právo na důkladný odpočinek, na čas, kterého potřebuje, aby se vzpamatoval a vpravil do nového života.

Všechny tyto lenochy, tyto zkažené, tyto vysílené musí naše republika opět získati pro normální práci, která je dnes svrchovanou nutností. To nebude problém snadný, ale dosáhneme jistě více, vyjdeme-li laskavě vstříc těmto lidem nešťastným, než budeme-li užívati briskních způsobů, v nichž si libuje pan ministr Rašín.

Nuže, jak snadnějším byl by náš úkol, kdybychom všem těm, které musíme do práce volati, mohli říci: Pojdte, budete pracovat jen pro sebe a pro republiku, mezi vámi

a republikou nestojí už žádný cizopasník, žádný takzvaný pán, který se s vámi a s republikou dělil o zisk jen proto, že náhoda z něho učinila vlastníka půdy nebo výrobních prostředků! —

Socializace Československé republiky je tedy naléhavou naší povinností národní, od níž nic by nás nemělo odváděti.

Uzavíráme první ročník Června s pocitem uspokojení nad tím, co se nám podařilo vykonati, ale současně i s pocitem lítosti, že nám nebylo dopřáno vykonati více, mnohem více.

Červen byl založen především pro nové hnutí umělecké, pro ony ismy, které jako nenárodní měly býti u nás válkou vyhlazeny, — chtělo se nám dokázati, že žijí, že jsou dokonce velmi živé a že již prostá spravedlnost velí, aby jim bylo poskytnuto místo na slunci.

Po celou dobu válečnou žili jsme v mysli s ideály onoho nového uměleckého jara českého, které vzniklo nedlouho před válkou a bylo předčasně zmrazeno obecnou katastrofou.

Georges Duhamel ve své knize Civilisation praví o svém Cousinovi: „Vracel se stále k událostem na to místo, kde válka je přerušila, a měl přirozený sklon k tomu, spojovati krásnou minulost s budoucností neméně rozkošnou. Přes hořkou a krvavou propast prodlužoval někdejší život až do života budoucího...“

Tak tomu bylo s námi, a chopivše se práce, chtěli jsme počítati tam, kde jsme na počátku války přestali. Válka nás nezměnila. Tak nehotoví a náladoví jsme nebyli. Různé záchvaty jednotlivců nemohly nás zmýlit. Tím méně reakcionářská hesla, která se domnívala, že přišel jejich okamžik.

Tak jsme tedy počali. Nové umění žilo a sílilo. Ale něco přece bylo změněno a měnilo se. Byli jsme nemálo rozprášeni válkou. Odešli nám nejslibnější. Jiní, donuceni poměry, zaujali pozice, které jim braly čas i volnost. Červen vycházel v době nejkritičtější a nebylo snadno udržeti jej na kýžené výši. To byla naše bolest.

Ale dokázali jsme, co jsme chtěli. Přinesli jsme důkaz, že naše hnutí nezahynulo, že se pracuje a že se bude pracovati. Kontinuita nového uměleckého úsilí u nás byla po-

rušena toliko zevně, když téměř všechno bylo umlčeno. Pod povrchem se pokračovalo a Červen pokusil se býti zjevným důkazem této práce. A důkaz se zdařil. Není naší vinou, že nemohli jsme podati svým čtenářům více: úplnějšího obrazu našich snah a názorů i jejich výsledků.

To bude teď úkolem velké umělecké revue, které potřebuje český život umělecký jako soli a která jistě nedá na sebe dlouho čekati, třebaže úmrtím Bohumila Kubišty první krásná možnost byla nám odňata.

Shledáváme, že naše situace je dobrá přes krajní nepřízeň českých poměrů, přes neloajlnost a neinformovanost starousedlických kritiků i diletantské mládeže, která se cítí ohrožena. Máme za sebou kus dobré práce, máme pozice. Výtvarně jsme necouvli, to dokáže nejdříve nová výstava Tvrdošíjných, budeme míti dorost a také povzbuzení z celé světové ciziny. Literárně zapůsobili jsme silně i do kruhů, které se domnívají, že jest nutno, aby nás potíraly, a nové, skutečně významné talenty jsou na naší straně. To nám prozatím stačí, neboť zaručuje nám to další zdravý vývoj umělecký, a nikoli pouze houfec přežvykavců.

Červen v druhém svém ročníku rozšíří jako týdeník svůj obsah směrem politickým, sociálním a kulturním: umění zůstane jednou z podstatných složek jeho obsahu. Totéž nové umění ovšem, táž hlediska jako v ročníku prvním, poněvadž jsou jediné možná pro ty, kdož také ve věcech uměleckých dožadují se pravé demokratické svobody.

A tož ještě jen jednu věc podotkněmež: Bylo na nás hozeno slovem „klika“; učinili to lidé, jichž výdělečně zaměstnání literární zásadně ignorujeme, ledaže bychom je přibíli někdy jako výstražný příklad.

„Klika“ je sdružení lidí, kteří nemajíce společných zásad, názorů, snah věcných, nýbrž pouze stejné osobní ambice, sešli se, aby se navzájem podporovali cestou za osobními úspěchy. My se však sešli, abychom propagovali určité zásady a projevy umělecké, určité hnutí umělecké, a ne jeden z nás obětoval pro to úspěch a přízeň veřejnosti, které by ho nebyly minuly, kdyby byl chtěl býti jen poněkud méně tvrdošíjným.

Programově tedy odmítl Červen sloužit kdekomu, mí-
siti černé s červeným; končice první ročník Června můžeme
klidně a s jistou hrdostí pohlížeti na tento uzavřený
svazek: Červen byl časopis, který měl pevný charakter. To
je u nás vzácnost.

A to jsme chtěli.

NÁBOŽENSTVÍ A CÍRKEV V SOUDOBÉM ŽIVOTĚ

1

Většina dnešních lidí, těch prostých jako těch takzvaných inteligentních, pracovníků hlavou jako rukama, nemá valného smyslu pro otázky náboženské. Jdeme většinou mimo ně za svou prací a za skutečným životem.

Řekněme si: potřebuje dnešní dělník, zřízenec, živnostník, rolník, úředník nějakého přesného, uvědomělého poměru k takzvanému bohu a k takzvaným záhadám světa a života k tomu, aby byl dobrým dělníkem, rolníkem atd. a současně i dobrým občanem a člověkem? Ba možno tvrditi, ani malíř, spisovatel, učenec, tím méně pak lékař nebo inženýr nepotřebuje dnes boha a náboženského zodpovědění jistých otázek k tomu, aby byl dobrým malířem, lékařem atd.

Dnes zabývají se těmito věcmi a otázkami toliko lidé, speciálně nebo příliš knižně k nim vychovaní, kteří je považují za své povolání nebo za své řemeslo nebo kteří mají zálibu v náboženském hloubání a dosti času k němu. Ale zájem, který o tyto věci tu a tam ještě jest, byť byl sebeznačnější, nevysvětluje se tím, že dnešní život ho naléhavě vyžaduje, nýbrž tím, že mnozí udělali si z pánaboha výnosný obchod a druzí žijí více v knihách než venku na svobodě. Zvyk, setrvačnost, odkojení starými tradicemi hrají tu svou úlohu, pokud ji nehraje pouze ziskuchtivost nebo nezbytnost vydělávati si náboženstvím, poněvadž nic jiného se neumí.

Ve skutečnosti je těchto lidí nepatrná menšina. Nesmí nás mýliti, že je dosud dosti mužů i žen, kteří konají některé náboženské úkony, zúčastňují se obřadů, volí klerikálně atd. I tyto věci konají se především ze zvyku, ze slušnosti, z opatrnosti (že si člověk myslí, což kdyby přece jen bylo něco pravdy na tom!), také ze smyslu obchodního (voskař, který dodává svíčky do kostelů a far, nebude přece organizovaným socialistou a musí se časem podívati, jak ty jeho výrobky hoří!), a konají se nejčastěji velice mecha-

nicky, a ani tito lidé nevedou pravidelně náboženského životu.

Nepatrný počet lidí nábožensky opravdu aspoň cítících a myslících, ne-li nábožensky žijících, je prostě zbytek starých časů, vymírající rod.

Moderní život, dnešní náš život práce a svobody nepotřebuje tohoto přežitku v žádné podobě, a to mu nebrání, aby se normálně vyvíjel. Moderní člověk je nenáboženský, a kdyby se jednoho dne přestalo mluvit a psát o bohu a jeho „záležitostech“, chybělo by to snad nějakému nepatrnému zlomku civilizovaného světa, ale svět, život, práce, myšlenka šly by svou cestou dále bez nejmenšího pozastavení.

Cítíme prostě, že všechny ty náboženské odpovědi na otázky po smyslu a účelu všehomíru a života, po jejich původu a konci, jsou v nejlepším případě velmi zajímavé a třeba i krásné jako básně víry a logiky, ale jejich praktická hodnota pro nás je právě jen hodnotou básně, ale nikoli hodnotou důkazu vědeckého. Při vší úctě, kterou máme někdy k poctivému náboženskému nebo nábožensky filosofickému myšlení, přece si jen řekneme, že nějaké zázračné dalekohledy, které by nám ukázaly život na hvězdách a sluncích, nebo nějaké zázračné vzducholodi, které by nás dovezly do onoho života, pomohly by nám víc k poznání než veškero mudrování a hloubání kněží a náboženských mudrců. Útěcha, kterou náboženství tu a tam skutečně nebo zdánlivě poskytne srdci zmatenému hořem nebo vírem života, je právě jen stéblem tonoucího odkojenice starých tradicí.

Moderní člověk veškerým způsobem svého života dokazuje, jak ve skutečnosti smířil se s myšlenkou, že na jisté otázky své buď nedostane vůbec spolehlivé odpovědi, anebo musí na tuto odpověď bezpochyby velmi dlouho ještě čekat. Uznal, že jest lépe jednati tak, jako by ani nebylo záhad na světě, smířil se s nimi, neděsí se jich.

Primitivní černochoch nějaký, když spatřil v noci vycházeti veliký rudý měsíc, dal se před ním možná na útěk a schoval se do křoví. Dnešní člověk neděsí se věcí takových, poně-

vadž o nich příliš mnoho ví, ale neděsí se ani tajemství světa a života, do nichž vniknouti nemůže. Naopak hádanka světa se vším všudy zdá se dnes něčím velikolepým, snad velikolepějším, než jest ve skutečnosti.

Jistě jsi byl, bratře, někdy na venkově v jasné zimní noci, uprostřed polí, když je ticho a všecko zasněženo, celý svět se jiskří, hvězdy a obloha jsou nesmírně čisté a hluboké. V takové chvíli snad jsi se zastavil, rozhlédl kolem sebe, rozhlédl se také po té hluboké obloze, vzpomněl jsi si přitom na ledacos, co vypravují hvězdáři a jiní učenci. Tu měl jsi takový zvláštní, příjemný pocit, skoro jako bys napil se dobrého vína, a tu jsi si snad řekl, jako jiní si už řekli: Jak je to všechno divné a jak je to krásné. Jaké mohutné divadlo, a já v něm také mám svou úlohu, docela malou, úlohu pískového zrnka nebo mravence, ale lepší něco než nic. A když jsi pak sklonil opět hlavu a šel svou cestou, řekl jsi si asi: Inu, ten svět by byl docela krásný, kdyby jen ta lidská banda byla rozumnější, aby člověk člověka nechával na svobodě a neztrpčoval mu zbytečně života.

A myslíme, že dnešní člověk dokonce cítí, jak právě bez boha je takové hvězdnaté nebe nebo bouřlivé nebe mnohem krásnější, velebnější, jak právě svou tajemností, kterou věda nezničila, nýbrž naopak zveličila, více povznáší člověka, než kdybychom si představovali, že tam nahoře sedí nějaký starý pán na zlatém trůně, obklíčený bezpohlavními andělíčky, který z dlouhé chvíle nadělal hlíněných kuliček a rozházel je kolem sebe a oživil je, nic nedav těm bytostem ze své moudrosti snad proto, aby se mohly rváti mezi sebou, konati především hlouposti, a tak mu poskytovaly zábavu. Namítnete-li však, že jsou také vznešenější představy o bohu, než je tato, máte pravdu, ale tím více pak skličuje nepoměr mezi bohem a jeho domnělým dílem. Tak, jak prostě jsme s celým svým okolím, pouhé plody půdy a živlů, jsme přece jen něco, jakýsi výboj a růst, jakási krása a radost; ale jako dílo nejvyšší vůle nejmoudřejšího otce představovali bychom jen hromádku neštěstí a nemohli bychom než dnem nocí proklínati svého stvořitele.

Tak tomu je s moderním člověkem, a víme, že nestal se

proto horším, nemravnějším, nelidštějším, než byl dříve. Známe dnes příliš podrobně minulé doby náboženské, ty pohanské stejně jako ty křesťanské, abychom věděli, že tehda byli lidé celkem právě tak mravní a nemravní jako dnes. Mezi náboženskými lidmi obecně vzato je a bylo právě tolik lumpů a poctivců jako mezi lidmi nenáboženskými. Mravní úroveň každé doby je prostě určována dlouhou řadou nejrůznějších činitelů: náboženství bylo nejvýše jedním z nich, ale nikoli nejdůležitějším a nezbytným, a dnes má člověk vůbec zcela jiné starosti.

Moderní člověk necítí, nemyslí a nežije nábožensky, a hlásí-li se k některému organizovanému náboženství, k některé církvi, je to pravidelně hloupá nebo vypočítavá formalita. Skutky dnešních lidí, jejich denní konání dobré i špatné — a to je přece hlavní věc —, nejsou určovány jejich poměrem k bohu, jejich vírou náboženskou.

Celý civilizovaný svět, veškerý vztahy mezi národy, mezi třídami, mezi bližními jsou určovány zcela jinými zjevy, než jest náboženství, nenáboženskými, ba i protináboženskými zásadami.

Ve světové válce slyšel svět toliko dvě vysokých hlasů, které promlouvaly o bohu. Na jedné straně byl to hlas římského papeže, který mohl směle mlčeti, poněvadž to, co řekl, nemělo valného smyslu a účelu; na druhé straně mluvil o bohu a víře císař Vilém, ten Hohenzollern, který po celou dobu svého panování chystal toto strašlivé vraždění, a když konečně mohl je prováděti, činil to s brutálností, jaká se nezdála již možnou v kulturním světě. Také starý Habsburk byl jak známo okázalým katolíkem, a tak vidíme, kterak Habsburk a Hohenzollern, poslední dva císařové náboženští, postavili válkou nehynoucí pomník z krve a železa státu spojenému s církví, — ale skutečné náboženství bylo při tom vypráskáno z dohledu a bůh byl by se mohl rdíti studem.

Náboženství dohrálo svou úlohu v životě veřejném. Většina nechce již žíti v tradičních představách, nemyslí v náboženských pojmech, nevěří v osobního boha. Netrápí se záhadami světa a hloubání o starých otázkách po pů-

vodu, smyslu a konci života ponechává filosofům. Ale cítil-li se dříve náboženský člověk připoután k nějaké tvůrčí a vůdčí bytosti nadpozemské, cítí moderní člověk stejně hluboce svůj poměr k zemi a k životu na zemi, své pozemšťanství. Nebloudíme již v nadpozemských sférách, věříme pouze v ráj a peklo na zemi, držíme se pevně půdy pod svýma nohama a chceme býti především zde na zemi náležitě svobodni a šťastni uprostřed stejně svobodných a šťastných svých spoluobčanů.

Víme, že k tomu je třeba, aby byl na světě skutečný pořádek, ale současně víme, že na světě všechno dělají si lidé sami a že nový pořádek dělají vždy, když přijdou k lepšímu rozumu. A dále víme, že k pravému pořádku na světě je třeba, aby člověk přestal člověka vykořisťovat, aby možnost vykořisťování byla odstraněna, aby člověk člověku z vůle veřejného řádu byl nápomocen a přál každému takovou svobodu, jakou chce pro sebe, aby zkrátka byl dobrým spoluobčanem.

Zásady dobra nenašeptává nám nějaký bůh, vyplývají logicky z pozorování života, spíše sociologie než náboženství potřebujeme. A držíme-li se těchto zásad, jsme svědomití. Člověk nenáboženský má právě tolik svědomí jako člověk náboženský, ale není to nějaký hlas boží, nýbrž spíše hlas lidu, kniha uložená v našem mozku, zděděná po předcích, do které předchozí generace ustavičně zaznamenávaly zásady a poznatky prospěšné lidskému pokolení.

2

Hraje-li po našem názoru náboženství zcela nepatrnou úlohu v moderním životě, mohli bychom věru jíti mu všude z cesty, ať se vyskytne kdekoli, ať jako básnická literatura nebo jako filosofické myšlení (jaké u nás provozuje například prof. Mareš stejně poctivě jako nenově a koneckonců jako zpátečnickou hru s pojmy a velkými slovy) nebo jako útěcha prostinké dušičky nebo jako záliba v sektářství — kdyby nebylo zneužívatelů náboženství, kteří mají vrch mezi zbytky náboženského světa.

Jest a bylo vždy náramně mnoho lidí nevzdělaných a hlavně nepoctivých, kteří zneužívají každé myšlenky, každé zásady, každého citu, k nimž se přihlásí. Ale možno říci, že na světě nebylo ničeho tak zneužíváno jako právě náboženství.

První zneuživatelé náboženství byli ovšem z kněžské kasty. Byli jistě již mezi primitivními černými, žlutými nebo hnědými čaroději, kteří jsou stále se svým dřevěným nebo jiným fetišem, konajíce obřady a různé umělé kousky, brzy postihli, že není všecko tak pravda, jak to jejich lid věří, a vědouce, „jak se to dělá“, mohli z první ruky poznati, co jest pravda a co klam, zkrátka: „viděli do toho“. Postihnuvše, že jistých klamů je třeba, má-li se dosíci kýženeho účinku, přišli i k tomu, že jest v jejich zájmu, aby věřící věřili nejvíce. Z těchto primitivních čarodějů vyvinula se kněžská kasta, která, toho neupíráme, vydala ze sebe mnohé muže vysoce ušlechtilé a nám dodnes drahé, ale ve většině svých členů zůstala věrna smýšlení a zásadám původních černých čarodějů.

Od prohnaného černošského čaroděje až k prohnanému křesťanskému arcibiskupovi nebo papeži — jest jich dosti i historicky zjištěno — je sice dlouhá cesta vývojová, ale základní lidský typ je u všech těchto nepoctivých kněží stejný, všem jedná se o stejnou věc: aby na útraty věřících měli se dobře a rozšířili nejvíce svou moc.

Proto kněžská kasta zorganizovala náboženské názory a věřící kolem nich ve veliká náboženská společenstva povahy mezinárodní, v dogmatické církve, tyto zdroje nesčetných bojů, perzekucí, krveprolití. V těchto spolcích přestává oficielně náboženství býti otázkou srdce a svědomí a stává se nástrojem zcela světské touhy po moci. Máme pro to nejsmutnější doklady zejména z éry křesťanské, z éry onoho křesťanství, jež bývá rádo nazýváno „náboženstvím lásky“. Křesťanství skutečně milovalo často tak silně, že člověku zpřelámalo kosti a že člověk vypustil duši.

Je známo, že ze všech církví nejvíce snažila se o světskou moc a vládu církev katolická a tato církev dovedla se po šest set let udržovati při moci způsobem nejbezohlednějším.

Aniž chceme popíratí stejnou tendenci u všech velikých církví, můžeme říci, že církev katolická je nejkrásnějším, přímo čítankovým příkladem důsledného a organizovaného zneužívání náboženství. Dávala vždy slovem i skutkem najevo, že jí jde o moc, a prohlásivši se za samospasitelnou upozornila jasně, že se domáhá vlády nad celým světem.

Žádná církev neodvážila se projevití své světské choutky takovým způsobem, jako církev katolická. Zavedla nejdívaldelnější nádheru do svých obřadů, ze „hříchu“ učinila nejrafinovanější rozkoš, opřela se důsledně o smyslnost a její kropáč dal se vždy a všude doprovázeti šavlí. Dějiny katolické církve jsou dějinami kněžské panovačnosti a touhy po moci, která neštítí se ani těch nejhanebnějších a nejstrašlivějších prostředků.

Nelze ovšem upříti, že organizace katolické církve byla mohutná budova, velikolepé dílo světského úsilí podrobiti náboženstvím svět nejukrutnější autoritářské myšlenky. Při tomto díle svědomí bylo umlčeno, srdce zkaženo, ale chytrácký mozek pracoval s nevšední bystrostí.

Ryzího křesťanského člověka, nejvyšší typ člověka náboženského, církev katolická ustavičně kazila, znemravňovala, proměňovala ve fanatického kejklíře. Řvoucí a rukama šermující jezovitský kazatel připomíná zcela právem černého čaroděje afrického.

Ale přes veškerou moc, kterou církev katolická v některých dobách měla, nemohla zabrániti, aby stále znova neobjevovala se pochybovačnost, aby se nečinily a nešířily vědecké poznatky, aby se nestával obecným duch vzpoury.

Víra mizela, věda a technika vyháněly čaroděje z veřejného života, vzpoura vítězila nad autoritou, a dnes je katolická církev už jen nepřijemný stín bývalé slávy, nezajímáme se o ni, a kdyby nebylo u nás starých privilegií církve, která činí klerikalism katolický dosud nebezpečným, bylo by nám náramně lhostejno, co církev dělá nebo nedělá, existuje-li čili nic.

Katolicism, tak jako veškero organizované náboženství, je ideově a mravně odbytá, naprosto odbytá věc. Na tom nezmění pranic ta okolnost, jestliže pět nebo deset katolic-

kých spisovatelů na světě píše dosud dobré nebo i výborné knihy, které každý vzdělaný člověk rád si přečte a o nichž se mluví v literárních fejetonech nebo člancích. To je otázka literární, nikoli otázka života. Náš dnešní život se ohlíží po jiných věcech, jde ve svých vysokých botách mimo cestičky gurmánů a specialistů rovnou jako po císařské silnici za laickými problémy politickými a sociálními.

Ale jsou tu privilegia církve, pronikající naši společnost, je tu zlo moderního klerikalismu, a tyto první měsíce naší republiky ukázaly dostatečně, že zlo je nebezpečné.

Dnešní katolický klerikalism — jsou ovšem i jiné klerikalismy černé a červené, zlo nikoli však stejně akutní a nebezpečné — jest poslední zbytek snahy katolické církve o moc. Dnešní klerikálové jsou lidé, kteří pochopili, že kněžská kasta nemůže se udržeti při moci a vlivu pouze skrze kostel a církve, nýbrž že se musí věnovati politice, obyčejné světské a třeba i hospodářské politice, aby aspoň něco pro sebe zachránila. Proto zakládají kněží různé katolické strany politické, proto dávají se voliti do různých sborů veřejných, píší špatné noviny, pracují v záložnách, zakládají hospodářské spolky, zkrátka organizují politicky a hospodářsky zbytky svých přívrženců, udržující je pohromadě různými výhodami, které jim opatřují.

To je dnešní klerikalism, to jsou ty hloučky přihlouplých lidí a chytráckých prospěchářů, jež dávají společně stranu nejubožejší mravní a myšlenkové úrovně. Dnešní klerikalism, toť hromádka cihel, kamení a malty z rozbořené budovy nebo hromádka střepů z bývalé nádherné nádoby. Je to ubohá věc, ale přece bychom se mohli pořezati o ty střepy, kdybychom nedali dobrý pozor.

Klerikalism, to jsou ostré střepy rozházené po cestách, kudy chodíme. Musíme vzíti dobré koště a zamésti je někam do kouta, aby se o ně nikdo nemohl pořezati. To znamená: Klerikalism je nám dosud nebezpečný jen proto, že katolická církev má u nás jistá privilegia, jest naším státem stále ještě zvláště chráněna a není od státu úplně odloučena.

Církev a stát bývaly nejraději jedno tělo a jedna duše,

vždycky se podporovaly navzájem, neboť církev i stát zakládaly se na autoritě a toužily vždycky po absolutismu. Ale když církev ztrácela pomalu starý svůj význam, také stát neodolal proudu nových myšlenek o svobodě, o právu na vzpouru, o demokracii a socialismu, také stát v starém smyslu slova je dnes aspoň teoreticky věc již odbytá: nevěří se v něj, stát odstraňuje se kus po kuse, přichází protikasárnický, nestátní socialism, jehož ideálem je volná federace autonomních jednotek politických a hospodářských, jež by ráda obsáhla celý svět a učinila život tak mezinárodním, aby jakékoliv nepřírozené hranice a šraňky pozbyly smyslu.

Proto žádáme dnes úplnou odluku státu od církve. Stát nemá již práva chrániti, podporovati některou církev, vůbec církev, poněvadž jednak život většiny je nenáboženský, jednak vývoj státu směřuje proti autoritě, kterou církev posvěcuje. Církev nesmí býti již státem uměle udržována při životě, který jí už nepřínáleží. Stát nesmí býti pomocí církve sváděn z cesty, která je přirozenou a šťastnou. Svět vyslovil se již naprosto jasně proti tomu, aby některá církev samospasitelně panovala a ovládala veškeren život občanský, proto v moderním státě, ve svobodné demokratické republice nesmí zůstaviti žádné zbytečné stopy po církevní panovačnosti.

Moderní stát vyvíjí se bez církve a proti církvi. Víme, že naše republika tak vznikla a že bychom měli dosud Habsburky a Rakousko, kdybychom se byli řídili přáním církve, kdybychom byli nejednali tak, jako by církev vůbec nebylo. Proto v moderním státě patří církev do kouta, do onoho kouta, kde sedávají hodné panenky a čekají, až je někdo najde. Do takového kouta patří církev katolická a patří všechny církve vůbec, do ústraní, kde se může rozjímati o bohu a hádance světa, o ctnostech a hříších, ale nepatří do širokých tříd veřejného života, do smluv mezi občany, do škol a sněmoven, jimiž vane duch svobody a práce.

V moderním státě, zejména v naší republice, chceme-li, aby šla v čele zemí skutečně svobodných a skutečně demokratických, nesmí býti oficielního náboženství, aniž privilegiované státní církve. Vidíme to denně a na každém kroku,

že náboženství a církve nejsou opravdovou otázkou lidí jdoucích za svým povoláním, že nemají vůbec žádného práva už mluvit do veřejného života, a proto musí jít ven ze zákonů, ze škol, z veřejného úřadování.

Církev a náboženství musí se státi pouze a výhradně otázkou těch, kdož věří. Nechceme nikdy a nikterak sáhati na to, co patří věřícím, ale nedopouštějme, aby církve a jejich klerikálové sáhali na to, co patří světu nevěřícímu. Důsledná a naprostá odluka státu od církve je dnes jedině spravedlivé vyřízení sporu mezi klerikalismem a lidmi svobodomyšlnými.

Náboženství, pokud existuje ještě, patří do kostela, a nikoli do školy, a kostel musí se státi pouze věcí věřících. Náboženství, je-li dosud, nechť je opět záležitostí srdce a svědomí, ale církvi nesmí zbyti žádná politická a hospodářská moc. Ze zákonů musí býti odstraněno všecko, co připomíná, že kdysi jedna církev komandovala celý svět.

Odluka státu od církve je věc stejně důležitá jako reforma agrární a jako jiné reformy, po nichž volá lid a veškera bystrá a poctivá inteligence.

Život není jen chleba, život je také svoboda a kultura. Život je souhrn zájmů politických, hospodářských, sociálních a kulturních. Přijdou opět doby, kdy nebude již nouze o chleba ani o maso, ale mohlo by se státi, že pak, až budou žaludky plny, zpozorovalo by se, že nám chybí svoboda a že reakce nás olupuje o věci nejmilejší. Otázky občanských svobod nesmějí býti proto zanedbávány pro otázky žaludkové.

Kdo se stará o to, aby politický a hospodářský vliv církve byl na věčné časy zlomen, znemožňuje nejnebezpečnější prostředek reakce, která kdyby zvítězila, jistě by nastolila opět poměry, stát, který nejen by povalil veškery svobody občanské, nýbrž sáhl bezpečně i na ty zákony a řády, které se snaží o spravedlnost hospodářskou.

Odlukou církve od státu nebéře se církvi a lidem náboženským nic z toho, co jim skutečně patří, ani jedna kniha, ani jeden kostel, ani jedna duše, ale na druhé straně neponechává se jim také nic z toho, co jim nepatří, nic z pri-

vilegií na úkor občanů jinak smýšlejících, nic z vlivu na školu, která má vychovávat svobodné občany bez rozdílu přesvědčení a vyznání, a také nic z nemírných statků, z onoho bohatství mrtvé ruky, které několika neužitečným sluhům božím dovolují povalovati se v blahobytu, zatímco dobří pracovníci žijí v bídě.

Je tomu třicet let, co tento jarní den, jež i my dnes oslavujeme, přestal býti dnem zamilovaných snů a písniček, prvním májem — lásky časem, časem básníkůvých hrdliček, slavíků a růží, a stal se dnem pracujícího lidu, který povstává, a dnem drsných písní revolučních, které burácejí ulicemi. Na znamení budoucího nového jara lidského zvolil si organizovaný proletariát a s ním všichni osvícení pracovníci mozkiem i rukama tento den za svátek práce, práce, která má provést největší revoluci dějin, úplné osvobození člověka z otroctví tělesného i duševního.

Před třiceti lety poprvé stal se První máj dnem vzpoury proti všem pánům z milosti boží i z milosti lidské hlouposti, dnem všech vykořisťovaných a utlačovaných, kteří povstávají proti modlám starého světa a proti základům starého pořádku, jenž chce, aby na jedné straně byl blahobyt a na druhé bída, na jedné výstřední svoboda a na druhé odporné otroctví.

Bylo to roku 1889, kdy proletářská Amerika viděla první veliké mzdové hnutí dělnické, socialisticky ještě neuvědomělé sice, ale přesto velmi poučné. V severoamerických státech Pensylvánii a Wisconsinu propuklo mocné stávkové hnutí horníků a hutníků, provázené bouřlivými událostmi. Stávky ty byly prohrány, poněvadž kapitalisté chopili se nejdrsnějších prostředků, aby je potlačili, a tu teprve uvědomila si dělnická Amerika, že nezdar postihl nejen poražené horníky, nýbrž ji celou. Kapitalisté v New Yorku jásali stejně nadšeně jako kapitalisté pensylvánští a wisconsinští. Tehdy tedy vydal Ruidgard Gomperz svolání k dělnictvu, aby na znamení solidarity postavilo se za zásady, pro něž bezděčně zápasili a obětovali se horníci zmíněných dvou států, aby je vyzdvihlo jako pevný program a manifestovalo za ně prvního května, v den, který se má stát za tím účelem dělnickým svátkem.

V Evropě prohlášena byla májová oslava o rok později,

při příležitosti sjezdu Druhé internacionály v Paříži, na němž socialista Guesde, zeť Marxův, přimlouval se za to, aby americký dělnický svátek stal se svátkem veškerého proletariátu vůbec. Návrh tento byl nadšeně přijat a rok 1890 stal se tak neobyčejně památným. Hrůza obcházela toho roku před Prvním májem měšťáky a vlády, čekala se světová sociální revoluce, konána byla směšně veliká ochranná opatření.

Nutno ovšem uznati, že tehda mělo dělnické a socialistické hnutí povahu mnohem revolučnější, než na jakou zvykl si svět poté, v letech pozdějších, zejména předválečných. Na druhé straně nebyly tu však dosud mezinárodní podmínky pro sociální revoluci, ani uvědomělost a připravenost proletariátu nešla obecně příliš hluboko. Socialism stál na počátku své těžké cesty, na které čekalo jej mnoho trpkých zklamání a tvrdých poučení.

Vlivem německého ducha a německých sociálně politických nauk zvrhala se pomalu revoluční povaha socialismu, zatemňovala se jeho podstata, kazilo jeho jádro a ze socialistické politiky zbylo téměř jen zájmové politikaření, prospívající jednotlivcům a tu a tam snad jednotlivým odborům, ale ubíjející socialism jako moc obrodnou a převratnou. Socialisté zapomínali docela, že v dobách prvního svatého nadšení vstali a bojovali za nový život na zemi, „v němž nesmí býti žádných béd“, počali se v parlamentech i jinde tahati s buržoazií o různé nepatrné drobečky a ústupečky, zatímco kapitalistická zpupnost rostla do nebes a v imperialistických státech ohromný militarism připravoval se téměř veřejně na světovou válku.

Bylo pak už jen velmi přirozeno, že v den vypuknutí Války nehnuli socialisté vážně ani prstem, aby zabránili tomuto několikaletému vraždění. Nemohli toho učiniti, poněvadž německý imperialistický militarism musel býti poražen, ale nebyli by toho ani dovedli, poněvadž byli zařízeni už jen na politické obchodování, ale nikoli na revoluci.

V té době První máj nebyl již svátkem revolučním a také jeho lesk jako svátku dělnického velice pobledl. Místy pře-

stával se vůbec slaviti; kompromisní strany dělnické odložily jeho oslavu na první májovou neděli.

Nastal všeobecný úpadek víry v konečný obrodný převrat; Rudý prapor, ta naše krásná píseň revolučního nadšení a cílevědomého proletariátu stala se úřední hymnou, zakončující bezvýznamné schůze a sjezdy. Dobře to vystihl Viktor Dyk, poeta českého nacionalismu, v jedné své sarkastické básni:

Zástup dnes kráčí ulicí,
vyhaslé oko, hlasy chraptící.
Po staré vášni stopy není,
jdou všichni chladni, bez nadšení.
Chladně zní sloka, chladno na duši.
Stará ta sloka nevzruší.
Chodec jde ulicí, slyší zpěv v chladu.
Policie vpředu i vzadu.
Smutek se z minula v srdce tu vkrádá
a hořkne promenáda,
kde jako paskvil zašlých dní
mdle Rudý prapor zní.

Válka svou mohutnou železnou pravicí přeškrtila však i tuto minulost.

Slavíme dnes První máj s novou chutí a s novou vírou opět jako svátek revoluční. Byl-li loňský První máj svátkem celého našeho národa, který se chystal vzít si svou politickou svobodu, jest letošní První máj opět svátkem proletariátu a práce, svátkem národa pracujícího, svátkem lidu, který se chystá vzít si *úplnou* svobodu, nejen politickou, ale i hospodářskou a kulturní, a jednou provždy odstraniti veškero nedobrovolné otroctví.

V souhlasu s uvědomělým pracujícím lidem celé evropské pevniny stojíme tu dnes jako naši bratři ve všech zemích v tuto hodinu a voláme klidně a sebevědomě: Socialistická svoboda a kultura je na pochodu a nic jí nezadrží. A vy páni, domněle od boha nám daní, kteří znáte svobodu jen pro sebe, především svobodu vykořisťovat, a kteří kulturu

zapíráte a ponižujete, pokud neslouží vašim zájmům a nedodává lesku vašemu rozmařilému a zpupnému životu, vy máte dnes jen na vybranou: Buď budete dobrovolně kapitulovat, přijmete socialistické řády, vzdáte se svých otrokářských zásad a sestoupíte do řad užitečných pracovníků — pak se dohodneme, abychom přerod dnešního prohnílého a neudržitelného „pořádku“ v pořádek skutečný a spravedlivý provedli klidně a bezbolestně. Anebo? Anebo vaše sobectví a vaše tupost jsou tak veliké, že se zaslepeně postavíte na zadní nožičky jako křeček, vy, kteří nemáte již armád, které by šly bránit vaše privileje a nedobytné pokladny, ani kněží, jimž by se věřilo, — pak odpovědnost za bouři, kterou rozpoutáte, padá na vaše hlavy, a ustoupíte nikoli jako prozíraví lidé, nýbrž v hanbě a zmatku jako poražený nepřítel. Osud Habsburků a Hohenzollernů vás čeká a prokletí národa!

Na tato slova, občané a občanky, máme dnes plné právo, to nejsou fráze, které házíme do lidu, nýbrž výsledek klidného rozhledu po světě a nejvnitřnějšího našeho přesvědčení. Situace evropského lidu se podstatně a hluboce změnila.

Především měla tu svůj vliv Válka. Nepracovala jen krví a železem, nýbrž poučila a osvětila také mozky. Lid prohlédl konečně nadmíru ostře a se zvýšenou pozorností sleduje i nové pikle mezinárodní diplomacie, která nejedná z jeho vůle a v jeho zájmu, nýbrž pro velkokapitál. A ponevadž především pracující lid tvoří armády, bývalou hlavní oporu mocných, následuje z toho, že buržoazie a velkokapitál pozbudou v dohledné době v celém civilizovaném světě těch, kteří by se dali vraždit pro jejich zájmy a kteří by je bránili, až námezdní pracovníci sáhnou na jejich privileje a zisky. Pracující lid — a to jsme my všichni, kteří si vyděláme na živobytí prací rukou svých nebo mozku svého — spatřil ve válce, kam to vede, k jakým hrůzným koncům, když lid nerozhoduje sám o sobě, nýbrž má pány, kteří jednají za něj a — proti němu. Pracující lid vidí také dnes po válce, že ti, kdož dosud vládnu národům, aspoň těm „vítězným“, nemyslí to nikterak upřímně s krás-

nými hesly, jejichž jménem vedli válku proti německému militarismu. A konečně vidí pracující lid, že především a nejvíce platí za všechno, co jeho páni podnikají, platí krev i zkázou hospodářskou. Proto chce ve všem rozhodovati sám o sobě, sám chce vládnouti, zesocializovati výrobu a spotřebu, zmocniti se všech zřidel pravého lidského života. A ví, že již nikdo nemůže mu v tom zabrániti, jakmile se rozhodne.

A na toto rozhodnutí, na uzrávání jeho vůle má veliký vliv druhá světodějná událost soudobého historického pětiletí — *ruská revoluce*.

Zde jest nám činiti přesný rozdíl mezi smyslem věci a jejími formami. Smysl ruské revoluce je veliký a krásný, její formy byly však často odporné a hrůzné. To je v jedné větě pravda o ruské revoluci, a tuto pravdu nedáme si vzíti měšťáckou žurnalistikou a tou, která se po ní opičí. To, co se děje v Rusku, jest nesmírně těžký, bolestný, tragický porod nového pořádku. Jsem přesvědčen, že ani desetina těch hrozných věcí, které se o Rusku dnes vypravují a vyhlávají, není pravdivá, ale kdyby i jen desetina pravdivá byla, stačilo by to, abychom se s bolestí odvraceli od takového divadla a zavrhovali tak strašlivé formy převratu. U nás není však ani chuti, ani možnosti napodobiti revoluční hrůzy ruské. Nebude jich také třeba. Sám Vladimír Lenin prohlásil, že to, co si smí dovoliti ruský národ, nedoporučuje se národům méně velikým a civilizovanějším.

V Rusku má všechno ohromné rozměry, i zlo. V každém pravém ruském člověku vězí podivné, zlé, ohyzdné pudy, které ze západních lidí téměř již vymizely. U nás když dopadnou zloděje, dávají ho zatknout, jen v případech výjimečných bývá také trochu zbit. Ale v Rusku za revoluce když chytili lupiče, táhli s ním k řece a utopili ho. V Rusku hrála velikou úlohu pomstychtivost, a ta není rovněž naší vlastností, my odpouštíme, až příliš snadno někdy. Hrůzné věci děly se v Rusku také před revolucí a v míru, byly tam takřka na denním pořádku, a je tudíž velmi přirozeno, že hrůza se stupňovala, když uvolnily se

řády. Také u nás viděli jsme po převratu různé nepěkné důsledky uvolněných a rozvázaných poměrů.

Ale hrůzy ruské revoluce, která dosud pokračuje, hrůzy, jež nás nikterak nelákají k následování, které zatracujeme právě jménem socialistické svobody a kultury, nesmí nás na druhé straně mýliti: zatracujete příkré formy revoluce, nesmíme zatracovati ruskou revoluci samu a její smysl a dosah.

Nevím, vyhráli-li či prohráli svou věc ruští bolševici. To je podružná otázka. Drsně marxistické zásady bolševiků nejsou jedinými zásadami socialistickými a nejsou zásadami našimi. Bolševici slevují a sleví ještě více, jsouce nuceni přizpůsobiti literu zásad a programu praktickému životu a požadavkům okolního světa. Pro nás je důležitější otázka, vyhrála-li to či prohrála ruská revoluce. A tu můžeme klidně odpověděti: ruská revoluce to vyhrála, je v jádru svém nepřemožitelná a stává se oporou celého socialistického světa, který chystá se zaujmouti svět celý. Bez vítězné ruské revoluce měli bychom dnes v celé Evropě těžký zápas s reakcí, buržoazie by triumfovala, napravujíc vlasteneckými frázemi svou poškozenou pověst, a my měli bychom na Pražském hradě možná nějakého anglického prince a neměli bychom presidenta a neměli bychom republiky.

Válka otevřela pracujícímu lidu oči, ale ruská revoluce probudila v něm odhodlání. To je jádro dnešní sociální situace, která po několika měsících bude jistě úplně každému jasna. A proto my socialisté můžeme mluvit klidně a sebevědomě. Můžeme také trochu čekat.

Slavíme tedy letošní První máj, revoluční opět První máj, plni víry a naděje, a my českoslovenští socialisté tím radostněji, že jej slavíme v národě konečně opět politicky svobodném. Jsme si toho také plně vědomi, že od loňské májové manifestace urazili jsme veliký kus cesty, jaký za jiných okolností trvá dlouhá léta, a nikoli jen rok. Splnily se naše první sny a tužby. Rozpadla se rakousko-uherská říše, tato nestvůrnost evropská, a zničen byl militaristický imperialism německý, tato hanba Evropy a věčné nebezpečí pro mír a svobodu. Dosáhli jsme politické svobody

pro československý svůj národ, válka národů se skončila. A pracující lid vynutil si bez velké námahy řadu starých požadavků, jichž splnění má mu usnadnit živobytí v této provizorní době, která je dosud velmi těžká. Dosáhli jsme osmihodinné doby pracovní, vyvlastnění velkostatků prozatím aspoň na papíře, podpory pro nezaměstnané, jistého zlepšení výživy a velmi demokratického volebního řádu do obcí pro muže i ženy, a to vše v naší republice, kde socialisté jsou všude zastoupeni a mají značnou možnost kontroly a iniciativy.

Tyto výhody, které mají cenu pro celý národ, nemohou nás však omráčiti a nepovedou k tomu, abychom složili ruce v klín. Vždyť jsme při této příležitosti poznali předně velice dobře smýšlení všech nepřátel pracujícího lidu. Poznali jsme, jak úporně brání se zástupci reakcionářů a kapitalistických vrstev proti každému faktickému zasažení jejich pořádku, jak bezohledně brání privileje majetných a řády, které jsou stálou záštitou zpátečnických snah. Slyšeli jsme od agrárníků a měšťáků přímo urážlivé výroky, jako by nám byli odhlasováním osmihodinné pracovní doby dali nějaký dar z milosti, ač tento požadavek byl vždy jen pouhým požadavkem lidskosti a celonárodní potřeby a nemá se socialismem celkem nic společného. Viděli jsme zarputilou snahu klerikálů mařiti všecko podnikání směřující k pravé svobodě svědomí. Dodnes poznáváme zuřivou ziskuchtivost těch, kdož mají, jejich lhostejnost k potřebám republiky a jejich jediný strach a zájem: o vlastní kapsu.

Jsmeli-li si tedy dobře vědomi úspěchu, kterého si dobyl náš národ, a jistých výhod, kterých docílil i pracující lid, jsme si současně plně vědomi i toho, že náš národ vstoupil v nový republikánský rámec ve starém kabátě, velmi nepřiměřeném dnešní době, a že těch několik nových záplat, které nám bylo dovoleno vsaditi, stačí nám jen pro okamžik a nemůže lid náš odvrátiti od snahy, aby si hleděl nejrychleji opatřiti kabát úplně nový čili socialistický pořádek.

My socialisté nemůžeme ustati ve své revoluční činnosti

dotud, dokud veškeren pracující lid, dělnický, zřízenecký, úřednický, zemědělský, vědecky a umělecky tvořící, nebude úplně osvobozen nejen politicky, nýbrž i hospodářsky, sociálně, kulturně. A toto osvobození bude se moci státi skutkem a dovršiti jen tehdy, když tento pracující lid jako celek, tato proletářská třída v širokém slova smyslu chopí se moci v dnešním státě.

My Češi jsme lidé pokojní a také my čeští socialisté milujeme pokojnou práci a pokojný život. Zejména dnes, kdy doba válečná dala nám důkladně poznati, co to jest žítí ve věčném neklidu, v zmatcích, v bouřích a v bídě. Záleží tedy úplně, jak jsem již řekl, na našich protivnících, na nepřátelích nového řádu a nového života, odbočí-li lid náš z klidné cesty, která zcela dobře může nás dovésti k cíli, jakmile svět kolem nás ukáže hmatatelně, že chce totéž, co my, a to se bohdá stane velmi brzy.

Stojíme ovšem před velmi významným změřením sil. Patnáctého června konají se volby do obcí a nelze pochybovati o tom, že nám tyto volby odhalí neobyčejně důležitý politický obraz našeho národa po válce. Naše volební právo do obcí je postaveno skutečně na základ velice demokratický, můžeme říci, že zde odvážilo se Národní shromáždění dokonce velice významného experimentu, o jehož výsledku nedá se mnoho prorokovati. Jsme ovšem silně přesvědčeni, že volby do obcí budou znamenati veliké socialistické vítězství, tím důležitější, že správa obecní jest mnohem spíše než parlament správním základem národní společnosti.

Nejsem agitátor a nemám příliš důvěry v toto řemeslo. Proto nebudu zde do vás bušiti mnoha hlučnými slovy, abych vás přesvědčil, že jest vaší povinností, povinností příslušníků třídy pracujícího lidu, k níž sám se také hlásím, abyste volili socialisticky, a dokonce snad abyste volili s naší stranou. Já si myslím, že dnes, po všech těch světo-
dějných událostech válečných i jiných, může míti každý člověk v našem vzdělaném přece národě již nějaké mínění a přesvědčení o tom aspoň, kdo jest mu bližší, zda socialista nebo takzvaný pán a jeho poslušný otrok. A že je

tudíž zbytečno někoho přemlouvati. Jsou takoví dobří řečníci, že posluchače rozpláčou, jsou jiní, kteří dovedou posluchače notně rozesmáti, jeden rozpláče pro socialisty, druhý rozesměje pro měšťáky, nakonec musíte si přece jen vybrat podle své hlavy. A to je to nejlepší, poněvadž člověk pouze naverbovaný zradí zítra toho, kdo ho dnes získal. Ale my socialisté především potřebujeme pevných lidí, kteří vědí, co chtějí. My chceme budovat nový svět, a k tomu, aspoň po mém soudu, nehodí se lidé, které možno koupit za několik hezkých frází nebo džbánek piva.

Tedy výsledek příštích obecních voleb nám nejlépe poví, smýšlí-li většina českého lidu pracujícího socialisticky a očekává-li od socialismu své blaho. Všecko, co se bude dít u nás po těchto volbách, bude se dít pod dojmem jejich výsledku. Věřím, že tyto volby vyhraje aspoň tak, aby reakční a kapitalistické živly naše pocítily potřebu dáti se na ostřejší a trvalejší ústup, než se dělo dosud. Nevyhraje-li tak slavně, naroste našim pánům hřebínek, a pak se budeme možná trochu bít, což nám socialistům bylo vždy k prospěchu. Silný třídní boj doma otevře jen ještě těm oči, kterým dosud nedopomohla k tomu ani válka, ani ruská revoluce.

Jedno je dnes jisto, bez socialistů nemohla by se naše republika hnouti z místa, ale aby mohla jíti kupředu zdravým tempem vývoje, rázným krokem, k tomu je nutno, aby šla bez měšťáků a ostatního zpátečnického a ziskuchtivého panstva. Naše republika musí se státi socialistickou, a stane se jí dříve nebo později. Ovšem taková ohromná věc nejde uskutečniti přes noc. Je možno nadržovati socialistické i nesocialistické řády a zákony, ale od socialistických zákonů k socialistickému životu je velmi dlouhá a nesnadná cesta.

Nám by prozatím jistě stačilo, kdyby vláda a správa republiky byla výhradně v socialistických rukou, v rukou pracujícího lidu. To, co je dnes, je měšťácký parlamentarism, politické obchodování a čachrování, z něhož nemůže vzejíti nic pořádného. Potřebujeme socialistické ústavy a socialistického parlamentu, skutečné vlády lidu.

Přejeme-li si klidný přerod dnešní republiky polodemokratické v republiku socialistickou, musíme skutečně přistoupiti k nefalšované *socializaci*. Vyvlastniti neznamená zesocializovati. Také zestátniti neznamená zesocializovati. Jsem však přesvědčen, že řádná a blahodárná socializace není možná, dokud nám do věci budou mluvit zástupci agrárního, průmyslového, bankovního a jiného velkokapitálu.

Četli jste jistě, jak úporný boj sváděli naši socialističtí poslanci s agrárníky, když běželo o velkostatky. Zákon, který z toho boje vyšel, je dílo kompromisů a sám o sobě mnoho neznamená. Bude nutno doplniti jej třemi nebo čtyřmi dalšími zákony a o každý ten zákon budou nové, nekonečné boje. Vlk se má nažrati a koza zůstati celá, to je smysl všech snah buržoazie a agrárních zemanů v Národním shromáždění. Nejvíce se bojí, aby zásada soukromého velkovlastnictví nebyla dotčena a nevzala za své, to jest právě ona zásada, u které musí počítí veškera bořivá práce socialistů, než počnou stavěti.

Kompromisní lidé říkají dnes často, že jsou jen pro socialism, který staví, ale nikoli pro socialism, který boří. To jest prostě pitomost. Když mám starý, nepotřebný již barák a chci si místo něho vystavěti slušný obytný dům, tak musím napřed barák zbořit a pak mohu teprve stavěti. Chceme-li nové řády, pořádek na nových zásadách, musíme napřed zrušiti a odstraniti zásady a řády staré. Chceme-li socializovati, musíme jednou provždy prohlásiti soukromé vlastnictví za zločin, k němuž nemáme úcty.

Se socializací dolů, hutí, železáren, velkopřůmyslových závodů nepůjde to tak obalamutit, jako se to stalo s velkostatky. Zde bude nutno říci, co to jest socializace a že pro sociální pokrok zestátnění neznamená nic, dokud správa vyvlastněného podniku nedostane se do rukou těch, kdož v podniku skutečně pracují, to jest do rukou dělníků a úředníků. A socializace nemůže také nabýti pravého významu, dokud se nesáhne na banky, na tento kořen moderního loupežnictví.

Kdo se však domnívá, že tyto nejnnutnější první kroky

socializace budou se moci provésti v dohodě s měšťáky a velkoagrárníky, ten je myslím na velikém omylu. Ti páni, kteří se domnívají, že nám prokázali nějakou laskavost a milost, když nám pomohli odhlasovat osmihodinnou pracovní dobu, ti nejsou schopni podívat se přímo do tváře dnešní době, pochopiti, co na nich doba žádá. Ti pánové musí jíti prostě z cesty, a především v jejich zájmu je, aby šli z cesty po dobrém.

My čeští socialisté nepatříme k lidem, kteří se bez rozmyslu ženou kupředu. Jsme většinou spíše trochu váhaví a příliš opatrní než zbrklí. Proto také neříkáme, že máme naspěch. Socializace naší republiky bude se díti jistě pod vlivem toho, co se udá kolem nás ve světě, my budeme si moci, abych tak řekl, téměř vybrati z toho, co se jinde osvědčí, nebude asi nutno, abychom sami prováděli ne snadné a nebezpečné experimenty. Rusko začalo, poražení národové pokoušejí se také o něco, trochu ze zoufalství, trochu z nutnosti — hlavní slovo bude však míti v nejbližší době Francie a Itálie. Můžeme počkati, jak se tam poměry vyvinou, až se všechno demobilizované vojsko vrátí. Také nám vrátí se sibiřská armáda, která je revolučně socialistická, jak je dnes již obecně známo. Věříme, že socialism je na vítězném postupu a sociální převrat v celém světě nezbytný, že tedy i u nás nakonec na všechno dojde. Bylo by tedy zbytečno, abychom se ukvapovali.

Na druhé straně však potřebujeme pro všechny případy pevných záruk, že naše republika za žádných okolností, děj se co děj, nevrátí se k tomu „pořádku“, jaký vládl ve starém Rakousku. Čert nikdy nespí, říká se lidově. V evropském vývoji může se náhodou něco přihoditi proti všemu očekávání, vzduch se na chvílku obrátí, třeba jen na půl roku, ale reakce, která je vždycky připravena, chopí se příležitosti a natropí pomstychtivě nesmírně mnoho škody.

Proti takovým náhlým poruchám přirozeného vývoje chceme býti pojištěni. Chceme záruky, že reakce je u nás nadobro pohřbena. Proto kritizujeme, proto nejsme vždycky stejně klidni.

Nejsme nespokojenci za každou cenu. Nechceme od své

mladé, neustálené republiky zázraky. Nepřejeme si, aby nám poskytovala už dnes blahobyť, když víme, že nemá z čeho. Nechceme, aby všechno bylo již ve vzorném pořádku a všechna republikánská zřízení bezvadně fungovala. Není to možné, poněvadž máme republiku teprve půl roku a předtím měli jsme sviňské Rakousko, kde nikdo nemohl se učit něčemu dobrému. Co však chceme viděti, je *dobrá vůle*. Chceme viděti skutečnou snahu o republiku opravdu svobodnou a opravdu lidovou, nikoli ustavičnou ústupnost před živly sociálně zatvrzelými a zpátečnickými.

Po volbách do obcí čeká nás tedy veliký a urputný třídní boj a boj s reakcí. Vyhraje-li tyto volby, bude nutno přesvědčiti konzervativní blok, že chceme odvoditi ze svého vítězství, ze své většiny v národě všechny důsledky, že nemůžeme váhat a musíme se přes jeho hlavy zmocniti vlády a moci v republice. Nevyhraje-li tyto volby tak, jak si představujeme, boj, který bude následovati, bude jen tím urputnější, poněvadž bude nám přesvědčiti buržoazii, že nejsme-li vítězi, necítíme se ani poraženými, a že si nedáme vzíti nic z toho, čeho jsme už dosáhli, naopak, že každým okamžikem jsme připraveni vzíti si všechno, čeho je třeba, aby tento stát nebyl tím starým státem kapitalisticko-militaristickým, nýbrž svobodným domovem pracujícího lidu, který jest v něm jediným pánem.

Tento náš zápas je a bude rozhodujícím, v něm nesmíme býti poraženi. Kompromis dnešní není již dlouho možný a jednoho dne musí býti rozhodnuto: buď buržoazie, anebo socialism. Nevěříme však, že buržoazie může dnes vládnouti bez socialistů, kdežto naopak socialisté mohou svůj úkol dobře provésti toliko bez buržoazie, tehda, když jim buržoazie nebude vnučovati shnilé a nebezpečné kompromisy.

Tento nastávající zápas mezi buržoazií a pracujícím lidem socialisticky smýšlejícím musí přirozeně vésti veškerou uvědomělou dělnictvo a proletářstvo *společně*. Musíme stále silněji všichni pocítovati své společné příslušenství k té ohromné třídě pracujícího lidu, která povstává naposled a jista svým vítězstvím proti třídě pánů a vykořisťovatelů,

a na druhé straně stále méně musíme dbáti rozdílů stranických, které dnes jsou mezi socialistickými stranami velmi nepatrné a často opravdu jen osobní.

Náš zápas, který nastane ihned, jakmile vystoupíme z dnešní koalice, která není zjev zdravý, ale byla prozatím nutná, a která se jistě nezadržitelně rozpadne, jakmile bude po volbách, náš zápas nebude však mít pouze význam domácí, nýbrž bude součástí ohromného zápasu světového, a my v něm budeme mít po boku veškeren mezinárodní uvědomělý proletariát, socialisty celého světa.

Vlna sociální revoluce, která vyšla tentokrát z Ruska, zaplaví postupně celý svět, a buržoazie není schopna ji zastaviti, poněvadž nenajde již ochotných proletářů vojáků. V této záplavě chceme my se vyvarovati všech překotností, všech zbytečných zmatků a krveprolití, ale postupovati budeme nicméně solidárně s proletáři všech zemí.

Stará Evropa mizí, stará Evropa padla s králi a trůny a nevrátí se už trvale na svět. Teď počínáme pomýšleti na Evropu novou, na Evropu svobody a spravedlnosti, na Evropu socialistickou. Ty spory o hranice, kterými zabývá se takzvaná „mírová konference“, mají význam již jen na krátkou dobu. Ve vzduchu jest otázka mnohem vyšší a důležitější, základní otázka moci, zda moc patří pánům anebo lidu, a všechny události nasvědčují tomu, že moc připadne zítra nebo pozítří skutečně lidu pracujícímu. Běží jen o ten okamžik, kdy se ukáže, že skutečně ve všech hlavních zemích evropských chce lid tuto moc a jest schopen ji převzít. V tom okamžiku mezinárodní dohoda, skutečný mír bude již jen otázkou času, a my budeme moci klidně spolupracovati na největším sociálním a kulturním díle lidské historie, na federaci svobodných socialistických republik evropských, které nebudou svou existenci již opírat o bodáky a kapitalistické úmluvy, nýbrž o prostou a ryzí mezinárodní solidaritu lidu, který všude na světě chce v míru a pokoji pracovati a je toliko svými pány a jejich placenými sluhý rozeštváván.

Jakmile moc přejde v Evropě skutečně a úplně do rukou pracujícího lidu, veliký a těžký proces socializační bude se

moci díti klidně a důkladně. Za dnešních prozatímních poměrů jsou možny toliko náběhy k novému pořádku. Vyvlastníme-li velkostatky, doly a některé velkopřemyslové závody, neučinili jsem tím, jak jsem již řekl, pranic podstatného pro svobodu a blahobyt lidu, a také pranic socialistického. Teprve když správu vyvlastněných podniků předáme do rukou jejich dělníků, zřízců a úředníků a učiníme je společným vlastnictvím těchto pracovníků, počali jsme se socializací. Ale takové zesocializované velkopodniky byly by toliko výjimečnými ostrovy uprostřed staré bídy, kdyby socializace neměla se rozšířiti na veškeru výrobu a spotřebu, kdyby nepronikla hospodářský život až do poslední chaty a dílny. Zesocializovány musí býti veškeré zemědělství, veškeren průmysl a obchod, a zesocializovati je znamená téměř už také zmezinárodniti je. Na světě může býti skutečný a zajištěný blahobyt pro všechny opravdu jen tehda, až veškeren hospodářský život stane se úplně a poctivě mezinárodním. Zmezinárodnění hospodářského života nemůže ničemu uškoditi v režimu socialistickém, neboť mouka z pšenice české má vcelku tutéž chuť jako mouka z pšenice uherské nebo americké, a pracující lid na celém světě solidární nebude se starat o to, kdo tu pšenici pěstuje, nýbrž o to, aby mouky byla hojnost pro všechny.

Národní svéráznost nebudeme hledati v pěstování pšenice nebo řepy, nýbrž v domácí kultuře. V socialistické republice také veškeren život kulturní bude zesocializován, to jest, lid stane se základem a cílem všeho kulturního snažení. Na tomto poli vyskytnou se pro nás socialisty otázky stejně obtížné jako v oborech jiných. Školství bude nutno úplně přestavěti a učiniti z něho skutečný zdroj vzdělání pro všechny. Organizace a propaganda vědy a umění musí najíti úplně nové formy. V těchto směrech kulturních Rusko pokusilo se již o velikolepé změny a plány, o mohutné organizace, a budeme velice poučení, až nám bude umožněno správně se informovati o úspěších i nezdarech těchto ruských pokusů a reforem.

Socializace kulturního života je ovšem teprve možna až

tehdy, když pracující lid převezme moc a vládu úplně do svých rukou. Dnes prozatím musíme pomýšleti hlavně na odstranění starých copů a přežitků. Musíme opět i na poli kulturním napřed bořit, než počneme stavět.

To, co zde v první řadě musí být rychle zničeno, odstraněno, jest vliv církve na veřejný život.

Při svém osvobozování se od Vídně zapomněli jsme se osvoboditi od druhého černého spáru, který nás odjakživa tisknul a soužil, od Říma. To se mělo státi současně. A když se to nestalo současně, mělo se to státi aspoň hned po převratu, hned po převratu měla být aspoň zásadně usnesena úplná odluka státu od církve. Zástupci Říma v našem národě to čekali, byli připraveni, jak se říká, na to „nejhorší“, ale poskytl se jim bohužel čas, aby se mohli vzpamatovati a chopiti opět svých piklů a rejdů proti republice a životu svobodnému.

Otázka odluky státu od církve nesmí však být zanedbána. Dokud je církev spojena se státem, dotud reakce má v ní nejsilnější oporu; ve státě však, v republice, která chce se vyvíjeti k socialistické svobodě a kultuře, nesmí zůstat ani stopa po vlivu církve. Církev jakožto organizace nejen náboženská, nýbrž hlavně politická, která zneužívá náboženství, aby dobyla politické a hospodářské moci pro hrstku černých lenochů a nepřátel lidstva, církev musí dnes ven z veřejného života, ven ze škol, ven ze zákonů, ven z úřadů, neboť církev patří jen do kostela a nikam jinam, a patří jen do toho kostela, který si postavila za své peníze a který si ze svých peněz vydržuje. Církev nesmí být vydržována státem, zemí nebo obcí, nýbrž jen svými věřícími ovečkami.

Boj s touto reakcí nebude snadný, poněvadž po volbách, kterých zúčastní se tentokrát také všechny ženy a z nichž klerikálové vyjdou se značným počtem hlasů, poněvadž hloupost lidská jest ještě náramná, budou se černí sluhové římské pověry domnívat, že mají právo na šetrnost republiky. Z tohoto bludu je však velice brzy vyvedeme, neboť mají právě tak málo práva na naši shovívavost jako Habsburkové a podobná temná čeládka, které svobodný a svobodomyšlný český národ byl vždy jen trnem v oku.

Naším cílem je tedy republika socialistická, a jsme přesvědčeni, že k tomuto cíli spějeme již rovnou cestou, kterou nám usnadní mezinárodní situace. Proto dnešního dne, kdy jsme naplněni opět radostí, vírou a nadějí ve vítězství, vděčně vzpomínáme nejen všech českých druhů svých, kteří v dobách pro sebe mnohem horších, třebaže pro jiné plných takzvaného blahobytu, bojovali a padli pro věc socialismu, ale vzpomínáme i nepřehledné řady poctivých socialistických bojovníků celého světa, kteří neohroženě hlásali a šířili naše myšlenky, rozsávali zrní, které dnes vydává dozrávající klasy, úrodu utěšenou a slibnou. Jsme mezinárodně spojeni se socialisty celého světa a víme, že náš národ, naše vlast nebude žádnými bodáky a mírovými konferencemi tak dobře chráněna, jako tou mezinárodní solidaritou pracujícího lidu, kterou uskuteční socialistická společnost...

Všechny dnešní naše dočasné starosti a nezbytné snahy, kterými chceme udržeti v této těžké době pracující lid v dobrém stavu, mají právě jen tento přechodní význam, mají nám dopomoci k tomu, abychom silni dosáhli doby, kdy počneme se skutečnou socializací. Jen zdravý a sebevědomý lid vytvoří politické a odborové organizace dosti silné pro práci, která nás všechny čeká, pro úkol, který chceme provésti po česku, svými metodami, ale i z ciziny poučení o tom, co je prospěšno a co škodí.

Májový svátek je tedy symbolem vůle pracujícího lidu a naší víry ve vítězství svobody a spravedlnosti. První máj jest náš svátek, svátek, který nám nebyl nikým vnucen, ani takzvanými pány světa, ani kněžími, je to svátek, jež lid sám si určil, jež si vzal navzdory všem svým nepřátelům, pravý a největší svátek lidu.

Naplňuje nás nadšením, že dnes, po třiceti letech, slavíme jej nezdoláni těžkými pohromami, které předcházely, jisti téměř blížícím se vítězstvím čisté socialistické myšlenky, a proto voláme v této chvíli po celé vlasti zdar československé socialistické republice, aby vzkvétala a stala se jednou chloubou celého socialistického světa.

V prvních dnech naší republiky zastaveno bylo policejně několik plátků, česky bohužel psaných, naše revolverová žurnalistika Kalistů, Kučerů a podobných individuí, jejichž heslem je: Vydělávat skandalizováním. Stalo se to po právu nejpřirozenějším. Každá společnost, každý národ má nejen právo, nýbrž i svatou povinnost všemi prostředky zamezovati soustavnou otravu svých členů, ničiti špinavé řemeslo travičů studní, zbavovati se zákeřných porušovatelů veřejného mínění tak jako — od doby Francouzské revoluce i podle litery — tyranů. Lidé, kteří znají poněkud běh světa a vidí hodně daleko před špičku svého nosu, měli při této akci toliko jednu obavu: zastavení časopisů stalo se pouze z moci *policejní* — třebaže inspirované. Ve svobodné lidové republice nesmí míti policie práva tak nebezpečného.

Proto podán byl v Národním shromáždění návrh na zřízení dozorčí rady kulturní (původně cenzurní rady), která by byla složena z odborných zástupců umění a vědy, volených po dohodě stran sněmovnou, a na jedné straně chránila umění a vědu před přehmaty cenzury a soudců, na druhé straně pak měla moc zakročovati rázně proti zneužívání tiskových a jiných reprodukčních a výstavních svobod lidmi ze zjištěné nestoudnými. Trvalo to několik neděl, než návrh příslušného zákona byl kulturním výborem vypracován, a trvá to již několik neděl, co návrh leží ve výboru ústavním, kde jak se dalo očekávati, ocitl se v právnícké kuchyni, v jádru neschopné povznésti se nad staré šablony a předsudky. Jeho osud je tedy velmi záhadný, vyjde možná z této laboratoře v takové podobě, že jeho navrhovatelé se ho raději zřeknou, než by se zúčastnili výroby nového copu pro naši ubohou republiku. Celá věc bude pak možná výmluvným dokladem pro neschopnost měšťáckého parlamentarismu aspoň všude tam, kde běží o rozhodné chirurgické řezy.

Zatím však, co návrh na zřízení dozorčí rady kulturní byl a je na všechny strany obracen a převrácen ve sněmovních výborech, zastavené listy změnily své hlavičky, dokonce způsobem provokativně a výsměšně drzým, a počaly znova vycházet. A v těchto dnech dočetli jsme se v novinách, že byly opět policejně zastaveny. A my přes veškeru nechuť, zásadní odpor k takovému čistě policejnímu teroru uznáváme v tomto případě nutnost této nebezpečné metody, která jest ospravedlněna tím, že sněmovna je neschopna rychle pracovati nebo vůbec pracovati na kulturních (a ovšem i na jiných rovněž) základech naší svobody. Zarážející jest pouze ta nelogičnost, že nedošlo současně na agrární Večer (Lidový deník), tento největší zdroj štvání a špíny u nás.

Jinak je tento případ pozoruhodný a poučný. Svoboda předpokládá kázeň, nikoli ovšem onu, po níž touží naše buržoazie, aby z naší republiky učinila policejní a militaristický stát, nýbrž kázeň dobrovolnou, plod mravního citu, citu pro odpovědnost, plod svědomí a studu. Nestoudní jsou všude stinnou stránkou svobody a nebezpečím pro svobodu, v každé svobodě musí býti potlačováni všemi prostředky, tedy i terorem, dokud prostředí, v němž „pracují“, není dosti mravně silno, aby je samo jakousi přirozenou chemickou cestou ze sebe vylučovalo. Na nestoudné ostatně vůbec nic jiného neplatí než teror, teror policie, teror zákona, teror přímé akce.

Budme hodně lidští. Takový skrznastrz zkažený člověk, jenž vědomě neštítí se žádné pomluvy, ví-li, že mu přinese zisk, je také chudák, nemocná bytost, které navždy jest vzata možnost radosti z čistého a krásného. Ale ani dobrým slovem, ani dobrým příkladem nesvedeme s ním ničeho, musíme ho potlačiti, vzíti mu možnost škoditi. Jest nám zkrátka uznati, že teror sloužící svobodě a kultuře je očišťující a zdravý, mravný jako nutná sebeobrana, nezbytný tam, kde nás ohrožuje teror zpátečnický a protikulturní.

Naše dnešní společnost jest ovšem prostoupena terorem a násilím dokonale. Je velikým pokrytectvím, hřímá-li proti teroru, uznávajíc toliko své oficiální formy teroru,

teror policie, teror zákona, teror hospodářský, teror námezdných žurnalistů atd. To jsou právě ty nejnemravnější terory, poněvadž pravidelně čelí svobodě a kultuře. Lidstvo, jehož první metou jest, aby se zbavilo teroru vůbec, musí nejprve bez pokrytectví postaviti oficielní i neoficielní formy teroru do služeb svobody a kultury, činiti přesný rozdíl mezi terorem sebeochranným a terorem útočným.

Důležitou formou teroru sebeochranného bylo by jistě veřejné mínění. Zneužívá-li se ho dnes, jako všech forem teroru, a snad více než jiných forem teroru, je to jen doklad, že veřejné mínění je zbraní nad jiné účinnou. Tato zbraň je dnes především v rukách žurnalistiky, tedy hlavně ve špatných rukách. Tři čtvrtiny žurnalistiky provozují protikulturní teror. Jak, to je obecně známo. Ale tito žurnalističtí teroristé přesto, že jsou drzí, nejsou stateční. Většina terorizuje za mzdu, nikoli z přesvědčení. A tu právě je povinností zbývající poctivé čtvrtiny, aby se neštítala boje — který ovšem není příjemným —, aby se nebála zbraně, která je zbraní tohoto světa, a proti teroru protikulturnímu a zpátečnickému postavila teror toho veřejného mínění, které bojuje pro svobodu a kulturu.

Rveme se příliš v politice, často o věci, které nestojí za zlámanou grešlí. Jest ovšem pravda, že potřebujeme záruk politické svobody, abychom v naší republice netonuli za chvíli v bahně starého Rakouska, ale je také pravda, že právě v politickém vývoji tlak budí protitlak dnes již téměř mechanicky a probuzené síly lidu určují jeho přirozenější průběh. Kdežto na poli kulturním neinformovaný a zůstávající lid je snadno udržován na nejnižší úrovni jako ubohá oběť kýčářů a ničitelů zdravého vkusu.

Zde je třeba se vzepříti. Zde akce kulturní menšiny musí býti pronikavější a méně stydlivá. Zde je na místě poctivý kulturní teror, který nemůže-li širokým vrstvám vnutiti náraz kulturnější hlediska, smysl pro cenné a vkus, může aspoň radikálněji než dosud potírati útočnou hordu kulturních zpátečníků a prostitutů.

Mám na mysli určitý případ. Stojíme před důležitou uměleckou vojnou, a bylo by nesprávně podceňovati nastá-

vající zápas jen proto, že není politický. Naopak je svrchaně závažný pro naši kulturu, které si podle dosavadní zkušenosti musíme vážit více než politiky. Je to věc zásadního významu.

V Praze existuje spolek malujících, Jednota výtvarných umělců. Soustřeďuje v sobě dnes zásadně české kýčařství čili malování pro bohaté i chudé hlupáčky, kteří se domnívají, že výtvarné umění je dodavatelem galanterního zboží a líbivých „okras“ příbytků. Je to přirozeně spolek zpátečnický a nadto spolek, jenž používá směle i nízkých prostředků proti nepohodlné kritice, takže seriózní česká kritika rozhodla se referovati o jeho výstavách jen jako o poliční nehodě. Členem tohoto spolku jest i Alfons Mucha, laciný secesní dekoratér, jehož sladká a povrchní macha stačila na několik líbivých pařížských plakátů, ale je zhola nesnesitelná dnes, po dvaceti letech hlubokého uměleckého života. Jeho falešný figurální svět, přešminkovaný jako maloměstský operní ansámbl a zamořený stejně divadelní ornamentikou, je pravým jedem pro vkus širokých vrstev. Tento malíř, který před převratem pěstoval zámecké styky a honil v lesích Colloreda-Mansfelda, ale po převratu snaží se nepropásti kdekteré příležitosti, aby zadními dvířky přiskočil se svou výtvarnickou pomocí či nemocí, když republika potřebuje něčeho uměleckého, například poštovních známek, kolků, diplomů atd., rozhodl se namalovati „hřích proti duchu svatému“ Slovanskou epopej a s pomocí amerického mecenáše darovali ji Praze či republice ke stálému veřejnému vystavení. Tato „slovanská epopej“ je pouhý ohromný teatrální nevkus, pro nějž není vůbec kritického měřítko. Vystaviti jej v Praze trvale znamenalo by při naší povrchní nacionální a rasové vznětlivosti otevřítí zřídlo estetické otravy nejširších kruhů, doporučené oficiální sankcí. Proti tomu ozvaly se již právem poctivé hlasy, jimž věc a kulturní zájem jde nad osobu.

Budme i zde lidští. Alfons Mucha nemůže za to, že si nezvolil řemesla užitečnějšího a čestnějšího a že věří snad ve své umělecké nadání, poněvadž je jistě dosti lidí, jimž se

líbí jeho cukrlátkové barvičky a makarónové kudrlinky. Nevstupovali bychom mu do cesty, kdyby pracoval pro pány a sluhy, navždy ztracené pro uměleckou kulturu. Ale Alfonsu Muchovi nestačí bohužel privátní zakázky, chce oblažovat celou republiku, chce býti oficielním, úředně schváleným a doporučovaným mistrem. Ale my si dosud stále myslíme, že Československá republika nemusí ani v oficielních projevech kráčet obvyklými cestami, nechce se nám dosud věriti, že také u nás oficielní kulturní práce musí býti vždy jen poklonou před překonanými, zpátečnickými metodami.

Proto považujeme za nutné alarmovati naši kulturní veřejnost, aby všemi prostředky zamezila trvalé a oficielní umístění tohoto danajského „daru“ v oblasti Československé republiky.

Jednota výtvarných umělců, která vedle jiných hříchů jest hlavní oporou evropské ostudy, kterou nám činí „satirický“ časopis banky Bohemie Smích republiky, hodlá v této věci podniknouti boj a svěsti ji z půdy umění výtvarného na pole politické. Amerika byla by prý uražena, kdybychom odmítli tento dar, a to by mělo zhoubné důsledky na naše zásobování... Tahle kapitola, kapitola našeho panáčkování před bohatými strýčky, volá ovšem pomalu po důkladnějším a energičtějším slově.

V tomto případě však prozatím stačí říci: Amerika není sentimentální, Amerika má tolik zásob jistých plodin, že jsou ohroženy zkázou, a země musí se jich zbaviti. Amerika jde s nimi k sovětové republice ruské, Amerika jich neodepře nám kvůli malbám Alfonse Muchy.

Zůstaneme se Slovanskou epopéjí pěkně na půdě zájmů uměleckých a prostě ji odmítneme po dobrém nebo po zlém. Poctiví kulturní lidé čeští nepřipustí, aby vkus českého lidu byl touto cestou oficielně otravován.

Dosti!

Teror je věc, která se provozuje obecně, ač obecně se proti ní křičí. Běží však o to, kdo a proč ji provozuje. Proto se nebojíme tohoto slova. Existuje svatý teror. Slovo zdvihneme proti teroristům protikulturním. Slovanská

epopej Alfonse Muchy nesmí býti trvale postavena v republice!

Do Bulharska může ovšem jíti. K tomu dokonce měla by naše republika poskytnouti vzácné vagóny, aby se jí nejrychleji zbavila.

Rozjitřený nacionalism válečných let zasáhl přirozeně i do otázek a zájmů kulturních, celkem však neblaze. S novou silou zaútočila na veřejné mínění hesla povrchní a zpátečnická, hesla bez vnitřní oprávněnosti a nepodepřená odbornou znalostí a zkušeností. Tu a tam zesílila sice i některá správná hnutí, tak například snaha o čistotu mateřštiny, ale převahy nabyly pouhý vlastenecký povyk, například falešné hnutí svérázové, odkoukané v Německu, a povrchní nacionalistické úsilí rozšířilo se i do kruhů, které v první řadě jsou povinny zachovati rozvahu. Kritická činnost Arne Nováka z těchto let je výmluvným dokladem této tendenční zvrhlosti.

Vody se zakalily a ihned objevila se v hojném počtu zvířena kalných vod. Všecko vývojem odstrčené a odbornou kritikou vyloučené z dosahu vážného zájmu moderního objevilo se opět na povrchu a z důvodů národních zažádalo o místo na slunci. V první řadě ovšem, pokud běží o umění a literaturu. Známých dokladů je taková hojnost, že netřeba se u nich zastavovati. A přitom rozmnožila se nemálo i nejspodnější havěť, která hesel a tendencí doby využila všestranně jen ze ziskuchtivosti a pro svou kapsu. Zejména po převratu zazdalo se našim zpátečnickým živlům uměleckým, že česká půda je nacionalismem dosti rozryta, aby se v ní mohlo znova dařiti snahám, které se vždy opíraly více o národní a konzervativní hesla než o dobrou odbornou práci. Tichý zápas těchto živlů s moderním českým světem kulturním odehrává se dosud, ale vítězství je celkem na straně vážné moderny, třebaže — jako pravidelně v životě — dochází leckde k jistým kompromisům. Tu pak běží jistě o to, aby tyto kompromisy byly aspoň snesitelné a čestné.

V našem životě výtvarném objevila se se svými zpátečnickými a obchodními tendencemi na povrchu nejdříve podnikavá Jednota výtvarných umělců, oficiální útočiště

všech odbytých. Zahájila kampaň proti kritice, která není aspoň tak — ostatně trestuhodně — shovívavá jako pan Mádl — který má jistě na svědomí ne jeden nedostatek ve vývoji moderního českého umění, poněvadž proti svému lepšímu přesvědčení stavěl se ve své době příliš blahovolně i k vyloženému kýčarství —, pokusila se o dobytí nové pozice v naší republice, naštěstí s nevelkým zdarem, počla vydávat nepřímou ohyzdnou humoristický list Smích republiky a teď konečně míní vyvolat kampaň pro svého člena Alfonse Muchu, aby jeho Slovanskou epopej vnutila české veřejnosti jako oficiální a trvalý výstavní objekt.

Alfons Mucha vrátil se do své vlasti okrášlen pařížskými „vavříny“, jež podle svého domnění sklídl v kruzích snad společensky vlivných, ale pro umělecké otázky málo směrodatných, za své líbivé pařížské plakáty pro Sarah Bernhardtovou i jiné podniky a za podobné publikace. Zatímco tento druh grafiky u nás prodělal krásný vývoj a dospěl k vysoké úrovni, třebaže kvantitativně nebyl veliký, přinášel nám pan Mucha nejlacinější secesní ornamentiku, přeslazený cikorkový kolorit a nejvšednější kresbu bez ducha, bez mužnosti, bez uměleckého charakteru. Před převratem pohyboval se v kruzích šlechtických, jejichž úrovni jeho malování asi tak odpovídalo, ale po převratu přispěchal velice rychle a neznámo kterými cestami k republice, a jedním dokumentem tohoto spěchu je první provizorní poštovní známka naše, která vyvolala v české veřejnosti takové „nadšení“.

Teď běží o to, aby Praha darem přijala a trvale vystavila jeho Slovanskou epopej. Ponecháváme stranou prozatím kvazipolitickou machinaci, kterou pp. z JVU míní s touto věcí prováděti. Slovanská epopej Muchova podává však v okázalých rozměrech všechny špatné vlastnosti jeho plakátů, nemajíc současně oněch vlastností, pro něž před lety jeho plakáty mohly tu a tam považovány býti za snesitelné. Je to prostě sladká obluda falešného malířského i alegorického patosu, který trvale vystaven mohl by jen zhoubně působiti na vkus širokých vrstev, zejména kdyby byl přijat Prahou a dostal tím jakousi pečeť díla oficiálně doporučeného.

Z tohoto, a jen z tohoto důvodu nutno hlasitě protestovat jednak proti přijetí daru tak nedůstojného naší dnešní umělecké úrovni, jednak proti jakémukoli trvalému vystavování této otravy vkusu na půdě naší republiky.

Doufáme, že při této věci a v kampani, kterou míní JVU vyvolati ve prospěch Alfonse Muchy, budou všichni naši informovaní lidé, kteří mají zájem o umění a myslí to s ním dobře, na svém místě.

Viktor Dyk odpověděl v Národních listech básní na báseň Antonína Sovy. Viktoru Dykovi zdá se, že „příliš poznal barvu rudou“ a že „zdrtí bezprávi starý náš prapor červenobílý“. Nemnoho českých básníků cítí tak intenzívně politicky jako Viktor Dyk; nemnoho českých politiků je tak politicky celých a poctivých. Přesto Viktor Dyk nemá pravdy, jako jí nemají ani ostatní intelektuelní nacionalisté. Chyba není v básníkově srdci, které cítí vroucně a bratrsky; chyba je v celém způsobu jeho myšlení, neměnném a vrozeném. Proto pokud běží o politiku, nemožno, abychom se dohodli. Chci jen vyložit, proč po mém soudu Viktor Dyk se mýlí.

Viktor Dyk se domnívá, že příliš poznal barvu rudou. Bylo by velmi snadno říci naopak: A já zas příliš poznal barvu běločervenou. Bylo by velmi snadno vypočítávati nepřehlednou řadu podvodů, které se kryly a kryjí touto barvou, vypočítávati veškery ty ortely do nebe volající, které vzneseny byly jménem této barvy, veškera ta ničemná prsa, která chodila a chodí mezi námi, kramařila a kramaří, loupila a loupí, ozdobena pyšně touto barvou, bylo by přesnadno odhalovati znova veškeru faleš, která sklízela a sklízí zisk i slávu, poněvadž vystupovala v běločerveném rouše, bylo by přesnadno ukázati znovu, mnoho-li hříchů politických, hospodářských, sociálních natropili běločervení zločinci a jak běločervená právě hesla brzdila a ničila českou kulturu. Mohl bych tím popsati velice mnoho papíru. A poněvadž jsem člověk loajální a poněvadž téměř od počátků mohl jsem velmi zblízka pozorovati to, co se u nás dělo pod barvou rudou a jménem rudé barvy, poněvadž troufám si znáti tyto věci dokonce lépe než Viktor Dyk, mohl bych mu pak pomoci, mohl bych znova usednouti a popisovati další množství papíru vypočítáváním slabostí, hříchů, zločinů, všeho přespříliš lidského u těch, kteří se zdobí a zdobí barvou rudou. Je však tak nezbytno

psáti a řečniti, abychom jen dokazovali prastarou samozřejmost, že pod každou barvou jsou toliko lidé a všude zločinci vedle světců?

Nikoli. Především my básníci máme povinnost nezevšeobecňovati. Pokud běží o lidi, dáváme zasloužených pětadvacet nebo zaslouženou větévku vavřínovou, ale netupíme barev, ani rudé, ani běločervené, ba ani černé nikoli, poněvadž víme, že z ní vyšel Jan z Husince a František z Assisi. U barev běží přece o něco jiného, barva, toť nejen prapor, pod nímž táhnou zástupy s čistou davovou duší, toť také ideál, za nímž stáli a stojí největší lidé s celým srdcem a se vši myslí svou.

Nicméně tyto barvy nejsou svou podstatou vždy stejny. Něco jiného jest barva mé národní příslušnosti a něco jiného barva mého přesvědčení politického, sociálního nebo kulturního. Proto nemá Viktor Dyk pravdy již tehdy, staví-li barvu běločervenou proti barvě rudé. Toť od jádra nesprávně. Běločervená barva, toť barva našeho národního příslušenství, tu máme i my vyznavači barvy rudé, je to naše přirozenost, naše samozřejmost, o které nemluvíme zbytečně, poněvadž je spodním přízvukem našich slov, základní barvou našich vět, nejvnitřnějším popudem našich skutků. Český básník jsem, Viktore Dyku, a toho mi nikdo nedá, nikdo nevezme, toho sám si nedám, sám si nevezmu, to je můj první osud. Pak teprve počínají barvy ostatní, pak počíná diferenciaci, a když jsem se počal rozlišovati, šel jsem nalevo a přihlásil se k barvě rudé — byl jsem tehdá mlád, dnes stár jsem s ní a doufám, že s ní zemru. To je náš druhý osud.

Rudá barva je barvou mého rozumového a citového poměru ke světu, barvou mého přesvědčení, mé lásky a nenávisti, mého „světového názoru“, chcete-li toto kožené slovo, je barvou, která počíná tam, kde barva národní příslušnosti přestává býti rádcem a vůdcem. Tak naivně na svět nehledím, abych se domníval, že všechno řeším, řeknu-li, že Čech jsem. Tak naivní jsou poctiví nacionalisté dykovské ražby, a proto v choulostivých situacích, vyžadujících přesnosti, jednají jako reakcionáři. Známe tento lite-

rární i politický nacionalism z Francie, kde jeho úroveň nebyla jistě nízká, a přece obklopený nejhorším býlím zpátečnickým, hynoucí doktrinářstvím a nakonec ustupující novým francouzským duchům, jejichž orientace je socialistická.

Běločervený prapor nezdrťí bezpráví, poněvadž běločervená barva je barva příliš obecná, základní, z které teprve roste a rozrůstá se různými směry pravý život. Kdo říká: jsem pouze Čech, uvádí nás v pokušení, abychom jej podezřívají. Aspoň z toho, že vůbec nemyslí, bojí se nahlas mysliti nebo hledí si především svého obchodu.

To není ovšem případ Viktora Dyka. Nacionalisté jeho druhu jsou trochu domýšliví a domnívají se, že jejich barva kryje se s barvou jejich národní příslušnosti. Proto vzniklo polemické slovo: patentování vlastenci. Ale jejich barva běločervená není o nic běločervenější než první barva naše, a také oni, jako my svou rudou, mají ještě jinou barvu, hlavní, v životě denního boje rozhodující, barvu z řady vzniklé diferenciací, a to jest barva nacionalismu, který nemá jen proto své barvy, poněvadž ve své domýšlivosti a panovačnosti a politické chytrosti přisvojuje si neprávem barvu národní příslušnosti.

Ano, nacionalism chce míti patent na vlastenecké myšlení, cítění a jednání. Ve skutečnosti však, podporován měšťáckými sociology a historiky, má toliko hrubou teorii, tvrdý názor na svět a drsný ideál, divošský ideál *kmene*, proti němuž socialism staví svůj kulturní ideál *lidstva*.

Nejde tedy mezi námi o rozpor mezi barvou běločervenou a barvou rudou, nýbrž o barvu nacionalismu (která je něco jiného než barva národní příslušnosti) a barvu socialismu, která je rudá. Běží o rozpor mezi nacionalismem a socialismem, o rozpor dvou přesvědčení (neboť Viktor Dyk je jistě jedním z mála nacionalistů z přesvědčení), dvou světových názorů. Počneme a skončíme tím, že si budeme vyčítati příživníky a znehodnocovače svých barev?

Neběží o to, co zaviňují lidé, nýbrž o to, co plodí, šíří, čím posiluje nebo znemravňuje teorie, názor, ideál. Vychází-li nacionalista z otázky: Co učiní můj národ velikým

a silným?, vycházíme my socialisté z otázky: Co učiní lidstvo svobodným a šťastným?, — a proto se nikdy nesejdeme. A proto každé koketování socialistů s nacionalismem a nacionalistů se socialismem je hřích na lidstvu a na národě. Na jedné straně nacionalism a na druhé straně socialism — to je dnes světové nekrvavé bojiště, na němž býti vojákem je skutečně ctí a na němž všechno přeběhlictví ze zbabělosti nebo zjištnosti mělo by býti trestáno mravní smrtí.

Chceme ven z chaosu sobeckých zájmů, v němž prolévána je krev nevinných, zatímco viníci sedí v teple a těží z krásné konjunktury, chceme se dostat konečně k soustavné práci, k rozváznému budování Chrámu lidstva, k pokoji a řádu, v němž rozmar libovůle neohrožoval by již výsledků těžké práce mozků, srdcí a dělných rukou.

Což opravdu byl německý nacionalism (imperialism je toliko logický důsledek nacionalismu, který má volnou cestu), jenž ohrožoval národy, za strašlivé války potřen jen proto, aby deset jiných nacionalismů mohlo se rozběsnit nad národy, mohlo vraždit a loupiti? Což nepoučil nás ještě dosti osud Německa, že velikost území a hrubé moci není nikdy dosti veliká, aby nemohla býti zničena velikostí ještě větší, a že velikost národa není ve velikosti jeho území a v síle jeho hrubé moci, nýbrž v jeho myšlence, v jeho mravním a kulturním poslání?

Naši nacionalisté — čtème jen jejich časopisy, jejich národohospodářské a sociální úvahy, jejich fantastické brožury o naší politice zahraniční atd. —, naši nacionalisté nedovedli toho dosud a nedovedou jistě ani v budoucnosti, aby se vyzuli z nejobecnějších frází a formulek měšťáckého světa a naznačili našemu národu vyšší místo v lidstvu, vyšší poslání, než se to děje z hlediska průmyslníků a kupčků. Kde neštvou, tam aspoň brzdí, kde nebrzdí, tam se spokojují s běločerveným všelékem, — zatímco celý svět je v přerodu.

Že proti tomuto nacionalismu stavíme socialism, že jemu tváří v tvář hlásáme barvu rudou, toť příkaz našeho českého a lidského svědomí. Masaryk, který první snažil se

moderně formulovati vyšší poslání našeho národa, vyslovil jindy naději, že český socialism bude nejsocialističtější, což po našem soudu může znamenati jen jedno: že bude nejžárlivěji strážiti v denním boji své lidské ideály. To se stalo před mnoha lety, ale toto slovo patří k těm, jichž jsme nezapomněli a nezapomeneme. Známe se k němu jako k článku své rudé víry, děj se co děj. A poněvadž příliš známe svou rudou barvu, aniž jsme v pochybnostech o jiných barvách, a poněvadž víme, že rudá barva není toliko heslem efemérních a chybuících červených stran, nýbrž a především snem nejčistších lidských duchů a směrem svatých zástupů, jsme a zůstaneme socialisty.

Přes všechna zklamání, přes všechna utrpení jsme a zůstaneme socialisty. Kdy jsme mohli trpěti více, kdy jsme mohli hlouběji zoufati než před válkou, kdy nejenže většina nacionalistů kramařila s národem, nýbrž i socialism zdál se uškrcen korupcí? A přece jsme povstali k novému životu s novou vírou a s novou nadějí, a vidíme dnes, že jsme nesmírně pokročili a že z kvasu socialistického rodí se nová praxe a nová představa, jasnější, plodnější předchozích.

Viktor Dyk příliš poznal rudou barvu, ale po svém a nejvýše její úsek jeden. Kdo se domnívá, že zná socialism, poněvadž — připusťme to — zná jej „od Marxe až do Bernu“, jako by tvrdil, že zná světovou poezii, poněvadž zná ji od Goetha až po Lissauera. Nemyslím však, že je dovoleno, chceme-li mluvit o socialismu, znáti toliko Marxe, Engelse, Kautského a přehlížeti Saint-Simona, Owena, Proudhona, Černyševského, Bakunina, Kropotkina a desítky jiných německých duchů, jichž ideál byl méně imperialistický. A nadto fráze, že rudý prapor nás nenáviděl, je příliš povrchní, i kdyby šlo jen o socialism německý: rozpor mezi slovanským, galským a germánským temperamentem v socialismu je hlubší věc než otázka nacionální lásky nebo nenávisi, je to také zdravá věc, poněvadž z tohoto rozporu vstává pravé poznání a možnost vnitřního vyrovnání protiv v konečném vítězství socialistické myšlenky. Již dnes vidíme nejednu obroušenou hranu,

nejeden vnitřně urovnaný zápas, kdežto nacionalism jitiří jen nenávisti, kterých socialism zapomíná.

Co nám ostatně po tom, jestliže Červený Petr nebo Pavel příliš nenáviděl? Přijímáme rudou barvu jako barvu vzbouřené lásky, socialistický názor jako cestu k vyrovnání protiv a nespravedlností a socialistický ideál jako nejvyšší dnes myslitelnou metu rozumného lidského snažení a osvobozeného lidstva. Víme, že i na této cestě setkáváme se s lidskými slabostmi a neřestmi, ale víme také, že jen na této cestě můžeme se setkat s nesmírnými zástupy všech národů a konečně s tím, co se zrodí teprve, až nacionalismy ztratí úvěr, — s Člověkem.

A měly nás snad nacionalismy, co jich je na světě, raději, když nás čísi socialism nenáviděl? Pozorujeme to dnes velice dobře, co dostáváme, co máme k očekávání od cizího nacionalismu. Vidíme na všech stranách kolem své republiky až daleko na západ, co provedl nacionalism s krásnými hesly revoluční války, k čemu se chystá. Přistoupíme také my na tuto hrabivou metodu soužití národů a obětujeme své nejlepší síly k přípravě nových bojů, v nichž vítězství nebo pád jsou stejně pravděpodobny? Je toto věčné pohrávání si s existencí národa vlastenectvím? Je to věčné vysílání nevinných na jatka čestnou věcí?

Nacionalism připravuje vždy znovu válku. Socialism jediný může konečně zameziti války, v nichž hyne produktivně pracující národ a z nichž mají zisk nepracující a nebojující jeho příživníci. My socialisté nemáme nenávisti ani k jednomu národu pod sluncem, nechceme nikoho oloupiti, a proto nenávidíme nacionalistů, kteří ponoukají k loupeži a připravují se na loupež. Nenávidíme nacionalistů pod každou firmou a upíráme jim právo přisvojovati si barvu národní příslušnosti jako barvu nacionalistických snah: tu nechť si vyberou v kruzích, jimž nacionalistické štvání a obchodování zvyšuje zisky.

Běločervená barva nestaví se proti barvě rudé a rudá barva nestaví se proti barvě běločervené. Jsme Češi a socialisté, ale především lidé, a jako lidé chceme ušlapati nelidský nacionalism. My jej ušlapeme.

... Český lid jde k volbám, muži i ženy, jsou to, jak víte, volby do obcí a jsou to první volby v osvobozeném našem národu československém. A tu mi věřte, kdyby nešlo v neděli o nic jiného než o to, kdo má spravovati hospodářství a vnitřní věci našich obcí, já bych tu před vámi nestál, a já bych byl první, který by všude říkal: jsme národ malý, ohrožený, ale také národ vzdělaný a spravedlnostimilovný, udělejme to všude jako ona malá obec česká, nevím již, jak se jmenuje, kde se občané a občanky krátce sešli, bez rozdílu stran, vybrali si svoje nejmilejší lidi, sestavili jedinou kandidátku, takže bez voleb a bez rámusu postavili si v čelo obce správu jistě vhodnou. Byl bych říkal všude, udělejme to všichni také tak, dokažme, že nám všem jde především o to, aby naše samospráva, tento nejdůležitější podklad všeho našeho národního života, ozdravěla ze starých svých chorob, které bídné Rakousko jen podporovalo.

Nedovedu se totiž na svět dívati toliko brýlemi jedné strany a jsem přesvědčen, že dobrý člověk, i když jest jiného přesvědčení než my, vykoná na svém místě věci pro lid mnohem lepší než některý náš politický kamarád, který je lump. A jak víte, jsou ve všech stranách, spolcích, organizacích, ve všech třídách a stavech na celém světě vedle dobrých lidí i lidé zlí. A dáte mi jistě také za pravdu, řeknu-li, že správa a hospodářství našich obcí měly by býti jen v rukou lidí dobrých a že je to především v zájmu občanů a občanek každé obce, aby si postavili do čela takové vybrané lidi rozumnou dohodou a neponechávali to volebnímu boji, který není nic krásného ani povznášejícího.

Ale dnes nežijeme v době tak klidné a rozumné, aby taková volební idyla byla možná. Žijeme v době ještě plné zhouby, kterou v Evropě způsobila strašlivá válka, a pod dojmem této zhouby počíná druhá, nesmírně důležitá událost našeho věku, počíná ohromný světový přerod so-

ciální. Válka otevřela znovu oči pracujícimu lidu, jejíž předválečná politika napolo uspala. Lid ucítil na vlastním těle po celé Evropě, co to válka jest, jaké moře bolestí a utrpení, viděl ji na vlastní oči, všechny její hrůzy, a současně také na vlastní oči poznal, *proč* válka jest. Lid poznal, že válka není nic jiného než důsledek lupičských imperialistických choutek. A tyto choutky, to lid dobře ví a cítí, nejsou jeho věcí, jeho starostí, jeho potřebou. Tyto lupičské imperialistické choutky nejsou v lidu, nýbrž v jeho takzvaných pánech. Lid sám od sebe necítí nikde imperialisticky, dokud nepřijdou agenti velkokapitálu a nepočnou štváti. Proto *lid* ve světové válce, ten pravý, produktivně pracující lid, necítil s německým imperialismem. I mezi spojenci Německa, i v Německu samém byly pokojné vrstvy občanstva, nezkaženého frázemi měšťáckých politiků, které proklínaly německý imperialism. A tento pracující lid v celé Evropě chápal také vážně a doslova veliká hesla o sebeurčení národů a spravedlnosti pro všechny. President Wilson stal se populárním na celém světě, ale současně pracující lid musil upozorovati, že Wilson je ze světových diplomatů jediný, který to myslí dobře se starou Evropou. Lid upozoroval, že německý militarism je sice zničen, ale jiné imperialismy tlačí se na jeho místo, že stejné tajné pletichářství diplomatické, jaké připravovalo světovou válku, stojí opět v cestě míru mezi národy. A přitom rozpomněl si lid na to všechno, co ve válce vytrpěl, na tu úžasnou nerovnost do nebes křičící, když na jedné straně byli produktivní pracovníci, bez nichž na světě nic by nebylo, zapřaženi do práce anebo do krvavého řemesla válečného za nejkřutějších podmínek, zotročeni jako dobytek, kdežto na druhé straně panovala a hýřila ukrutná menšina těch, pro něž válka byla jen výhodnou příležitostí k nesmírnému bohatnutí a k uplatňování panovačných pudů.

Tu se lid otázal sama sebe, je-li to opravdu nemožno, aby tato válka byla válkou poslední, a pochopil, že má jediného nepřítele na celém světě a tím že je velkokapitál a ona buržoazie, která dělá měšťáckou, nacionalisticko-kapitalistickou politiku. V celém civilizovaném světě pracující

lid se hnul, socialism se obrodil a stal se největší velmocí, a my dnes cítíme všude, že staré kapitalistické řády praskají pod tlakem zezdola a počíná veliký sociální přerod světa.

Ve znamení tohoto přerodu, této pozvolné světové revoluce, dějí se dnes všechny události. Svět rozestupuje se na dva tábory tak ostře a hluboce, jak tomu ještě nikdy nebylo.

Na jedné straně je to měšťácký nacionalism, usilující zavésti předválečný „pořádek“ a upevniti kapitalistické řády. Měšťácký nacionalism domnívá se, že má patent na vlastenectví, a chlubí se, že on jediný chce veliký, silný, mocný a bohatý stát. Ale řekne-li měšťák stát, je to něco docela jiného, než co my si pod tím slovem dnes představujeme. Řekne-li měšťák stát, rozumí tím především armádu, která není snad nadšenou obranou vlasti, prodchnutou bratrským duchem a láskou ke spravedlnosti, nýbrž cirkušem několika všemocných generálů, kteří se považují za pány nad životem a smrtí všech poddaných i nepoddaných. Řekne-li měšťák stát, rozumí tím dále vládu, která není snad demokratickým nástrojem lidové vůle, nýbrž nedotknutelným božstvem, velmi chytrým božstvem, které stojí nad námi, nad hloupým lidem, a dělá z nás poslušné sluhy vládnoucí třídy, zavírá nespokojence, střílí do stávkujících, pronásleduje názory, které jsou panující třídě nebezpečny. A konečně řekne-li měšťák stát, rozumí tím nikoli hospodářský pořádek, v němž každý mohl by plně užívati výnosu své práce a v němž by především produktivní pracovník rozhodoval o práci, nýbrž hospodářské a sociální otroctví, mzdu odvislou od libovůle vlastníků pracovních prostředků, zkrátka onen systém kapitalistického vykořisťování lidské práce, který je dosud hanbou našeho věku. Tento „silný stát“ měšťáckých nacionalistů je zkrátka souručenstvím takzvaných silných jedinců proti lidu, a nikoli zárukou pro pokojný a šťastný život národa, pro skutečný blahobyt pracujícího lidu. A jakou politiku dělá každý takový po měšťácku silný stát oproti svým sousedům? Politiku generálů a velkokapitalistů, politiku loupeživou, která nikdy neváhá uvrhnouti lid do války, je-li

vhodná příležitost, ukořistiti kus cizí půdy, nové trhy nebo nové přírodní poklady.

Je politika „silného státu“ v duchu měšťáckého nacionalismu skutečně tak vlastenecká, jak nám buržoazie namlouvá? Je krev, kterou lid prolévá pro takový „stát“, skutečně prolita pro dobro lidu, pro dobro celého národa?

Viděli jsme to ve válce. Německo věnovalo své nejlepší síly pro velikost a moc svého státu, od Bismarckových dob zpronevěřovalo se soustavně jakémukoli všelidskému poslání kulturnímu a zbrojilo, jen aby mohlo rozšířiti své území a sféru svého vlivu. Berlín—Bagdád bylo jeho heslo, vlastenecké heslo, veliké heslo stromů, které rostou do nebes. Ale jiné stromy chtějí také růsti, a na to Německo zapomnělo. Silo vítr a sklidilo bouři. Neučinilo svého národa šťastnějším, připravilo mu strašlivou porážku.

Německo nemohlo býti již vlastenečtější, než bylo, a čím bylo vlastenečtější, tím bylo nenáviděnější, tím bylo lidstvu cizejším, tím bylo nelidštějším. Německo zničil jeho vlastní měšťácký nacionalism.

Srovnejme jen toho velikého vlastence císaře Viléma II. s naším presidentem Masarykem, který byl před válkou znám svým odporem k měšťáckému nacionalismu, který byl u nás tolik zrádcován jako nevlastenec. Císař Vilém přivedl svými loupeživými choutkami, svou vlasteneckou velkohubostí, svým snem o velikém, mocném a bohatém státu svůj národ do nesmírného neštěstí, sprovodil ze světa milióny lidí, z jiných miliónů nadělal mrzáky, zpusťošil Belgii a Francii, zhanobil Polsko, Rusko, Rumunsko a Srbsko — a teď poražen a vyhnán nesmí na oči civilizovanému světu. Kdežto ten Masaryk, který nikdy nic nedal na vlasteneckou frázi, který bojoval vždy za pravdu a spravedlnost proti těmto vlastencům, jemuž byli vždy bližší rudí dělníci než běločervení měšťáci, který byl proto štván, tupen a zrádcován po dlouhou řadu let, — ten provedl dílo národu nejprospěšnější, stal se jeho nezapomenutelným velikánem a dobyl si v celém světě pověsti muže velkého a ušlechtilého. Neprolil ani kapky krve zbytečně, nerozséval zkázy a hanby a nejvíce vykonal dobrým slovem.

My jsme tedy ve válce prakticky poznali, na vlastní oči viděli, kam vede politika měšťáckého nacionalismu. A my jsme za války i po válce ještě poznali to vlastenectví měšťáckého nacionalismu i jinak. Je pravda, také ze řad buržoazie zasloužili se někteří muži o český převrat, vydali se v nebezpečí šibenice a pracovali pro naše osvobození. Ale řekněte mi, bylo nutno, aby naše republika měla ve svých počátcích takové obtíže vyživovací, byla nutna ta hrůzná a vražedná bída místy, kdyby byly zámožné vrstvy městské a venkovské konaly svou povinnost aspoň z polovice tak vlastenecky, jak vlastenecky rády mluví a píší?

Tedy to vlastenectví naší buržoazie není tak veliké, není to zlato, nýbrž jen velmi špatné pozlátko, a za ním stojí to hlavní: zájem třídy, zájem velkých vlastníků a jejich proteženců.

Taková je buržoazie na celém světě, a proto na celém světě povstal proti ní socialism, proti zájmu třídy vlastníků zájem třídy všech produktivně pracujících. A zájem pracujících káže, aby práce byla osvobozena od nadvlády kapitálu, aby kapitál se stal služebníkem práce, aby pracovník odborně organizovaný rozhodoval o své práci a jejím výnosu a aby veškera moc ve státě byla jen v rukou těch, kdož produktivně pracují.

To jsou tedy ty dva tábory, na něž se dnes dělí svět, a to je smysl toho velikého neodvratného zápasu, který někde nastal už a jinde nastává a zachvátí celý svět. Všecko ostatní, co se děje, má jen důležitost místní epizody a všecko, co se děje, je posuzováno světem dle toho, která strana byla posílena, zda měšťácký nacionalism nebo socialism.

Z tohoto hlediska budeme i my posuzovati nedělní volby, a nejen my, nýbrž celý svět, poněvadž tentokrát jistě celá Evropa zajímá se bude o to, je-li český národ socialistický čili nic.

Nedělní volby mají ovšem pro nás veliký význam i proto, že tentokrát volí i ženy v stejném rozsahu jako muži, ale tím spíše hlavní jejich smysl bude v tom, že se ukáže dosti podrobně, abych tak řekl, politická mapa naší republiky a zejména že se ukáže, jak silný je v naší republice socialism a jeho mírnější nebo radikálnější směr. Nejde nám ovšem

tak o poučení nás samých, my víme přibližně, jak si stojíme, my víme, že z těchto voleb vyjde socialism jako velmoc, s kterou nic se nedá srovnati, ale my potřebujeme cifery pro svět, a cifery, s nimiž dalo by se přesně počítati a na nichž dalo by se stavěti.

Je vám známo, že máme v našem politickém životě neudržitelný stav, takzvanou koalici stran v Národním shromáždění, věc ve skutečnosti existující již jen podle jména. Veliký zápas sociální, který nastává, znemožní jakoukoliv součinnost socialistů s těmi, kdož starý svět měšťácko-kapitalistický chtějí držet za každou cenu, s těmi, kdož stojí na straně vykořisťovatelů práce proti pracujícímu lidu. Potřebujeme volebních cifery, abychom podle nich, a tedy podle dnešního smýšlení českého lidu mohli uplatniti v republice svou sílu a zúčtovat s bařtipánskou politikou. Potřebujeme většiny, která by uplatňovala vůli většiny lidu a nemusela přistupovati na bídné kompromisy, které by brzy udusily veškeren zdravý vývoj v naší republice.

Tvrdím, že největším nebezpečím pro naši republiku, pro vnitřní klid její, jsou kompromisy. Lid nechce řeči, nechce handlu, lid chce činy, a má docela pravdu. Ale dovedete si představití socialistu, sebehoršího, který by se bránil tomu, aby na volání lidu neodpovídalo se činy, kterých lid požaduje a které nejsou obyčejně pranic přemrštěného nebo nemožného? Toho neudělá žádný socialista, toho nemůže udělati, poněvadž by se nesměl ukázati mezi svými kamarády, mezi svými voliči. To činí však soustavně zástupci kruhů měšťáckých, kruhů kapitalistických a zpátečnických, o tom netřeba mi podrobně vás poučovati, to slyšíte, denně čtete, jaký zápas musí vésti zástupci pracujícího lidu o každou sebemenší reformu, lidu užitečnou, s těmi, kteří zastupují velké vlastnictví a církve.

Lid po tom, co vytrpěl, a po tom, co se mu naslibovalo, představuje si život po válce a naši republiku docela jinak, než tomu bylo za starého Rakouska, kdežto naši měšťáci všemi způsoby usilují o zachování všech těch privilegií, všech těch ohavných řádů a poměrů, které ze státu činí peklo poctivých pracovníků a čestných myslitelů.

Tedy uvažujte, vy voličové, nyní o tomto: Jistě všichni, jak tu jste, přejete si jako já brzký pokoj a pořádek, klidný a šťastný život, chcete pokojně pracovat a vidět dobré výsledky své práce v rozumném blahobytu svém i v blahobytu všeho lidu. Máme všichni dosti nesnází a nepokojů, tak jako máme dosti války a válečného hospodářství. Na druhé straně však víme, že veliký sociální přerod, který na všech stranách počíná, nedá se zastaviti, my jej ani nechceme zastavovati, my bychom jen rádi, aby se dál pokojně a hladce. Sociální situace v naší době je veliký parní kotel, pod kterým se topí. My ten oheň pod ním nemůžeme a nechceme uhasiti, poněvadž víme, že svět se nedá zastaviti, že pokrok, a dnes zejména sociální pokrok, je nutný a zdravý. A proto říkáme: otvírejte stále a rozumně ventily, aby nedošlo k výbuchu, proměňujte náš hospodářský i ostatní život včas dle příkazů doby a vůle pracujícího lidu. Ale tu přicházejí měšťáci a zpátečníci, zadržují nás, když chceme ventily otevřít, chtějí násilně potlačit každou větší reformu, příkaz doby, vůli lidu — co myslíte tedy, kdo připravuje výbuchy?

Jsem socialista, jsem dokonce radikální socialista, ale kdybych i nebyl socialistou, kdybych nevěřil socialistickému učení, kdybych neměl socialistické víry, šel bych se socialisty, tak jako to činí někteří upřímně pokrokoví měšťáci, vychovaní prof. Masarykem, a pomáhal bych odstraňovati překážky, které jsou stavěny do cesty lidu, když chce se osvoboditi z područí tyranského velkokapitálu, když chce rozhodovati sám o sobě, když chce veřejnou, demokratickou politiku bez tajných pletich, když chce novým způsobem organizovati práci.

Neboť tato snaha a vůle lidu je nezadržitelný smysl naší doby, a ten, kdo se staví proti tomuto smyslu doby, proti sociálnímu přerodu světa, bere na sebe těžkou zodpovědnost za pohromy, které přijdou, když proud, který se žene, narazí na takové překážky, že způsobí katastrofu a povodeň. My chceme tento proud dle sil svých regulovati, my chceme mu vykázati správné řečiště, my stavíme hráze po jeho bocích, ale nikoli napříč, jako to činí a činiti chtějí

měšťáci a zpátečníci, domnívajíce se snad, že zastaví svou zatvzrelou hlavou svět a čas.

Nezastaví ovšem nic, jsou jen schopni, nebudou-li včas odstraněni, poškoditi nejen věc lidu, ale i věc národa a pokojného vývoje. Jsem ostatně přesvědčen, že chytrí lidé z buržoazie to vědí, že jim běží jen o to, aby nejdéle mohli vykořisťovati práci a svědomí; brání svá privilegia a myslí si, po nás ať přijde potopa. Pravý měšťák je zatvzrelý sobec, to jsme viděli ve válce a vidíme to po válce, zajímá se o lid a národ jen potud, pokud má z nich veliké zisky. Zná jen takovou vlast, na jejíž půdě je možno vykořisťovat.

Z těchto důvodů velice se mýlí ten, kdo u nás teď říká: Já jsem pro pokoj a pořádek, a budu proto voliti národní demokraty. To je naprosto nesprávné. Pravdu by měl, kdyby říkal pravý opak. Pravda je ta, že ten, kdo posiluje pozici nacionalistické buržoazie, která je hlavní překážkou toho, aby naše republika šla vpřed a nenapodobila staré Rakousko, pomáhá přivoditi u nás takové nesnesitelné poměry, takový boj držitelů moci s nespokojeným lidem, že to, co z něho musí vzejíti, bude vším jiným, jen klidným vývojem a pořádkem nikoli. To jest mé pevné přesvědčení, že kdyby v těchto volbách zvítězila národní demokracie, což se ovšem ve skutečnosti nestane, potká nás to nejhorší, co nás v dnešní situaci mohlo by potkati, občanská válka. Teroru vlasteneckých bařtipánů náš myslící lid si líbiti již nedá.

Situace není ovšem tak zlá. Národní demokracie tyto volby hanebně prohraje, jen u nás v Praze docílí snad vážnějšího počtu hlasů, poněvadž v Praze máme mnoho takzvané inteligence, která je zbabělá, prodajná, prospěchářská a hýřivá a veškeren svůj rozum čerpá jen z Národních listů. Ale na venkově dobudou socialisté většinu těch bývalých mladočeských bařt, a celá ta sláva národní demokracie, která tak dobře a spokojeně žila v Rakousku, rozplyne se vniveč.

Nicméně udělali bychom chybu, kdybychom měšťácký nacionalism podceňovali. I když bude ve veliké menšině, i když se ukáže, že český národ je většinou socialistický

a chce dělat politiku vrstev produktivně pracujících, má měšťácká třída dosti prostředků a ohebných jazyků, aby dovedla rozsévati rozkol a pod svůj smutně proslulý mladočeský prapor zlákatí všecky, kdož nakonec dají přece jen přednost osobnímu zisku před věcí lidu, před věcí národa a lidstva — — —

Když Národní shromáždění počalo pracovat, zdálo se, že naši měšťáci jsou skutečně ochotni pracovat na zdemokratizování republiky a na nových řádech společenských. Zejména levé křídlo národní demokracie dávalo slovy najevo velikou lásku k sociálnímu vývoji republiky v duchu spravedlnosti a svobody. Ale jakmile národní demokracie zpozorovala, že situace socialistů v národě se upevňuje, že rosteme na všech stranách, kdežto situace její vlastní vůčihledě klesá, tu se jí zdálo, že musí odhoditi všecky ohledy na lid a republiku a vrhnouti se do boje po starém, osvědčeném způsobu mladočeském. Tu z ní ihned spadla všecka pokrokovost. Byl to dr. Stránský ml., který vyčítal pracujícímu lidu, že mu měšťáci odhlasovali osmihodinnou pracovní dobu, byl to dr. Stránský st., který vybízel průmyslníky k vykasání rukávů na dělníky, a nyní je to zase moravská levice, která s redaktorem Síssem nejvíce běsní proti Klofáčovi, Švehlovi a socialistům. Vzpomeňme si také na ničemnou kampaň národní demokracie spolu s Večerem proti dr. Vrbenskému, proti nejčistšímu a nejobětavějšímu člověku, jakého máme v ministerstvu, zatímco sloup národní demokracie dr. Rašín prohrává krok za krokem svou bitvu a zavděčuje se toliko bankám.

Nejsem člověk politický, nehledám slávy a úspěchu v politice a nemám osobních důvodů k tomu, abych hleděl zalichotiti se některé straně nebo abych některou stranu potíral. Co vám zde říkám, jest jen z věcných důvodů řečeno, poněvadž cítím se socialismem jako s otázkou svého nejvnitřnějšího přesvědčení, své nejhlubší víry. Socialism, to jest moje víra ve svět a v člověka. Jen z tohoto hlediska dovedu posuzovati věci a politiku.

A proto vám pravím zcela upřímně: Dnes — národní demokracie, toť nepřítel. Národní demokracie chce nava-

liti v cestu sociálnímu a politickému vývoji v republice staré rakouské překážky, takové balvany, aby boj nacionalismu se socialismem vedl ke katastrofě. Národní demokracie je to, která dělá takovou politiku, aby kotel praskl, aby proud způsobil potopu. Je dnes mnohem nebezpečnější než klerikálové a jiní zpátečníci — —

V neděli ukáže bohdá český lid, že si přeje, aby naše republika nastoupila zdravý vývoj k socialismu, a že si nepřeje, aby ještě někdy vrátila se do šlépějí starého Rakouska, kam by ji tak rádi zatáhli naši měšťáci. Z nedělních voleb, to již víme, vyjde český socialism jako velmoc, která jest schopna dáti dříve nebo později do rukou pracujícího lidu moc v našem státě a produktivně pracujícímu lidu všecko, co mu patří. A k pracujícímu lidu patří stejně námezdní pracovníci rukama jako námezdní pracovníci mozkiem a srdcem. Jen hloupá pracující inteligence stydí se považovat se za třídu vykořisťovanou. Jen zbabělá pracující inteligence líže paty měšťákům. Socialism je svět, v němž dělník, zřízenec, maloročník, úředník, spisovatel, umělec, učenec jsou jedna třída, stejný pracující lid.

My socialisté chceme, aby na světě přestalo konečně všecko lupičství, vyděračství a vykořisťování politické, vlastenecké, stejně jako hospodářské, kapitalistické, a aby konečně objevil se všude *člověk*, rovný mezi rovnými, bratr mezi bratřími —

Nemám rád lidí, kteří slibují voličům hory doly, ráj na světě. Vím, že žádná vláda, žádný ministr, žádný parlament nedá lidu takový ráj, dokud lid sám nebude dosti uvědomělý, dokud sám nebude vidět dost jasně, aby se nedal balamutiti svými největšími nepřáteli.

Proto jsem vám tu dnes také nic nesliboval, pro nikoho neagitoval, nýbrž řekl jsem vám docela upřímně, co si myslím a čím sám se řídím v těchto volebních dnech. Chci na vás jen, abyste uvažovali o tom, co jsem vám řekl, poněvadž vím, že pak budete voliti socialisticky. —

INTELEKTUÁLNÍ DĚLNÍK A TVŮRCE V POLITICE

Většina našich spisovatelů, umělců a vědeckých pracovníků zařídila si život náramně pohodlně a cestou příliš studenou. Hnací silou jejich konání zdá se býti titěrné intelektuální sobectví, neschopné vášnivě se rozehráti ani pro vlastní obor práce, ani pro určitý svět myšlenkový a citový. Jde-li jim vůbec o něco jiného než o prosté uhájení normální existence, ani dobré, ani zlé, a domněle zdobené konvenční a amatérskou produkcí veršů, povídek, obrázků, galanterního zboží, not nebo kvazivědeckým mudrováním či sportem, — běží jim nejvýše o velmi laciný úspěch u obecnstva a žurnalistiky, stejně jako oni maloměšťáckých. Čteme-li náhodou někde pohromadě ty řady jmen našich spisovatelů, výtvarníků, učenců a jiných intelektuálních pracovníků, číší na nás nesmírná nuda, ve které topí se několik vzácných a drahých individualit, které něco znamenají, kus úsilí tvárného, trochu vášně pro myšlenku, trochu citového posvěcení, trochu lásky k dobrodružství. Většina těchto lidí, pravidelně náramně domýšlivých, jsou zcela obyčejní šosáci, jimž by nejlépe slušel a patřil biedermeierovský kabát a pro něž literatura, umění, věda nejsou ničím více než ruční prací „modrých punčoch“, jimž se smějí.

Kolik máme dnes básníků, povídkářů, romanopisců, kolik malířů, grafiků, sochařů, architektů, kolik filosofů, k jejichž výtvorům a pracím přistupujeme se skutečným odborným zájmem, vědouce, že nalezneme tu aspoň dobrou práci, svědomitou a podnikavou, ne-li už odváhu, vynalézavost a vášeň, jež probouzejí v nás radost ze života a rozšiřují naši znalost světa? Jak malinká a chudá je dnešní literární a umělecká Praha, kde to málo dobrého je na všechny strany roztráštěno a v cizích službách zapraženo a dusí se přímo nedostatkem volných přílivů zahraničního vzduchu, a jak uboze epigonská jsou ta venkovská střediska, která vydávají své časopisy a pořádají své výstavy

a horlí často pro decentralizaci, poněvadž se bojí trochu té kritičnosti, která Praze dosud zbývá: jaká nenávisť maloměstských parvenuů panuje zejména zde proti všemu, co u nás je dosud nezlomeno obecnou lhostejností a má vroucnější poměr k uměleckým a společenským problémům!

V takovém ovzduší daří se přirozeně nejlépe povrchnímu starovlastenectví, neboť neschopnost a lajdáctví kryje se nejraději vlasteneckým štítem. U nás vlastenecká tradice nahrazuje tradici dobré práce, konzervatism líných mozků a studených srdcí pevnou odbornou páteř. K vlastenecké tradici a k pohodlnickému konzervatismu, jež opovrhují okázale výbojem a vášní, novostí, smělostí, odborným zaujetím, k těm vracejí se u nás nakonec i staří nevlastenečtí buřiči i bývalí modernisté zabloudivší do socialistických stran. J. S. Machar a F. V. Krejčí jsou toho výmluvnými příklady.

Není u nás dosud pevné tradice dobré práce, stále ještě nevžila se našemu intelektuálnímu světu ta pravda, že tvůrčí práce mozku a srdce, stejně jako v hospodářském životě produktivní práce rukou, ale ještě více než tato, musí ustavičně pokračovati, zdokonalovati se, bezoddyšně vynalézati a novým potřebám se přizpůsobovati, má-li utvořiti zdravý proud intelektuálního života, a že vedle toho nezbytná je i veliká vášeň a oddanost, má-li se dařiti umění a myšlenice.

Bylo by tedy nesmyslné domnívati se, že za těchto poměrů mohou u nás vyrůst vyšší kulturní hodnoty jinak než ojediněle. Dosud několik výjimečných jedinců tvoří ostrůvky uprostřed obecné povrchnosti a bezradnosti, a žádná třída, kasta, strana, organizace nemůže se chlubit, že by stála výše než druhá. Má snad některá více intelektuálních pracovníků, je to dokonce velmi přirozeno, že pohodlnický konzervatism naší takzvané inteligence je přitahován více měšťáckým nacionalismem například než socialismem, ale to běží pouze o cifry: pravice našeho národa neobstojí při zkoušce právě tak, jako naše levice. Všeobecně rozhoduje u nás rozvrstvení intelektuálních pracovníků náhoda povrchních sympatií a prospěchů, nikoli

silný, mužný, uvědomělý, hrdý, vášnivý a oddaný jejich charakter.

Neběží mi o stranickou příslušnost spisovatelovu nebo umělcovu. Strana je zaměstnavatel jako většina zaměstnavatelů poněkud špinavý, ale jest právě věcí pracovníkovou, aby se nečistotě svého zaměstnavatele nezaprodal s tělem i duší. Vím, mnoho se hubuje na soudobou stranickou příslušnost některých spisovatelů. Bojím se však, že nejvíce rozčilují se ti, kteří myslí nejstraničtěji, a ve skutečnosti zlobí se jen proto, že spisovatel nejde se stranou, která jest jim nejmilejší.

Lidé ostatně hubují ustavičně. Jedni hubují, když spisovatel nebo umělec žije ze záloh a půjček, druzí hubují, když si vydělává. Jedni hubují, že národ nestará se o své tvůrčí duchy, ale když některý vynikající intelektuální pracovník dostane státní penzi, hubují druzí, že je to nedůstojný způsob. Hubují ještě více, běží-li o čestný dar. (Ovšem když dostal státní penzi Verhaeren, zaznamenaly to noviny jako náramně příkladnou věc; bylo to trochu daleko od nás a nikomu to u nás nepřekáželo.) Jedni hubují, že úřad nebo jiné pravidelné zaměstnání tvůrčího ducha vysiluje, druzí hubují, když spisovatel nebo umělec je nucen žít trochu bohémsky. Jedni nařikají, že pro intelektuelní pracovníky nic se neděje, druzí vyčítají jim, dostanou-li sinekuru nebo skutečný úřad. Jedni vyčítají politikům nedostatek smyslu pro kulturní potřeby, druzí vyčítají kulturním pracovníkům politické strany. Hubuje se zkrátka vždycky. Vždycky se najde někdo nespokojený s tím, co má nebo nemá druhý.

To je ovšem vedlejší. Právo kritiky je velmi volné a stejně volně se ho užívá. Zejména ze zátiší dobře se kritizují ti, kdož dávají přednost rušnému životu a boji.

Ale opakují: Strana je zaměstnavatel stejně úcty nebo neúcty hodný jako ostatní zaměstnavatelé, a běží jen o to, pokud se tvůrčí duch skutečně zaprodává ze slabosti nebo ziskuchtivosti proti svému lepšímu přesvědčení.

Jsou intelektuální pracovníci — řemeslných politiků k nim ovšem nepočítám —, kteří vyměnivše stranu změni

se celí, aniž vyměnili stranu, poněvadž změnili své mínění. Jsou jiní, kteří prodají se straně s tělem a duší; jejich intelekt je ovšem nevalný. Jsou i tací, kteří zcela jistě spletli si cesty, když šli do strany a místo napravo šli nalevo (opačně stává se to zřídka). Ti všichni nejsou však jistě ztrátou pro intelektuální svět, předpokládáme-li, že by si počínali čestněji, kdyby byli mimo strany. Potřebujeme takých tvůrčích pracovníků, kteří ďáblu se nezapíší, ale ďábla se také nebojí. Bylo by ještě hůře, kdyby se kulturní lidé vyhýbali stranám, což dnes znamená téměř vyhýbati se politice; ale intelektuální dělník a tvůrce musí býti především přitom ovládan vyšším zjevem, než jest strana, musí se, je-li mu nutností cítiti politicky, cítiti hlavně příslušníkem jednoho ze dvou světů, mezi nimiž dnes, jak se zdá, počíná rozhodný boj a jež můžeme pojmenovati měšťáckým nacionalismem na jedné straně a socialismem na straně druhé.

Silný tvůrčí duch, poctivý jako dělník a vášnivě oddaný jako myslitel, zachová si přirozeně skepsi i ke straně sobě nejbližší, poněvadž ví, co je efemérní a co podstatné, ale se vší myslí a s celým srdcem bude patřiti ke světu svých nadějí, věr a snů.

Z tohoto hlediska je stejně chudý náš měšťácký tábor jako tábor socialistický. Naši spisovatelé, umělci, učenci jsou většinou kocourkovští lidé, které nejlépe potěšíte hodně sladkou limonádou vlasteneckých frází a které zaženete na útěk každým strašidlem, jež vyrábějí dnešní bezcharakterní žurnalisté. Až uvidí, že ve Francii všichni orientovaní a s lidem cítící intelektuelní pracovníci postavili se nalevo i v dnešním počínajícím přerodu sociálním, přibelhají se bezpochyby opatrně také na některou socialistickou, nepřilíživě logickou stranu. Ale z toho nebude míti náš život umělecký a společenský valného zisku, aspoň tak dlouho, dokud se v našem intelektuálním světě nevyvine a neupevní krásná tradice dobré práce a vroucného poměru k demokratické době a k jejím skutečným požadavkům.

V jedné ze svých prvních Besídek v Českém socialistovi (č. 57, 1918) napsal jsem tato slova:

„Nejsem nacionalista. Nacionalism, nacionalista, nacionalistická politika, to jsou pro mne pojmy, které v politice světové mají už svůj přesný a úzký smysl; víme například dobře, co to jest německý nacionál nebo francouzský nacionalista, víme, že povaha nacionalistické politiky jest v jádru reakční. Takový nacionalism jest opakem socialismu. Nacionalism jest výbojný a běží mu především o moc. Deutschland, Deutschland über alles, toť píseň nacionalistů celého světa; toliko slovo Deutschland zamění každý za jméno své vlasti. Nacionalism je zásadně kapitalistický a imperialistický. Touží po politické moci, o děla a bodáky opřené, a po hospodářské moci, všemocným kapitálem podepřené, aby mohl dobývati, zotročovati, vykořisťovati. Je tvrdý nakonec k vlastnímu lidu, jejž krmí, obveseluje a chrání toliko v té míře a tím způsobem, aby zůstal účelným a povolným nástrojem v rukou oné menšiny, ve které soustředila se nacionalistická moc. Vlastenecké a lidumilné fráze nacionalistických a imperialistických diplomatů mají na celém světě stejnou hodnotu...“

Stejný smysl mají řádky o měšťáckém nacionalismu, které čtenáři Června čtou právě v úryvku Z řeči k voličům.

Domnívám se, že člověk dobré vůle nemůže býti v pochybnosti, proti čemu na těchto místech mluvím. Teorie i praxe nacionalismu je určitá, jasná, známá veličina, je to teorie i praxe národní nespravedlnosti, vždy znovu osvědčované.

Socialism v teorii je pravý opak tohoto nacionalismu, je do krajnosti národně spravedlivý, takže můžeme směle říci, že pokud v praxi byl jiný, byl nejen v tomto směru, nýbrž ve své podstatě zkorumpován; kde vnikají do socialismu prvky nacionalistické, tam socialism se kazí i jako činitel sociální, hospodářský a kulturní. Socialism nejvíce se zvrhl

před válkou v Německu, poněvadž praxe většiny německých socialistů úplně se přizpůsobovala nacionalistické politice německé vlády a německých měšťáků. Socialism ztratil mnoho ze své síly a čistoty i v jiných válčících státech, poněvadž před německým nebezpečím bylo mu nezbytně postupovati do jisté míry s nacionalismem.

Úzkostlivá národní spravedlnost je jedním z podstatných prvků socialistického světového názoru, a sice až do té míry, že i zde, jak správně zdůrazňuje Kropotkin i Reclus, jest socialista povinen brániti napadeného proti napadajícímu, i kdyby napadající byl příslušníkem jeho vlastního národa.

Socialistický internacionalism nesmí tedy nikdy býti imperialistický, nesmí to býti sen nějakého socialistického Napoleona nebo třeba jen Josefa II., osvícence. Vyskytly-li se u socialistů podobné podružné myšlenky, zdálo-li se jim, že národní snahy a třenice, znesnadňující postup socialismu, mohou býti odstraněny nikoli důslednou národní spravedlností, nýbrž imperialistickým násilím, válka dokázala ne-správnost takového postupu a podobných myšlenek: svět nedal se organizovati pruským pravítkem, tak jako v budoucnosti vzepře se i americkému dolaru nebo kapitalistickému plánu dohody.

Socialistický internacionalism znamenal u vynikajících duchů socialistických vždy důslednou národní spravedlnost; znamenal-li něco jiného, u těch nebo oněch socialistických politiků, tím hůře pro ně. Ani dějiny, ani budoucnost nedají za pravdu Scheidemannovi nebo některému jinému „sociálpatriotovi“.

Socialism chce, aby v každém stavu, v každé třídě, v každém národě a v každé rase byl hledán a pěstován především Člověk; to však činíme jen tehda, když jsme ke všem lidem i národně a rasově do krajnosti spravedliví.

Nacionalism toho vůbec nedovede. Nacionalism chce se vždy obohacovati na útraty druhého. Nacionalism není národní sebevědomí, národní hrdost, národní čistota a práce; nacionalism je dobytelská politika.

Nejsou to socialisté naši, kteří by zabrali pro naši republiku nejraději půl střední Evropy; jsou to nacionalisté.

Ale socialisté musí býti krajně citliví k nacionalistické politice. Každá osada, kterou zabereme, aniž nám patří po právu přirozeném, jest břímě, není-li vyhnutí; ale stává se zločinem, je-li její zabrání lehkomyšlností, zločinem, který pášeme na vlastním národě a na socialismu.

Takové detailní otázky jsou dnes ovšem náramně složité, a nacionalismu vědomého i bezděčného je dosud příliš mnoho na *všech* stranách, než aby se nedoporučovala i nám největší opatrnost.

Ale chtějme míti, my socialisté, opravdu čisté svědomí. Nechtějme za žádnou cenu, za žádný stranický úspěch strpěti křivdy, odporujme zlému, kdekoliv je najdeme.

K tomu je však nutno především, abychom byli vždy a přesně informováni. Tajná diplomacie je nejsilnější oporou loupeživého a krvelačného nacionalismu. Jak bychom mohli odpírati zlému, když ho nepoznáme? Jak můžeme rozhodnouti, kdo byl napaden a kdo napadl, když jsme o těchto věcech důsledně ponecháváni v mlhách nebo voděni za nos?

Požadavek, aby byla odstraněna tajná diplomacie, je ve všech socialistických programech. Ostraňujme ji tedy všemi silami a všude. Nejen nahoře, i dole, v organizaci stran. Mluvme jasně a žádejme, aby také s námi se jasně mluvilo. Nepovažujme lid za stádo, za něž nutno jednati. Mluvme jasně a poctivě i s lidem. Mějme ve všech vážných věcech na jazyku to, co máme na srdci.

Nacionalistická politika padá s tajnou diplomacií. Lid chce spravedlnost; bude-li vždy znáti pravdu, nedopustí, aby se stala nespravedlnost. To bude konec nacionalismu, který se drží jen zastíráním, falšováním, popíráním skutečnosti. Mír mezi národy nastane teprve tehda, až tajná diplomacie bude odstraněna. S tajnou diplomacií i socialism vrhán je ustavičně v rozvrat, infikován nacionalismem.

Nedovedu již mluvit jasněji; kdo ještě mi neporozumí, tomu není pomoci. Opakuji ostatně prastaré socialistické pravdy, ale zdá se, že bylo u nás zapomenuto mnoho z abecedy socialismu a že je pramálo dobré vůle nezneužívati slov a pojmů.

K OTÁZCE SAMOSTATNÉHO MINISTERSTVA NÁRODNÍ OSVĚTY

Předem trochu včerejší historie. Když se jednalo o složení první vlády v Československé republice, bylo to v době, kdy naše veřejnost kulturní i politická měla dosud v živé paměti jaderný postup, kterým naši spisovatelé a pak i ostatní umělci a kulturní pracovníci zasáhli ve vývoj našeho osvobození, a tu se považovalo jaksi za samozřejmé, že nutno pamatovati na zřízení ministerstva umění. Ministerstvo toto bylo také Národním výborem projektováno, jenže po dohodě různých činitelů, kteří nejednali (jako ani dnes ještě nejednají) dosti veřejně, měl býti postaven v čelo tohoto ministerstva katolický kněz, diletant a amatér z Moravského Slovácka. Proti tomu protestovali jsme jménem socialistické rady přímo u dr. Kramáře.

Nemohli jsme připustiti, aby kromě školství všecka ostatní kulturní činnost postavena byla pod vrchní dozor úřadu, v jehož čele stojí člověk klerikální, byť jazyka sebesladšího. Podobný nápad zdál se nám navýsost frivolním a urážlivým, i kdyby šlo pouze o umění v nejužším smyslu slova, neboť je dostatečně známo, jak si katoličtí klerikálové představují uměleckou svobodu všude tam, kde mají moc. Ale pod zdánlivě velmi nevinným — pro někoho — titulem ministerstvo umění sluší hledati neobyčejně rozsáhlé pole působnosti: neběží tu jen o nějaké obrázky nebo básničky, nýbrž o literaturu, umění, vědu, vůbec o knihy, výstavy, divadla, muzea a učené instituce, o lidi a věci z oborů pronikajících hluboce veškeren náš život, a pak také o to, aby výsledky tvůrčí práce kulturní dostávaly se mezi lid, o veškeru mimoškolskou lidovou osvětu. Proto nemluvíme dnes ani o ministerstvu umění, nýbrž o ministerstvu národní osvěty.

Našemu přání, jež jsme přednesli tehda dr. Kramářovi, bylo vyhověno — ale toliko po stránce negativní. Věc rozhodnuta byla neobyčejně šalamounsky, jak je to jen možno, když několik lidí rozhoduje o celonárodní věci bez účasti

veřejnosti, tajnou diplomacií za zavřenými dveřmi. Kato-lický kněz nestal se ministrem umění, poněvadž ministerstvo umění nebylo vůbec zřízeno, nýbrž jako odbor přiděleno k ministerstvu školství, a klerikálové dostali náhradou ministra bez portefeuille.

Po našem soudu měli pp. Machar a soudruzi tehda ener-gicky zakročiti, neboť jistě byli při tom. Tehda, když se tvořilo tolik ministerstev, když se dával prezent kleriká-lům, měli uplatniti svůj veřejný i spodní vliv, aby česká kultura dostala nikoli podporu, dar, nýbrž nezbytný úřad.

Pp. Machar a soudruzi přišli se svým návrhem na zřízení samostatného ministerstva umění do Národního shromáždění, když již bylo poněkud pozdě. Ať právem nebo neprávem, naše veřejnost je dnes zaujata proti tvoření nových vysokých úřadů, a věci umění a národní osvěty nebylo věru prospěno tím, že návrh byl učiněn právě v době této skepse, kdy se dalo očekávati, že bude odmítnut nebo aspoň předmětem sporu.

Jak známo narazil návrh pp. Machara a soudruhů na odpor socialistického bloku, který se postavil proti němu z toho důvodu, že máme již ministerstev příliš mnoho, z pléna Národního shromáždění byl však vrácen ústav-nímu výboru k novému projednání (proti hlasům socialistickým).

Považujeme stanovisko socialistického bloku za dočasné. Samostatný úřad pro národní osvětu bude dříve nebo později nezbytný, a myslím, že až přijde doba, dovedli bychom si jej na politicích vynutiti, kdyby se ukázali zatvrze-lými. Lid pochopí jeho nutnost a důležitost brzy a dobře, jakmile se mu věc všestranně vysvětlí, a bude nám nápomo-cen, požádáme-li jej o to. Pak ztratí politikové výmluvu. Máme však za to, že socialistický blok neměl spíše chuti zřizovati novou doménu měšťáckého vlivu v republice, a tu snad měl do jisté míry pravdu.

Pro dnešek je však otázka tato poněkud jiná. Ministerstvo školství a národní osvěty bylo od počátku projektováno tak, aby v danou chvíli bylo možno umění a lidovou osvětu od-dělití od školství jako samostatný úřad, a *na tom je třeba*

trvati. To, co bylo projektováno, skutečně vybudovati a prováděti do všech podrobností čili starati se, aby ona část ministerstva školství a národní osvěty, která je předurčena státi se jednou samostatným ministerstvem umění a národní osvěty, byla soustavně budována z tohoto hlediska.

Osvětový odbor ministerstva se svými poradními sbory, představující v teorii zcela snesitelnou organizaci demokratickou a odbornou, musí hájiti svou autonomii (například proti státnímu tajemníku odboru školského), musí se dožadovati vlastního plnoprávného odborného šéfa, dožadovati se moci a příjmů, musí ustavičně bojovati proti každému podceňování a utiskování.

Komu dnes opravdu záleží na *věci*, ten bude se především starati o to, aby tento osvětový odbor dostal všechny ony prostředky a síly, jichž potřebuje k řádnému úřadování a budování úřadu v celé jeho nezbytné šířce a hloubce, tak aby nakonec chyběla k samostatnému ministerstvu toliko osoba ministrova, která konečně není zde hlavní věcí.

Namítá se ovšem, že samostatné ministerstvo dostalo by snadněji potřebné větší prostředky, než je dostane odbor. Je vidět, že tedy již dnes uvažuje se u nás docela byrokraticky. Aby úřad dostal to, co potřebuje, k tomu je nutno, aby se přitom vyhodilo několik desetitisícovek na ministra. To je však zvrácenost. A pak mají ovšem socialisté pravdu, brání-li se proti novému ministerstvu.

Ale nejpřirozenější postup byl by dnes jistě ten, kdyby se rychle věnovaly prostředky a síly, potřebné k položení a zdvihnutí základů, k zbudování hlavních linií nesmírného plánu, jehož moderní organizace umělecké a lidoosvětové práce — pokud jest úkolem státu — vyžaduje. Jakmile se začne plánovitě pracovat, uvidí se, uvidí celá veřejnost teprve, jaké ohromné úkoly čekají budoucí ministerstvo umění a národní osvěty.

Nemá-li slovo „proletářská kultura“ zůstatí pouhým prázdným heslem, jímž se agituje mezi nezkušenými davy, které však nemá přitažlivosti pro lidi myslící, nutno rozebrat jeho složky a náležitě předložit si jeho možný význam skutečný.

Co je tedy předně kultura? Souhrn všech stupňů a výsledků lidského „pěstění“ všech oborů práce, při nichž jsou účastny mozek a srdce jakožto činitelé, kteří vymýšlejí, organizují, zdokonalují a okrašlují. Není-li tato naše laická definice dosti správná pro pedanty, odhaluje aspoň po našem soudu dobře šířku a hloubku pojmu. Ukazuje, že na kultuře pracují všechny třídy a stavy a že jejich plodů rovněž všechny třídy a stavy užívají nebo aspoň víceméně užívati by mohly. Aktivně (jako producent) i pasívně (jako konzument) má každý člověk nějaký podíl na kultuře, ale ovšem nikoli každý dovede jak aktivně, tak pasívně úroveň kultury pozdvihovati nebo aspoň na dosažené výši udržovati. Spisovatel, umělec, učenec, řemeslník, dělník pracující mohou pracovati tak špatně, že kulturu kazí, a čtenáři, kupci obrazů nebo výrobků řemeslných, zákazníci nebo vyhledávači moudrosti podporující kulturu mohou míti tak špatný vkus nebo tak nízké požadavky, že ve skutečnosti podporují kažení kultury.

Dnes hospodaření nazdařbůh, liberalisticky volná hra sil, regulované takzvanou volnou konkurencí, nabídkou a poptávkou, jež opírají se obecně o touhu po zisku, vedou nutně v naší společnosti k poměrům kultuře zejména nepříznivým. Tvoří se a vyrábí většinou špatně, poněvadž neběží o dílo, nýbrž o výdělek. Užívající plodů kultury myslíme nejčastěji na nutnost šetřiti a spokojiti se s laciným, nebo naopak plýtváme, abychom se honosili, nebo konečně jsme obětí špatné výchovy a máme zalíbení v náhražkách, v břečkách a ohyzdnostech, které považujeme za zdravý pokrm, za čisté víno a ryzí krásu. Vývoj kultury v dnešní

kapitalisticky vedené společnosti je zhola nepřírozený, kultura pokračuje neobyčejně těžce, zvrácenost je tu normálním stavem a zdravá síla vzácnou výjimkou.

Sociálně jeví se zlo našeho kapitalisticko-měšťáckého pořádku, pokud běží o kulturu, hlavně v těchto nesnázích: 1. Čím lepší pracovník, čím schopnější posilovati a pozdvihovati kulturní úroveň, tím větší nebezpečí, že nenajde včas pravého pochopení a snesitelných existenčních podmínek. 2. Pracuje se v první řadě pro vládnoucí třídu; její vkus a její potřeby udávají směr. Vzniká ryze měšťácká kultura, třídní kultura, jejíž lepší část jest až dekadentně individualistická a část horší směřuje k studené virtuozitě, vnitřně pusté, kdežto veliká většina lidu je udržována stranou, celým hospodářským systémem zbavována možnosti opatřiti si vnitřní podmínky, vyvinutý smysl pro kulturu silnou a pokračující. Povšechně vzato jest lid, zejména lid manuálně pracující, odkázán na kulturní odpadky, poněvadž jednak sám je neschopen ve většině případů rozeznávati dobré a špatné, neboť jeho přirozené schopnosti nejsou pravidelně pěstěny, jednak jest uměle udržován při nízkých požadavcích, poněvadž na jedné straně jest mu mysliti jen na věci laciné a na druhé straně organizovaná ziskuchtivost vnucuje mu věci špatné.

V jádru je tedy naše kultura přímo i nepřímo řízena vládnoucí třídou, třebaže většina kulturních pracovníků, a to právě těch nejlepších, jsou proletáři. —

Co je proletariát? Souhrn všech námezdných pracovníků, vydaných napospas existenčním nejistotám kapitalisticko-buržoastické svobody. Dělník ohrožený nezaměstnaností, spisovatel odkázaný na bídné honoráře nebo na vedlejší zaměstnání, umělec a učenec pronásledovaný nepochopením, malý otrok kanceláře, malý zemědělec a řemeslník, to jsou proletáři. Naše společnost ponechává jim svobodu umřítí hladem, nejsou-li právě potřebni v zájmu obchodu a průmyslu, neurodí-li se jim nebo chtějí-li pracovati, aby něco stvořili, a nikoli jen vydělávali, atd. Ti z nich, kteří stojí na výši doby a reprezentují často nejvyšší dosažené kulturní výsledky, jsou nuceni mysliti především

na výdělek a konati výdělečnou práci i proti svému přesvědčení a svědomí; druzí nemají možnosti rozvinouti své přirozené schopnosti, vzdělati se, aby mohli seděti při kulturní hostině za stolem a opovrhovati odpadky. Z těchto proletářů skládá se veliká většina produktivně pracujícího lidu, proletariát má tedy lví podíl na veškeré kulturní činnosti.

Přesto nemůžeme však dnešní kulturu nazvati proletářskou; jest ve skutečnosti povahy měšťácké, jak jsme již řekli, poněvadž vládnoucí třída určuje většinu jejích podmínek. Aby mohla vzniknouti proletářská kultura, jest nutno, aby moc přešla do rukou proletariátu, lépe řečeno do rukou všeho produktivně pracujícího lidu, a každý obor práce do rukou příslušných pracovníků.

Je přirozeno, že prvním úkolem kulturních pracovníků, jakmile se stanou rozhodujícími ve svém oboru, bude snaha zabezpečiti kulturnímu dělníku svobodnou existenci a širokou, hlubokou práci lidovoosvětovou v pravém slova smyslu, opírající se o hospodářské a sociální osvobození lidu z poddanství třídy dříve vládnoucí, zjednati kultuře nejširší podklad. Až na nepatrné výjimky, jednotlivce aristokratickoindividualistických zaujetí, má jistě každý kulturní tvůrce a dělník zájem o to, aby výsledků jeho práce uživalo nejvíce lidí schopných je oceniti.

Tu nastává ovšem přechodní doba, kdy mnoho práce bude nutno věnovati lidu, lidem produktivně pracujícím, ale kulturně zanedbaným. Bude nutno především na to mysliti, aby aktivní i pasívní, tvořivé i vnímající schopnosti lidu byly soustavně a odpovědně probouzeny, podporovány a organizovány. Proletář se musí stát středem kulturní práce a péče. Tu bychom pak mohli mluvit o proletářské kultuře, až výsledky intenzívní kulturní práce v proletariátu konané a proletariátem přejímané stanou se zjevny. Ale tato proletářská kultura potrvá tak dlouho, dokud propast vyhloubená měšťáckou třídou mezi vládnoucími, jež mají ke všemu nejpohodlnější přístup, a vyděděnými, jimž zbývají pouze odpadky, nebude zasypána, dokud nebudou vyrovnány kulturní rozdíly mezi třídami. Proletářská kultura, směřující k povznesení lidu, uměle udržovaného hlu-

boko pod dosaženou kulturní úrovní, přestane, jakmile dosáhne svého cíle, je tedy zjev pouze přechodní.

Jakmile práce bude úplně osvobozena, sociální protivy úplně vyrovnány a zmizí menšina produktivně nepracujících, zanikají i třídy, zdravé výsledky kultury měšťácké splynou s hodnotnými výsledky kultury proletářské, bude jen jedna národní kultura, přístupná veškerému lidu — kultura socialistická.

Kultura socialistická je tedy naším cílem; kultura proletářská je pouze dočasným prostředkem, tak jako proletářská politika, eventuelně takzvaná diktatura proletariátu může býti jen prostředkem k socialistické svobodě, rovnosti a bratrství.

ČESTNÉ STÁTNÍ „PENZE“ SPISOVATELŮM A UMĚLCŮM

V prvním rozpočtu Československé republiky pamatováno bylo v míře zvýšené, třebaže dosud nikoli přiměřeně veliké, na podpory pro spisovatele a umělce. Novum u nás a věc nejpozoruhodnější znamenají zde doživotní čestné „penze“ státní vynikajícím představitelům slovesného i jiného umění, jež dlužno považovati skutečně za kulturní zisk, z nových poměrů vyplývající.

Formálně a výslovně zařazena je v rozpočtu příslušná položka na tyto „penze“ toliko pro písemnictví (Rozpočet ministerstva školství a národní osvěty. Tit. 8, § 5, č. 9, str. 198), ač, pokud nám známo, jsou i v jiných oborech projektovány. Vezměmež tedy za podklad svých myšlenek o celé věci prozatím jen tyto „penze“ spisovatelům; vždyť zásady, které bychom zde rádi vyslovili, dají se pak snadno aplikovati také na způsob, kterého mělo by se užití i při „penzích“ pro výtvarníky, herce, hudební skladatele atd.

Položka „čestných penzí vynikajícím a zasloužilým českým spisovatelům“ činí letošního roku 64 800 korun, kterýžto obnos má býti rozdělen mezi sedm spisovatelů, a to tak, že tři z nich dostali by ročně po 12 000 korunách a čtyři po 7 500 korunách. To jest jistě první krok velice závažný a krásný, a jest si jen přát, aby se v tomto směru pokračovalo.

A pokračovati po našem soudu se může a musí. Uvážíme-li, že 64 800 korun jest položka, která úplně mizí ve státním rozpočtu jako výdaj zcela nepatrný, že však na druhé straně znamená, stane-li se trvalou, doživotní zabezpečení snesitelné existence *sedmi* vynikajících spisovatelů (předpokládáme, že tyto čestné „penze“ budou uděleny opravdu jen umělcům vynikajícím a zasloužilým, neboť při dobré vůli není tak nesnadné objektivní zjištění významu a zásluh), — pochopíme, že tímto způsobem v našem národě poměrně malém dalo by se velmi mnoho vykonati pro materiální podklad slovesně umělecké činnosti, který

jest nakonec přece jen velice důležitý. Počet našich vynikajících spisovatelů není a pravděpodobně nebude tak veliký, aby touto cestou eventuelně nemohla býti zajištěna materiální báze všem těm zasloužilým literárním duchům, o něž nebude jinak postaráno pro dobu, kdy již ubývá sil ke rvaní se životem, nebo pro dobu skutečného stáří. Ať již názory na poměr mezi bezpečností materiální existence a tvůrčí činností jsou seberozmanitější a protichůdné, tolik je snad jisto, že zcela jinak bude zápasiti s nesnázemi života nemajetných spisovatel, který bude věděti, že jeho existence například po překročení čtyřicítky a ve stáří jest zabezpečena, než spisovatel, kterému vlastní budoucnost po této stránce jest stálou a úplnou záhadou.

Položka ve státním rozpočtu, o které mluvíme, je tak nepatrná, že by mohla velmi důkladně vzrůsti, aniž by byla zvláště citelna, a nutno jistě pečovati o to, aby také skutečně, aspoň postupně prozatím a přiměřeně (například o dvě „penzí“ ročně) vzrůstala. I kdyby však vzrostla konečně na položku, na kterou se při sestavování rozpočtu ukazuje a kterou třeba obhajovati, má snad slovesné umění pro národní kulturu, a nejen pro ni, nýbrž i pro národní politiku takový význam, že tato položka mohla by se těšiti úctě před mnoha, velmi mnoha jinými, jichž význam je často tuze pochybný.

Nahlédneme-li do rozpočtu našeho ministerstva pro školství a národní osvětu, dozvíme se například, že celý výdaj na písemnictví činí 112 800 korun, z kteréhožto obnosu připadá toliko 91 800 korun na takzvanou podporu literatury (položky č. 1, 2 a 8 dlužno odečísti), kdežto na podporu umění výtvarného vykazují příslušné položky (str. 193) 581 000 korun, a celý rozpočet výtvarného umění, tedy s uměleckými školami (§ 1. úhrn, str. 193), 1 261 628 korun! K srovnání stůjtež zde úhrnné obnosy všech pěti §§ titulu 8.: Umění.

Výtvarné umění	1 261 628
Ochrana památek a muzejnictví	1 524 075
Hudba	816 991

Výpravné umění

250 000

Písemnictví

112 800

Je vidno z těchto cifer, že písemnictví pochodilo v prvním státním rozpočtu naší republiky velmi špatně a že je úžasně podceňováno. Jistě neprávem.

V tomto týdeníku nebude nás jistě nikdo podezřívati, že bychom chtěli přeceňovati význam umění slovesného na úkor například umění výtvarného, toho hlavně. Proto můžeme snad zcela klidně poukázati na nepoměrný rozdíl mezi dotováním písemnictví a dotováním umění výtvarného v našem rozpočtu, pokud běží o takzvané „podporování“ těchto umění. Dává-li náš rozpočet na podporu umění výtvarného 581 000 korun a na podporu písemnictví („umění slovesného“ pouhých 91 800 korun, je to jistě velice křiklavý nepoměr, uvážíme-li zejména všeobecný stav a význam dnešní těchto dvou uměleckých oborů u nás. Máme tolik lásky k umění výtvarnému a tolik zájmu o ně, že jen neradi vyslovujeme o něm úsudek méně příznivý, ale pouhá spravedlnost vyžaduje, aby se konstatovalo, že naše dnešní umění výtvarné nemá rozhodně toho obecného významu pro náš národ, jaký má naše umění slovesné, i nejmladší. Naše umění výtvarné je dnes, až na nepatrné výjimky, uměním třídním, jednostranně pěstujícím okázalou virtuozitu formy pro vkus a prostředky majetné a zpanštělé minority, je „bohatě“ děláno pro bohaté, a velmi brzy byli bychom hotovi s výčtem umělců, kteří mají širší a hlubší myšlenky o poslání výtvarného umění a větší, méně sobeckou lásku ke svému povolání a řemeslu (a kteří ovšem dnes ani v republice nebudou podporováni!). Kdežto naše literatura nemá obecně tohoto třídního rázu, je stále národní a demokratická v dosti širokém smyslu slova, má svoje kořeny v lidu a především pro určité vrstvy lidu dává ovoce: zatímco díla výtvarná rozvěšena a roze-stavena jsou po čekárnách a salónech, aniž má k nim někdo hlubšího vztahu, díla literární mají stále své dobré a věrné čtenářské obce, svůj trvalý vliv na úroveň národní kultury.

Tyto věci považujeme za nutno konstatovati: nikoli že

bychom výtvarnému umění záviděli jeho šestkrát sto tisíc (téměř), nýbrž že bychom si přáli, aby umění slovesné bylo aspoň stejně dotováno, poněvadž si to zaslouží, poněvadž aspoň byl by to požadavek kulturního činitele, hluboce zakořeněného v národě a dávajícího ovoce pro dychtivou a velikou (ne-li nejlepší) část národa.

Vrátíme se nyní k vlastnímu předmětu své úvahy: běží nám o čestné státní „penze“ spisovatelům jakožto trvalou instituci, a tu bychom rádi zdůraznili, že po našem soudu je nutno, aby tato instituce nebyla hříčkou náhod, nýbrž měla svého ducha, pevný a uvážený směr, jasný a zdravý cíl — zkrátka *dobrý smysl*.

Tu na prvním místě přichází otázka, mají-li tyto „penze“ představovati skutečné *výslužné*, mají-li odměňovati dílo vykonané a více nebo méně již uzavřené, a jejich význam tudíž pro naše slovesné umění má-li spočívatí pouze v tom, že spisovatel byl by k práci povzbuzován myšlenkou, že aspoň pro stáří bude jakžtakž zabezpečen, — anebo má-li býti jejich hlavním smyslem snaha podporovati rozkvět a zdravý vývoj slovesného umění v naší republice, a tu pak přirozeně přihlíženo k tomu, aby těchto „penzí“ dostávalo se nejen spisovatelům „vyslouživším“, nýbrž i *mladším* (řekněme třeba, v případech zvláště pozoruhodných, již od 45. roku spisovatelova věku) a takovým, jejichž tvůrčí síly mohou se dosud plně uplatňovati, přičemž ovšem bylo by dbáti také toho, aby nejen směry konzervativní, nýbrž přinejmenším stejně i směry pokrokové byly loajálně respektovány (což v našich poměrech není vždy samozřejmé). Domníváme se, že každý, komu jde o věc, musí se rozhodnouti pro druhý modus.

Tvrdíme dokonce, že tento druhý modus musí býti jako zásada přijat i státním úřadem tyto „penze“ udílejícím. Ministerstvu školství a národní osvěty, zahrnujícímu ve svůj resort péči o umění, musí běžeti *především o umění*, a tedy *především z hlediska umění o sociální péči o umělce*, pokud jest jeho věcí. Čistě charitativní činnost patří jistě jinam.

Ostatně ministerstvo postavilo se samo aspoň teoreticky na toto stanovisko, když zavedlo tyto čestné státní „penze“

vynikajícím a zasloužilým spisovatelům. Staví do popředí význam a zásluhy, tedy hledisko umění, a nikoli hledisko dobročinnosti; zbývá tedy jen, aby dodrželo teorii v praxi.

Bylo by tedy také nesprávně hleděti na tyto čestné „penze“ jako na milost; po našem soudu plní tu stát jen jistou povinnost, běží tu o *povinná vyznamenání*, z čehož následuje také, že tato povinnost musí se konati řádně a veřejně. *Udílění čestných státních „penzí“ spisovatelům musí se dít veřejně.* Tajnůstkářství působilo by tu jistě neblaze na veřejné mínění, vedlo by k nesprávným domněnkám a k podezřívání úřadu. Přejí-li si někteří spisovatelé, pro tuto „penzi“ navržení, aby udělení zůstalo tajným, je to přání malicherné, bezpodstatné a také neproveditelné. Nedá se přece zabrániti, aby věc nevyšla dříve nebo později najevo a nebyla uveřejněna, snad dokonce nesprávně, kuse. Kam by to vedlo? Jak jsme právě řekli: jen k podezřením a neplechám. Nestrannost úřadu může býti dokumentována jen tehdy, když jeho činnost je podrobena všude veřejné kontrole. I zde musí býti naším heslem: demokraticky a veřejně. A vedle toho vyžaduje této veřejnosti i zájem našeho slovesného umění: běží-li o vyznamenání, má veřejnost právo oficiálně dovídati se, kdo byl vyznamenán, aby poznala vyznamenání hodné, což v určitých případech nemůže zůstat bez vlivu na obecný soud, na úroveň uměleckého citění veřejnosti.

A tak přicházíme k hlavní věci, k výběru spisovatelů, jimž má býti státní „penze“ udělována. Rozhodnutí letošní, je-li již opravdu definitivní, stalo se jistě způsobem provizorním a pro budoucnost neudržitelným, neboť, jak jsme již naznačili, musí právě zde, v podstatném, platiti nějaký *řád*, zásady, poskytující možnost, aby smysl instituce „penzí“ byl plně uplatněn. Počet „penzí“ letos přiřknutých bude však postupně rozmnožován a doplňován: jakým způsobem nutno si zde počínati?

Kdybychom chtěli odpověděti všeobecnými slovy, byli bychom ihned hotovi: Je nutno, aby se výběr děl nestranně a beze zřetelů politických. To však je samozřejmá povinnost republikánského úřadu. Pak bylo by záhodno, aby

o výběru mohlo první a hlavní slovo pronést spisovatelstvo samo. To je zásadně správné, ale v praxi poněkud složitější věc.

Promluvme si o tom. Mělo by býti jistě snahou státního uměleckého úřadu (v našem případě osvětového odboru ministerstva školství a národní osvěty), aby v duchu doby demokratické a odmítající tajnou diplomacii byla zásadní správa věcí uměleckých pokud možno v rukou umělců samých. Toho nemožno však docílit prostřednictvím spolků, poněvadž jejich obec je příliš široká a kvalitativně velmi nestejná. Nemožno říci například: ten nebo onen spolek má ve svém středu většinu českých spisovatelů, nechť tedy zásadně rozhodne. Je zcela dobře možno, ba dokonce pravděpodobno, že menšina stojící mimo tento spolek má mnohem větší kvalitativní a živoucí význam než ona spolková hromada. Pochybné bylo by také dáti rozhodnutí pouze do rukou delegátů všech spisovatelských spolků. Také souhrn těchto delegátů mohl by představovati reprezentaci náhodnou, jednostrannou a falešnou; nejsou to nejlepší spisovatelé a nejbystřejší pozorovatelé literárního života, kteří jsou největšími spolkáři a nejvlivnějšími činiteli ve spolcích. Z těchto důvodů je naprosto nutno, aby osvětový odbor ministerstva zásadně odmítl přímé zasahování spolků do správy úřadu. A to může učiniti tím spíše, že jest zbudován na organizační zásadě po našem soudu a pro dnešek zcela správné a jistě blahodárné pro ten případ, že se bude správná zásada také správně prováděti a dodržovati.

Prakticky dá se snaha, aby správa věcí uměleckých byla v rukou umělců samých, má-li míti blahodárný vliv na úroveň příslušného oboru uměleckého, uskutečniti jen tehdá, když ji bude prováděti elitní sbor, pokud možno nestranně složený. Takový elitní sbor představují však již více nebo méně dobře (úplně dokonalého není nic na světě) poradní sbory ministerské, složené z vynikajících odborníků, které jsou (anebo aspoň měly by býti) podstatnou a svrchovaně důležitou složkou organizace osvětového odboru ministerstva školství a národní osvěty. Také literární oddě-

lení tohoto odboru má k ruce takový poradní sbor, poměrně nestranně složený z lidí bystrých; mezi spisovateli v něm zastoupenými jsou členové všech našich literárních a spisovatelských spolků, takže každý spolek, i když tu není reprezentován oficiálně (což bylo a správně zamítnuto zásadně), má možnost veškerá svá přání přivést na přetřes v tomto sboru.

Nuže, jakmile každé oddělení osvětového odboru přistoupí na zásadu, že dobrozdání jeho sboru poradního, pro tento účel přece uvedeného v život, mají býti ve všech důležitých a zásadních věcech vyvolávána a ovšem i respektována, máme, čeho potřebujeme. A tedy v našem případě měli bychom rozhodně a pevně hájiti tuto zásadu: Výběr spisovatelů, jimž má býti přiřknuta čestná státní „penze“, budiž doplňován literárním oddělením na základě dobrozdání literárního sboru poradního, v němž jsou (a budtež vždy) zastoupeny všechny hlavní směry a kruhy spisovatelské vynikajícími představiteli slovesného umění. Přitom budiž přísně odmítnut každý *spodní vliv* jednotlivých osob a spolků.

Ponecháme-li hlavní slovo vybranému sboru odbornému, vylučujeme z rozhodování na jedné straně náhodnost velké hromady bez orientace a kvalifikace, a na druhé straně samovládce, a to nejhorší — spodní, světla se štítící vlivy, které u nás hrály vždy velikou a vždy odpornou úlohu, zejména ve věcech uměleckých.

Tolik asi chtěli jsme podotknouti k otázce čestných státních „penzí“ spisovatelům; mnohé z toho platí i pro otázku „penzí“ umělcům jiných oborů a ledacos vůbec pro organizaci osvětového odboru při ministerstvu školství a národní osvěty, který snad jednou přece stane se samostatným úřadem.

Naše veřejnost, která se o tyto věci zajímá, měla by jim věnovati pozornost hodně činnou a bděti stále nad tím, aby svatá byrokracie nezvítězila aspoň tam, kde jest nejméně vítána.

Před poslaneckými prázdninami přijalo Národní shromáždění ještě zákon o veřejných knihovnách obecních, který klade první základ k našemu národnímu knihovnictví na podkladě nejširším, a tím i k nejbezpečnější stránce akce lidovýchovné.

V pokročilých zemích uznáno bylo veřejné knihovnictví za článek vzdělávací soustavy, rovnocenný školám, a proto knihovny staly se předmětem veřejné péče. Ba v zemích demokratičtějšího rázu, jako v Anglii, Americe, ve Švýcarsku a Skandinávii, považuje se veřejná knihovna za rychlejší a účinnější prostředek vzdělávací než povinné školství pokračovací, a veřejná péče o knihovnictví snaží se tudíž, aby knihovny nebyly toliko zdrojem lehké zábavy, nýbrž i studnicí pozitivních vědomostí kulturních a odborných.

Český národ možno již nazvati národem čtenářským. Ale přesto, že máme nejnepatrnější procento analfabetů a že celková vzdělanostní úroveň je u nás dosti vysoká, jsou tu přece povážlivé nedostatky, které zdají se svědčiti o tom, že vzdělání u nás nejde příliš do hloubky a jest často pouhým lesklým povrchem. Jistě především vinou bývalého Rakouska nemohlo se naše školství povznést na moderní úroveň, je zastaralé a zpátečnické v metodách i v duchu a stíny starého systému leží tu většinou až dodnes a pro delší dobu ještě na věcech i lidech.

Naše škola systémem i duchem nemoderní vychovává nám občany cizí soudobým požadavkům, s myslí nepružnou, s názory a city dávno již nepravdivými. Následkem toho moderní snaha vzdělávací všeobecná i odborná musí těžce zápasiti s konzervativní, nepravdivou, diletantskou mentalitou a citovostí průměrných našich lidí. Lidé u nás, třebaže zdají se často přístupnými a všeobecně má se za to, že rádi přijímají novoty a poučení z ciziny, sklesnou ihned ve staré zpátečnictví, v pohodlný šlendrián přežvykavací, jakmile shodou okolností jsou ponecháni opět sami sobě.

Úroveň naší průměrné inteligence je nevysoká, úroveň lidových politiků a agitátorů více než pochybná. Nedávno mluvili jsme několikrát s německým komunistou ruského původu; byl to muž činu a gesta, tedy agitátor vlastně, nikoli spisovatel nebo teoretik: ale překvapovala jeho informovanost v kulturních otázkách, ve světovém umění a literatuře, jak nejen věděl, oč dnes všude běží, nýbrž i znal podrobně moderní duchy a umělce, takže bylo intelektuelní rozkoší hovořiti s ním o těchto věcech. Kdežto náš politik nejpokročilejší nemá o tom všem ani zdání pravidelně a pro moderní směry má týž hloupý úsměv jako některý konzervativní veršotepec nebo bařtipánek. Tradice odborného myšlení, dobré práce a vzdělání soustavně pokračujícího není u nás dosud vyvinuta; orgány velikých stran dovolují si přijíti s názory nedůstojnými dnes kvartána a hájiti kulturní sviňstva, jež bývají specialitou klepařských plátek provinciálních.

Nápravu postupnou mohou tu v první řadě zjednat opravdu veřejné knihovny jako zdroje pozitivního vzdělání odborného i všeobecného, předpokládáme-li, že dnes jsme již aspoň tam, aby řízení knihovnické akce mohlo býti svěřeno seriózním pracovníkům lidovýchovným a výběr knih mohl se díti z hledisek soudobých požadavků.

*

Stůjtež zde některá data knihovnická podle sčítání provedeného v Čechách roku 1910.

Velké knihovny vědecké nahromadily na území dnešní republiky od dob josefínských přes jeden milión svazků. Cífy jsou přibližně tyto:

	Svazků
Universitní knihovna pražská	350 000
Muzejní knihovna pražská	270 000
Knihovna Zemského muzea v Brně	150 000
Pražská městská knihovna	112 000
Premonstrátská knihovna	110 000
Studijní knihovna olomoucká	100 000
Bratislavská knihovna	90 000

Náprstkova knihovna v Praze	50 000
Knihovna Zemědělské rady	40 000
Knihovna litomyšlská	30 000
Knihovna historického muzea v Plzni	20 000
Liberecká knihovna	15 000

Spolkové a veřejné knihovny vykazovaly téměř dva milióny svazků českých a 500 000 svazků německých. To byl by stav nikoli nepříznivý, kdyby tyto knižní zásoby přicházely skutečně a soustavně všude mezi lid. Ale ze 6600 knihoven v Čechách přístupno bylo každému jen 4451 (z toho 3885 českých a 566 německých) a jen 1360 bylo vydržováno nebo podporováno obcemi a jinými veřejnými korporacemi. (Chybí v této statistice 258 německých obcí, z toho Liberec a 43 okresní města, asi 112 knihoven.) Přitom připadla průměrně jedna knihovna česká na 1092 obyvatele, jedna knihovna německá na 3000 obyvatelů; na každých 100 Čechů asi 30 svazků z veřejné knihovny; v okresu úpickém a žižkovském nebyla bez veřejné knihovny ani jedna obec. Měst s obyvatelstvem nad 5000 duší mělo veřejnou knihovnu 90 procent.

Počet knihoven vydržovaných nebo podporovaných korporacemi samosprávnými činil 1234 české a 125 německých; z těch patřilo spolkům 474 české a 43 německé. Počet svazků v této skupině činil 879 269.

Počet knihoven jiných, asi 500 svazků obsahujících, činil 216 českých a 92 německé; z tohoto počtu patřilo spolkům 201 česká a 72 německé. Úhrnný počet svazků 261 500.

Počet knihoven s méně než 500 svazky činil 2435 českých a 347 německých, z těch patřilo spolkům 2260 českých a 280 německých. Měly celkem 432 338 svazků.

Průměrná velikost knihovny lidové činila 333 svazky u knihoven českých, 584 svazky u knihoven německých.

V Praze bylo 8 lidových knihoven s 111 632 svazky celkem; v Liberci 2 s 14 412 svazky. Největší knihovny měla Praha, Litomyšl, Plzeň, Liberec. Celkem jen asi 18 procent činila díla vědecká.

Českých knihoven přibylo za 5 let 43 procenta, německých 15 procent.

Na knihovny věnovaly Praha 72 415 korun, Kr. Vinohrady 13 268, Plzeň 10 000, Smíchov 4000, Louny 3000.

Celkem činily peněžité podpory obecní na lidové knihovny roku 1910 toliko 0,21 procent celkové přírážkové báze (Rokycany 3,56 procent, Litomyšl 2,05 procent, Louny 1,86 procent, Vršovice 1,12 procent).

Největší dary věnovali: E. J. Weinmann v Ústí nad Labem 400 000, dr. ing. V. Novotný v Mokrovratech 5000.

Knihovnictví lidovému věnovalo se celkem asi 2000 učitelů, 44 učitelek a jiných žen, 652 rolníci, 314 řemeslníků, 216 dělníků, 5 profesorů.

Ve škole bylo 41,1 procent knihoven, v hostincích 12,2 procent, stejně asi v obecních domech. Vypůjčovatelů bylo: českých 190 000, německých 36 000; výpůjček českých téměř 2 700 000, německých 667 500. Kniha zábavná byla půjčena průměrně 3,1krát v českých knihovnách, 2,7krát v německých, poučná 1krát v českých, 0,7krát v německých.

Na Moravě podle stavu z 15. března t.r. jest 1800 lidových knihoven, tedy o něco méně než třetina v poměru k Čechám. Kdežto však v Čechách $\frac{5}{6}$ knihoven jest veřejně přístupno, na Moravě je zveřejněna jen polovina, což jest velice málo. Podobně je tomu ve Slezsku (bez obsazeného Těšínska), kde z 230 knihoven jest jen polovina veřejně přístupna. Také jazykově jsou poměry v moravskoslezských knihovnách nepříznivější: proti 733 000 svazků v knihovnách českých stojí 380 000 svazků německých, tj. polovina, ač obyvatelstva německého není ani čtvrtina. Obecní podpory poskytují se knihovnám jen nepatrně; byly zjištěny jen o 132 obcích českých a 19 německých.

*

Zákon o obecních knihovnách má zvláštní význam zejména pro Slovensko, nehledíme-li ani k tomu nepříjemnému nadělení, které se jmenuje Karpatská Rus. Starý režim maďarský nestaral se o vzdělání širokých vrstev. Podle katalogu maďarských knihoven jest v těchto končinách asi

8 veřejných knihoven o několika stech svazků. Bratislava vydržovala velikou knihovnu, ale takzvanou vědeckou, přístupnou jen studovaným vyvolencům. Slováci pak mají necelého půl sta spolkových knihoven, které ani nemohly pracovati příliš horlivě.

Podle cifer shora uvedených jest zřejmo, že zákon prospěje i Moravě a Slezsku, aby se četba stejnoměrněji rozšířila mezi lid; je tu sice hojnost drobných knihoven spolkových, ale vážný nedostatek knihoven veřejných.

Ukládá-li se zákonem obcím povinnost, aby lidovou knihovnu zřídily a vydržovaly, je to v podstatě jen snaha soustavně zregulovati, rozšířiti a povznésti dosavadní stav na přiměřenou úroveň. Zákon počítá s dosavadní zásobou spolkovou, která je dosti bohatá; jest jistě v zájmu věci, aby tato zásoba stala se majetkem všeho lidu a majetkem rozvážně i odborně spravovaným.

Zákon přijatý Národním shromážděním nutno považovati toliko za jakýsi základ pro postupující akci, která se dnes ovšem setká s mnoha obtížemi a překážkami.

Při zakládání nových knihoven nutno jistě počítati nejen s drahotou knih, nýbrž i s drahotou nezbytných vazeb a neméně nezbytného inventáře, jako jsou police, skříně a jiné pracovní pomůcky. Zákon proto počítá prozatím jen s obcemi, které mají školu a beztak většinou knihovny již před válkou zřídily. Obcím beze školy povolí se prováděcími nařízeními lhůta od 5 do 10 let. Vedle toho umožní se obcím, aby obecní příspěvky na knihovny odstupňovaly podle daňové své síly. Bude to stupnice, kterou některé pokročilé obce české již vytvořily a kterou blížíme se také k úrovni jiných pokrokových zemí. V Rokycanech činil obecní příspěvek na knihovnu v roce 1910 na hlavu 48 hal., v Praze 42 hal.

Stupnice vyhlíží asi takto:

V obcích do 500 duší na každého obyvatele	30 hal.
V obcích do 2000 duší na každého obyvatele	40 hal.
V obcích do 5000 duší na každého obyvatele	50 hal.
V obcích od 5000 duší výše na každého obyvatele	60 hal.

Tedy dědina o 400 obyvatelích přispívala by na knihovnu ročně 120 korunami, městys o 2000 obyvatelích 800 korunami, město o 5000 obyvatelích 2500 korunami atd. Obcí, které by platily 30 hal. na osobu, máme v Čechách, na Moravě a ve Slezsku 6600, obcí s příspěvkem po 50 hal. 540 a s příspěvkem po 60 hal. 173.

Pomýšlí se i na jakousi výpomocnou organizaci pro malé obce, které nebudou povinny veřejnou knihovnu zříditi anebo budou schopny jen nepatrný počet svazků ročně zakoupiti. Dobrovolnou dohodou obcí dá se snad docílit, aby zřízena byla v nejbližším městě knihovna ústřední, která by do vesnic vysílala v pravidelných lhůtách (například pololetních) *knihovny putovní* o 50—100 svazcích. Podle odborných výpočtů stačil by na udržování takové knihovny ústřední pětiprocentní příspěvek každé obce z jejího rozpočtu na místní knihovnu. (Příklad uherskohradištský.) V dalším vývoji mohly by pak podobným způsobem vzniknouti *knihovny krajské*, rázu čistě vědeckého.

Jest jasno, že při veškeré snaze vyhověti situaci zůstal by zákon v dnešních poměrech leckde málo účinným, kdyby se nedalo počítati se soukromou dobročinností, s dary jednotlivců a korporací a současně se snahou zjednati pro veřejné knihovny levný knižní materiál. Zatížiti obce větším příspěvkem nelze, neboť při veškeré vzdělanostní úrovni našeho národa nutno počítati s neporozuměním mnoha obcí, které by se mohlo zvrhnouti v přímou pasívní rezistenci, kdyby zákonný příspěvek činil přílišné nároky na obecní pokladnu.

Především běží tedy o to, aby veřejným knihovnám mohl býti dobrý základní knižní materiál poskytnut za levný peníz. A tu bychom mohli zabítí dobře několik much jednou ranou.

Vpadněmež *in medias res*. *Základní lidovýchovný knižní materiál pro veřejné knihovny mohl by býti postupně vydán za dozoru lidovýchovného oddělení ministerstva školství a národní osvěty a za pomoci Státního knihoskladu a některé lidovýchovné literární instituce, jako jest například Dědictví Komenského, s vyloučením soukromého obchodu ziskuchtivého.* Kdyby se přitom přihlíželo

stejně k četbě vzdělavací jako zábavné, daly by se získati tyto důležité výhody:

1. Získal by se knižní materiál *levný*.
2. Získal by se *jednotný* základní materiál, kterým by se daly dobře paralyzovati špatné vlivy, jež se budou chtít ve veřejných knihovnách uplatniti, a který by mohl míti dobrý vliv na další, toliko domácím vkusem regulovaný výběr.
3. Mohl by býti placen důstojný honorář spisovatelům knih takto vydaných.
4. Uplatnil by se vliv poměrně nízkých cen těchto knih na snížení knižních cen vůbec. (Také v tiskárnách.)
5. Provedl by se důkaz, jak velký honorář a jak nízkou cenu možno stanoviti při zaručeném odbytu v určité výši.
6. Znesnadnil by se přístup do veřejných knihoven špatné literaturě, vydávané ve statisícových nákladech nesolidními nakladateli; tímto způsobem dalo by se s nimi v dnešních poměrech nejlépe konkurovati, kdyby se přihlíželo ke skutečným potřebám a vkusu lidu, aniž se slevovalo z mravní a literární úrovně vydávaných knih, a to jest proveditelné.

V těchto bodech nejsou snad ani vyčerpány všechny výhody, jež by taková zdravá akce, rázně a pokrokově vedená, získala nejen pro lidové veřejné knihovny, a tím i pro lidovychovu v užším slova smyslu, nýbrž i pro knižní trh v naší republice, a tím pro naši kulturu vůbec.

Byl by to zločin, kdyby se veřejné knihovny obecní, zejména ve dnešních poměrech, které tak brzy nepominou, vydaly napospas soukromé ziskuchtivosti, která nezná mezí. Již dnes brousí si velkotraviči lidu zuby na tuto kořist, ale tyto laskominy musí býti včas zaraženy a jejich akce zne-možněna ráznou protiakcí.

Solidní nakladatelé cenných knih škody tím neutrpí. Vedle základního a jednotného knižního materiálu lidov-ýchovného, který by byl pro veřejné knihovny obecní postupně zjednáván způsobem shora naznačeným, najde si dobrá a cenná literatura všech odstínů vždy cestu do knihoven větších a pokročilejších obcí, s nimiž mohou so-

lidní nakladatelé počítati. Z naznačené akce mohla by vzrůstí nebezpečná konkurence jen literatuře, která lid otravuje a jest vydávána jen z bezohledné ziskuchtivosti.

*

V pokročilých zemích bývá nerozlučnou součástí veřejných knihoven i čítárna časopisů. V menších obcích stačí pro obé plně jediná místnost. U nás byly čítárny v módě před 15—20 lety, ale zřizovány byly tak neprakticky a draho, že rychle zanikaly. Ministerstvo míní moderní čítárny vymáhati jen ve velikých městech — po našem názoru věc tato však nespěchá. Dnešní tisk časopisecký je tak proľhaný a senzacechtivý, vědomá tendenční nepravda, skandalizování a mstivost ujímají se i v revuích kdysi vážných, že věru netřeba pospíchatí s otevíráním časopiseckých čítáren, které by dnes představovaly jen školu stranické neomalenosti. Vždyť i jejich hodnota informativní jest při všeobecné lživosti zpráv většinou zcela nepatrná.

*

Věcí dalšího vývoje bude ovšem zřizování samostatných budov knihovních, které v menších obcích představovaly by ovšem lidovýchovné domy, určené nejen pro knihovny a čítárny, nýbrž i pro přednášky, koncerty atd. Bude nutno také postarati se kursy nebo školami o odborný výcvik knihovníků a knihovnic — zkrátka řádná odborná organizace knihovnictví v naší republice jest na cestě a zákon o veřejných knihovnách obecních jest jaksi prvním oficielním krokem na této cestě, kde rozhodovati budou především jako vždy a všude úroveň, dobrá vůle a zájem lidu.

Podle odborných výpočtů vyžadovati bude naše veřejné knihovnictví, až se rozvine způsobem, jež naznačuje přijatý zákon, v celé republice maximálního nákladu asi 6 miliónů korun ročně. Uvážíme-li, že v letošním státním rozpočtu požaduje se pro vysoké školy, udržované pro 20—25 tisíc studujících, 30 miliónů, pro školy střední 25 miliónů a pro školy průmyslové 10 miliónů, představuje těch 6 miliónů, určených pro vzdělání *všeho* lidu našeho,

obnos skutečně nepatrný. Kdybychom měli nějakého svého Carnegia, nepřivedl by ho tento obnos jistě do rozpaků; ale nejsme zvyklí na takové mecenáše, zvykli jsme naopak dobývati si všeho vlastní silou lidu, a to je dobrá tradice. Náš lid jistě brzy pochopí všeobecně, že to, co dá na lidové knihovnictví, dá sobě a že peněz na knihovnictví věnovaný nese mu nesmírné úroky.

FRANTIŠEK GELLNER: NOVÉ VERŠE

Tuto třetí knížku svých básní (z let 1903—1914) složil si autor sám nedlouho před svým odchodem na vojnu, do níž stržen byl ihned na počátku. Poněvadž jednak stále ještě nemáme odvahy považovati Františka Gellnera za nezvěstného navždy, jednak z piety k drahému básníku a k nejlepšímu příteli, ponechali jsme složení beze změn přes jisté své pochybnosti. Chybí nám totiž v knížce několik básní, časově sem patřících a ve stejných publikacích uveřejněných, například abychom jen jednu báseň jmenovali, překrásný *Francesco Farniente*, otištěný v témž ročníku Nového kultu jako báseň *Lokálka*. Je tedy pravděpodobno, že vynechal autor některé básně úmyslně; proto se podrobujeme v naději, že se brzy shledáme znova s celým jeho lyrickým dílem v řádném souboru.

POZVÁNÍ K PŘEDPLACENÍ NA DRUHÝ ROČNÍK ČERVNA

Zároveň s tímto posledním dvojitým číslem prvního ročníku Června vychází první číslo ročníku druhého; Červen bude vycházeti jako týdeník způsobu prozatím novinového. Rozšířiv svůj rozsah rozšiřuje i ráz svého obsahu, zejména ve směru politickém a sociálním, aniž tím změni jádro původního svého programu.

Červen, stojí na půdě československého socialismu, chce podporovati bezohledně politiku *poctivou a upřímnou* napravo i nalevo a napomáhati ke *správné orientaci* v soudobém hnutí sociálním.

V našem životě kulturním chce Červen ve všech oborech podporovati *očistu* a státi za každou dobrou práci *odbornou*, zejména pokud jest vedena duchem vážné *demokratičnosti a modernosti* bez kompromisů s odloženými hodnotami. Bude trpělivě a houževnatě hájiti stanovisko, že politika a snahy sociální musí ustavičně jíti ruku v ruce s prací kulturní, odbornou i lidovýchovnou.

Umění slovesné i výtvarné zůstane nadále rovnocennou složkou programu Června, který zachová si nadále svá přísná hlediska. Zůstane krajním odpůrcem arivismu, diletantismu, který kvete především v tisku socialistickém, krajním odpůrcem všeho kýčařství a neúčinného epigonství.

Program, který v prvním ročníku mohl býti uskutečněn toliko jednostranně a pro užší kruh interesentů, chce Červen rozvinouti nyní v celé šíři a pro čtenářstvo ze všech kruhů.

Týdeník Červen vychází každého čtvrtka o osmi stranách velkého formátu. Nejméně jednou měsíčně přináší obrazovou přílohu celostrannou; takové číslo má pak dvanáct stran. Dle možnosti jest každé

číslo zahájeno dobrou básní, načež následují články politické, sociální, vědecké původní i přiložené, kritiky a úvahy literární, výtvarnické a zprávy, obsah uzavírá pak dobrá původní nebo přeložená povídka, takže každé číslo bude projevem snahy po úzké součinnosti politiků s kulturními pracovníky a umělci.

Již v prvních číslech počne Červen uveřejňovati řadu povídek Fráni Šrámka a studií Lejealovu *Celsus a Ježíš* zahájíme řadu přetisků literárních prací za starého režimu konfiskovaných.

Jakmile naše styky s cizinou budou usnadněny a materiál opatřen, počne Červen hojně čerpati ze zahraniční literatury válečné, zejména francouzské a ruské, čímž doufá nejlépe přispěti k vyjasnění poměrů a pojmů politických a sociálních. Apelujeme již nyní na naše spolupracovníky a čtenáře přátelsky nám nakloněné, aby nás seznamovali s tímto materiálem literárně cenným a pro Červen vhodným, pokud již nyní dostane se jim do rukou.

REDAKCE ČERVNA HLÁSÍ

Jak jsme uvedli v posledním čísle prvního ročníku, rozšiřujeme obsah v týdeníku ve směru politickém a sociálním a představujeme si to tak, že i nadále budou v našem listě články politické a sociální soustavně provázeny dobrou beletrií, kritikami a články literárními a uměleckými, kulturními vůbec, aby byla u nás zachována úzká součinnost politiků a socialistů se spisovateli a umělci. To však neznamená, že chceme čtenáře nebo sebe znásilňovati nějakým povinným materiálem, pro všechny stejně nudným a zbytečným. Předpokládáme, že naši čtenáři čtou denní listy. Chceme dělati časopis živý, bojovný, cenný, užitečný, aby měl barvu, úroveň, nenucenou svěžest. Jako první ročník ani druhý nebude pouze vyplňován, nýbrž redigován svědomitě. To znamená u nás: raději to neb ono číslo jednostranné než pestré za cenu kvality, raději pouze dobrou politiku než špatnou beletrii, raději pouze dobrou beletrii než špatné články, raději třeba jen užitečné zprávy a útoky než lhostejné a nudné úvahy a raději dobré překlady než původní zbytečnosti. — Číslo bude míti pravidelně osm stran; čísla s obrazovou přílohou — nejméně jednou měsíčně — dvanáct stran. Papír se zlepší, jakmile to poměry dovolí.

EDICE ČERVNA

Založili jsme při Červnu malou populární knihovnu, jejíž obsah bude tendenční, ale nejvybranější a zevní úprava velmi sličná, jak ukazuje již první svazek, román *Charlesa-Louise Philippa Bubu z Montparnassu*, který právě vyšel. Následovati bude svazek rozebraných povídek Fráni Šrámka, studie Bohumila Polana o *St. K. Neumannovi*,

menší práce *Petra Kropotkina* a jiných anarchistův a socialistův. Dále připravujeme nové rozšířené vydání *Výboru z Heina* a vybrané povídky *Octava Mirbeaua*, *Luciena Descavesa*, *Georgese Duhamela*, *René Arcose* a jiných radikálních a socialistických spisovatelů.

WALT WHITMAN

31. května bylo tomu sto let, co se narodil ve West Hills na Long Islandu básník, který po vyjití malého sešitku svých prvních básní (1855) stal se postrachem filistrů a estétů, ale zemřel (1892) jako největší americký lyrik národní i světový. Tento muž, který v mladém věku seznámil se s pobřežními lupiči rodného ostrova a později poznal lidské srdce, počínaje přístavními dělníky, přes ministerstva až k prezidentu Lincolnovi, vyvážil z hlubin své dobroty zpěvy nejkrásnější chvály demokracie a prost předsudků zazpíval nesmrtelné hymny na člověka a život. Jen Američan, napojený svobodným duchem mladé civilizace, mohl dáti výraz tak nezkalený svému širému optimismu, jež pijeme z jeho mohutné číše, sami neschopni pro své hypochondrie následovati jej v jasné víře. U nás je Walt Whitman příliš málo znám, příliš málo milován, ač zůstane na dobu ještě nesmírně dlouhou pilířem moderní poezie. A přece právě u nás, kde je tolik klasicizujícího epigonství a dekadentského estétství, měl by býti mnoho studován, mnoho milován a poslouchán. Měl by se najíti mužný recitátor, který by opustil vyježděné cesty dnešního přednášečství veršů, přinášejícího špatnými hlasy stále totéž a zábavu trapně buržoazní, aby vnesl k nám trochu nejčistšího amerického vzduchu a všelidského demokratického citu. Skomírající, živořící je dech života v naší poezii (stejně jako v politice), i zde potřebujeme osvobození z vnitřní malosti. — Doufáme, že nám bude možno ještě v tomto ročníku přispěti delšími studiiemi k tomu, aby Walt Whitman byl u nás více chápán a milován.

Z DOBY TANCE KOLEM ZLATÉHO TELETE

Český umělecký svět má „aféru“. Jest mu při ní, jako když docela blízko udeří hrom. T. F. Šimon, oblíbený grafik naší buržoazie, nikoli umělec, ale virtuos leptu, namaloval *nepodařený* kýč. Jak známe náš umělecký svět, je důvod celého pobouření právě jen v tom, že kýč se nepodařil. Běží o ohavný obrázek, který se teď povaluje po všemožných výkladních skříních, má nějaký vlastenecký titul a znázorňuje presidenta Masaryka, přinášejícího naše osvobození českému Olympu za asistence sokolů a legionářů. Není to děláno snad pro kultivovaný nevкус, který si libuje v portrétech Dvořákových nebo Nechlebových či v nahotách Obrovského nebo Boettingra, je to

vyrobena pro nevkus nejnižší. T. F. Šimon dal se zlákatí slibným výdělkem a odvážil se prostě něčeho, čeho nedovede, sešel z pěkně ušlapané cestičky, na níž člověk již nesklouzne, ani kdyby chtěl. Myslíme, že lapsus podobně krutý mohl by se ostatně státi veliké většině členů Jednoty, Mánesa nebo Hollara, kteří ubírají se velmi pohodlně takovou svou ušlapanou cestičkou, docilující stále více obratnosti a stále méně umění. Jenže jsou asi chytřejší. Pan Boettinger například odmítl. T. F. Šimon sedl na lep. Toť celý rozdíl. Ovšem i při dnešní nízké úrovni českého malířství, která je snad ještě níže, než byla, když Mánes počal před lety svou „revoluci“, dopustil se T. F. Šimon jako přední hlava uměleckých spolků chyby trestuhodné. Ale nesmíme proto zapomenouti na „intelektuelní původce“. Jde o vážnější věc. Jde o otázku, má-li býti dovoleno, aby kdokoli z obchodních důvodů směl jen tak beze všeho zaplaviti české země vlasteneckým šmejdem. A my při veškeré své svobodomylnosti odpovídáme bez rozpaku, že něco podobného nemělo by býti dovoleno, že takové publikace statisčového nákladu měly by se předkládati k preventivní odborné cenzuře umělecké. V příslušném ministerstvu máme umělecký poradní sbor (pan Antonín Macek řekne snad: to je úřad, a úřad nic nemůže, ale také lidový komisariát Lunačarského je úřad, a jaký úřad!), kdyby takové publikace, určené počtem svých výtisků pro nejširší obecnost, a tedy značně schopné míti špatný nebo dobrý vliv na veřejný vkus, byly předkládány tomuto sboru k jakési cenzuře, mohl T. F. Šimon zachrániti si uměleckou pověst a čeští lidé mohli býti zachráněni před tímto ohyzným útokem na nevinnost. Ministerský poradní sbor je dosti všestranně složen, než aby mohl porušiti jinou svobodu nežli loupežnickou. Cifry, o nichž se mluví: 400 000 výtisků pro republiku, 200 000 výtisků pro Ameriku (!), 25 000 korun honoráře za „myšlenku“, 25 000 korun honoráře malíři, koruna z prodaného výtisku umělci, koruna legionářům — promiňte, to jsou cifry, jež kvalifikují celou věc přímo jako zločin. Běží o loupež na národě, běží o podplácení umělecké cti ve velkém. To je nejkrásnější ukázka soukromokapitalistické loupeživosti pod vlasteneckou vlajkou. Za liberalism, který takové věci trpí, pěkně děkujeme.

POZNÁMKY PANA K. Č.,

zejména závěrečné, kde běží o poměr umělce a myslitele ke člověku, jsou jistě správné. Ale manifesty, jako jest Romain Rollandův, mají v první řadě smysl a účel politický a z politického hlediska dlužno je posuzovati. Tu nebudeme se pozastavovati nad jejich frazeologií, která u manifestů spisovatelských je vždy poněkud „básnická“, ale půjdeme přes ni k jádru věci. Manifest chce dokumentovati po mém soudu předně fakt, že i ve víru vášní nacionalistických a válečných trvala a trvá pevná minorita duchů ovládaných rozvahou a ideálem člověka,

a podruhé potřebu, aby tito duchové spojili se pevným svazkem mezinárodní a mezirasové solidarity a přes hlavy sobeckých politiků sdružili se a připravili k akci. A to považují za správné.

Tu otázka, ke komu mluví dílo spisovatelů, umělců a myslitelů, je vedlejší. Tu je hlavní otázka, zda osud národů má stále a zcela býti ponechán v rukou politiků a válečníků ze řemesla a nejsou-li právě tvořící a myslící duchové národů povinni zde přinejmenším spolurozhodovati. Tuto otázku zodpověděli si socialisticky cítící duchové již dávno kladně a nemají chuti již pasívně přihlížeti k ohavné hře, která se s národy provozuje. Vědí, že myslící lid bude s nimi, poněvadž je syt štvanic, z nichž prospěch má pouze část panující třídy. Dnes, v době ohromného sociálního přerodu, mají právě myslící a tvořící duchové vedle svého úkolu odborného zvýšenou povinnost občanskou. Aby ji mohli plniti, je třeba především, aby se našli a zorganizovali spolu se stejně smýšlejícími mozky a srdci z lidu. Očišťující pojem člověka od předsudků (nikoli hodnot) rasových a národních, musíme vyjít na lov Člověka, slídit po Lidech, zmocniti se jich, zorganizovati je, založiti společenství Lidí proti vládcům a demagogům, proti otrokářům všeho druhu.

Pan K. Č. dotkl se nepřímou naší politické úlohy. Co mne překvapuje, toť jeho doporučení slovanství. Mně aspoň pojem Lidstva zdá se skutečnějším a pro praxi hodnotnějším než pojem slovanství. Řeknu-li Lidstvo, Člověk jako ideální požadavek, říkám několik velmi přesných, věčných zásad, jasný a prostý mravní program, jež vývoj náš přes všechny překážky, přes všechna zklamání pomalu realizuje. Řeknu-li však slovanství, Slovan, co tím říkám? V nejlepším případě rasový odstín, neschopný sjednotiti různorodý a kvalitativně přepestrý konglomerát národů, nic více než pars pro toto, část lidstva zmateného předsudky a sobeckými zájmy. Abych došel nějakého cíle, zda není mi hledati u Slovana totéž, co budu hledati u Francouze, Němce, Angličana, Inda, Japonce, totiž Člověka? Na jakém podkladě dohodnu se například s Polákem, jehož národní specifika jsou mi mnohem cizejší, nepříjemnější než specifika francouzská nebo německá nebo japonská? Na podkladě domnělého nebo skutečného rasového odstínu, jež máme společný, poněvadž jsme oba Slované? Nikoli, tento společný rasový odstín bude ve skutečnosti spíše podporovati antagonism mezi námi, a zase jen Člověka musíme navzájem v sobě hledati a viděti, abychom se shodli.

Jsou rasové odstíny slovanské, románské, germánské, ale není vyšší myšlenky slovanské, románské, germánské, která by mohla býti podkladem ušlechtlejšího ideálu, než jsou „nečisté aliance“ politiků a diplomatů. Nepotřebujeme panslavismu ani pangermanismu, jichž vůdčí myšlenkou může býti toliko touha po moci, výboj, nadvláda, potřebujeme důsledné spravedlnosti pro každý národ a každou rasu.

Tuto spravedlnost však jako světovou zásadu mohou právě osvícení duchové myslící a tvůrčí nejlépe obhájeti, propagovati, prováděti.

Tuto spravedlnost může mezinárodní elita duchů, opřená o myslící lid, světu vnutiti.

Můžeme a musíme žárlivě střežiti to, co pan K. Č. nazývá národní čistotou, musíme býti jistě zdrželiví k těm, kdož nás uráželi, zotročovali, nás vyhladiti zamýšleli v divokém vzplanutí svého šovinismu, a také kritičtí k těm, kdož dnes nám nabízejí ruku, kritičtí při svém hledání Člověka — ale na druhé straně s největším nadšením a s největší poctivostí musíme se chopiti pravic, které se osvědčily a v nejhorší době zůstaly čisté. O to běží. O pevný svazek těch, o jejichž poctivosti nemůže býti sporu.

ŽENY NA KOLBIŠTI (Dopis téměř soukromý)

Milá Louiso,

často jsem se pozastavoval nad Tvým zápalem, o němž nepochybují, že je nejpřímnější, a nad Tvou vírou, jistě poctivou a hlubokou, kdykoli jsi, jak často činíš, předpovídala a tvrdila, že ženy přicházejí na kolbiště veřejného života s vyššími ideály než muži a jsou povolány obroditi veřejný život, zejména politický. Domnívám se totiž, že jsem na své klikaté pouti životem přece jen trochu poznal maskulinum i femininum našeho světa, a proto věru marně přemýšlívám při Tvé řeči, co jiného mohlo by odůvodňovati Tvou víru a Tvůj zápal vedle jejich nejvlastnějšího zdroje, Tvé povahy. Neshledávám, že by ženy byly povšechně lepší mužů, že by mravně silné osobnosti byly poměrně četnější mezi ženami než mezi muži přesto, že tažení skromných bojovnic ideálu proti domýšlivému maskulinu vedeno bývá nejtemperamentněji jménem morálky. A hlavně nevidím, že by žena přinášela povšechně nového ducha a novou mravnost do politiky: přicházíte tak rozvrstveny, tak vypraveny náhodami lidských a přelidských povah jako muži, bezmocná idealistka vedle řemeslné a vypočítavé řečnice, hloupá, koketní buržouza (třeba socialistická) vedle hysterické furie, počtářky, klepný, uražená srdce, andělé a bestie, panny a kokety — sama dobře víš, jakými jsou „ty druhé“, třebaže mluvíš často, jako by všechny byly takové jako Ty. Mluvíš-li ze sněmovní tribuny, nejsou to Tvé kolegyně, které Tě poslouchají nejlépe: snadno bychom se tu shodli o tom, že tyto ženy jistě neobrodí ani politiky, ani jiných věcí veřejných. Chtěl bych Ti zkrátka dokazovati, že vstupem žen do veřejného života vzroste toliko počet pracovníků, ale nezmění se kvalita práce.

Prozatím však napadlo mi napsati tyto zběžné řádky, poněvadž nedávno náhodou — snad že ranní káva byla příliš vřelá — přelétl jsem v novinách sloupce, z nichž pravidelně čtu toliko záhlaví. Byly to dokumenty cenné pro Tvého protivníka. Bez námahy vylovené důkazy toho, jak ženy klidně ubírají se cestičkou vyšlapanou muži.

Kářeš mužskou domýšlivost? Zde máš domýšlivost ženskou. Stěžuješ si na mužskou perfidnost? Zde máš perfidnost ženskou. A nikoli snad ze špatné ulice nebo ze zkaženého salónu, nýbrž „socialistickou“, sesterskou řekněme.

Jedna z těch statí je dokladem, jak vedle politizujících mužů vyvíjejí se politizující ženy stejného charakteru. Totéž politické žvanilství, které tak nenávidíme, plahočí se v sukních právě tak jako v kalhotách s důležitou tváří za stejným cílem a stejným úspěchem. Mluvit, mluvit, mluvit, toť heslo nejvlivnějších a nejhledanějších ženských politiků právě tak jako demagogů mužských. A mluvit, nejvíce mluvit právě z těch tribun, z nichž myšlenka (které ostatně nemají) jest vyobcována a z nichž pravda (kterou ve skutečnosti opovrhují) nesmí se (z „vyšších důvodů politických“) nebo nechce se (z důvodů stranických) hlásati! Kdo se straní tohoto nekonečného řečnického a žvanilského turnaje, je člověk méněcenný, a dosáhne-li něčeho na základě své práce, je v největším opovržení u těch, kteří kolosální hubou rází si cestu k ministerskému křeslu. Je-li nějaký rozdíl mezi mužem-žvanilem a ženou-žvanilem, tož jen ten, že žena, jak jsem se právě přesvědčil, s menší ostychavostí, s větší domýšlivostí a s bezděčnou upřímností přímo se zná ke svému heslu: Hubou vpřed! Nepochybuji ovšem, že tak si obrození našeho veřejného života ženami nepředstavuješ, — konstatuji pouze praxi.

Druhý případ: Nesnášelivý, zlý a klepařský ženský tvor, postrach svého okolí, celý jen ze zrady a sobectví, zasedne za psací stůl modré punčochy a obrozuje žurnalistiku mravokárnými úvahami o neukázněnosti bohémů a umělců. Četla-lis to náhodou, myslím, že máš tolik psychologického bystrozraku, žes uhodla ty „obrodné“ motivy, osobní mstivost především. Opět žena přináší tu do veřejného života totéž, co tolik mužů: uraženou ješitnost, pomstychtivost, intriku, klepy. Znáš onen mužský typ, který v jistých letech mladicky bouří, a když jest hotov, tak stejně horlivě moralizuje. Zde máš jej v sukni. Znáš mužské polemické invektivy, v nichž překrucují se slova, věty, smysly? Zde tento mužský mrav přináší žena. Či myslíš, že je to stejné, napíše-li někdo: „rudá barva je barvou vzbouřené lásky“ a druhý cituje „barvou vzbouřené lásky“?

Nikoli, za vážnou polemiku tyto sprostoty nestojí — o ni také mi neběželo, nýbrž o to, abych Tě upozornil na nebezpečnou iluzi, domníváš-li se, hledíc jen do svého poctivého nitra, že účast žen ve veřejném životě obrodí tento život. Neobrodí nic, přivede na kolbiště bezpochyby několik krásných ženských osobností, ale i stádo sobeckých a zlých křiklounek — opravdu rovnocenných spolubojovníkům masculini generis. Ženy jsou skutečně rovny mužům více, než si možná Ty sama myslíš. Tvůj

Sigma

Není to náhoda, že nejvýznačnější hlavy z nové moderní literatury francouzské — Barbusse, Arcos, Romain, Duhamel atd. — jsou socialisté a stejně mladí spisovatelé němečtí, tak jako není náhoda, že ve Francii a hlavně v Rusku a Německu také výtvarná moderna pracuje svorně se socialisty levice. Intelektuelní, kulturní, osvětoví dělníci hlásí se k socialismu — pokud neběží u jednotlivých hysterických individuí pouze o vzdor nebo kokotérii — nejen z třídního uvědomění, nejen z přesvědčení a pocitu, že patří ke světu vykořisťovaných, z důvodů zájmových, nýbrž a snad v první řadě z důvodů ideových, poněvadž v mysli a srdci překonali svět měšťanskokapitalistický s jeho obmezeným nacionalismem a jsou schopni jako praví básníci čistého snu o novém lidstvu, bratrském a svobodném, v žádném směru nezadržovaném, jakmile běží o rozkvět myšlenky a kultury. Postavili se proti měšťanskokapitalistickému světu netoliko proto, že dělí z důvodů kapitalistického lidstvo na národy příkře proti sobě stojící a národy na dvě hospodářské třídy, třídu vykořisťujících pánů a třídu vykořisťovaných otroků, nýbrž i proto, že odsuzují celou jednostrannou kulturu tohoto světa, jejímž základem jest hodnocení myšlenky a tvůrčího činu jen podle toho, jsou-li tyto nejvyšší statky lidstva náležitě zpeněžitelné nebo mohou-li sloužiti — doslova *sloužiti* — jako ornament bohaté existence panské.

Intelektuelní socialista bojuje podle svých možností na všech frontách. Bojuje za lidstvo, rozeštvávané velkokapitalisty, jejich diplomacii a jejich žurnalistiku, bojuje za vykořisťované, za produktivně pracující lid, jemuž patří blahobyť, který pro sebe uzurpovala kasta panovačů a panujících boháčů, ale bojuje také za novou kulturu, za podmínky pro ni a za všechny ty směry, které vznikají za dnešního stavu z nezištného myšlení a ze svobodného cítění a jsou za to pravidelně vylučovány z oficiálního života veřejného, stavěny na pranýř a vydávány napospas výsměchu. Kdo má aspoň tu a tam příležitost k bližšímu styku s intelektuelními socialisty světa, přesvědčí se velmi brzy, že jsou to lidé v těchto všech směrech jako z jednoho kvádru, že to jsou rození revolucionáři, lidé veškerým myšlením a cítěním logičtí, a současně pokloní se jejich znalostem a soudům literárním, uměleckým, popřípadě i vědeckým a filosofickým. Na levici nebyli zatlačeni tou nebo onou náhodou, těmi nebo oněmi životními osudy, třeba proti své vlastní konzervativní a šosácké povaze, nýbrž stojí tam, kde státí musí, na místě, k němuž byli předurčeni, — a proto se u nich neshledáme s tím, co nás často deprimuje u našich redakčních revolucionářů: aby hlásali radikální socialistické ideje a přitom robili nekonvenčnější veršičky z odpadků měšťanské poezie, aby leželi obdivem na zadku před kýči pro měšťanské salóny, před virtuozitou zkažených umělců nebo líbivou maskou diletantů a nesvědomitých řemeslníků.

Není třeba a není dnes vůbec možno, aby každý socialista měl vyspělý vkus a jasné mínění o věcech literárních a uměleckých. Nežádáme jich po něm, nechceme, aby každý socialistický politik rozlišoval kých a umělecké dílo; jest přece charakteristickým zlem dnešní měšťácké kultury, že znemožňuje přímo prostému člověku orientaci ve věcech uměleckých, že skutečný, orientovaný vkus vyhražuje nesmírné menšině, náhodou vyvolené, kdežto obecný vkus soustavně zavléká do nečistoty, — ale socialista, který přece — pokud jest poctivý — chce změnit tvářnost světa, chce pomáhati k vítězství nové kultuře, má míti tolik kulturní svědomitosti, počestnosti, aby mlčel o věcech, kterým nerozumí, a chce-li se o nich informovati, aby hledal prameny neznesvěcené měšťáckým cítěním, měšťáckou metodou a tendencí.

Co však říci o socialistovi domněle nebo skutečně intelektuelním, jehož literární (nebo umělecká) tvorba jako spisovatele (nebo umělce) je toliko odraz literatury (nebo umění) měšťáckého či měšťáckým vkusem zkaženého? Toť obecný případ u nás, toť jedna z nejstinnějších stránek českého socialismu, zaviněná ovšem nemálo úrovní a kvalitou celé naší kultury národní. Zde proto ani nemůžeme odsuzovati tak přísně, jak bylo by na místě v zemi s kulturou starší, kde jsou samozřejmy jisté předpoklady, především aspoň tradice dobré práce; jsme spokojeni, když najdeme u socialistického spisovatele nebo umělce trochu nejnutnější solidnosti a dobré vůle — stanou-li se aspoň tyto vlastnosti obecnými, ostatní usnadní čas.

Ale zato je nemístna shovívavost k těm socialistům, kteří nespokojují se svou prostou brázdičkou neškodné celkem práce literární nebo umělecké, kterou konají skromně a s nejlepší vůlí, nýbrž kteří osvojivše si trochu eklektické erudice a literární obratnosti domnívají se býti povoláni apoštolovat, redigovat, propagovat umění, poučovat a vzdělávat socialistický lid, aniž překonali v sobě předsudky a hypochondrie starého světa, aniž mají před očima jasný obraz zhouby, kterou měšťáctví způsobilo a ustavičně rozmnožuje v kultuře, a podmínek, z nichž může rozvíjeti se a růsti kultura nová, socialistická.

Takové úvahy může vyvolati například právě vyšlé číslo Rudých květů, které rediguje Antonín Macek. Obdivovatel záslužných a skutečně velikolepých a socialisticky uvážených osvětových akcí Lunačarského předkládá tu socialistickému lidu — aspoň po stránce výtvarné — opravdu jen odpadky ze stolu buržoazie, reprodukce diletantských dřevorytů Němcových, Koblihových, ba i Röhlingových, a jako by to byla jedna linie umělecká, položí vedle nich Mánesovy Pomněnky. A jest přesvědčen, že dává lidu stravu nejprůměrnější a že si počíná jako znalec, povznesený nad tendence škol a nad jednostrannost.

Jsou daleko za námi doby, kdy jsme si mysleli, že v rámci dnešního pořádku možno — pokud běží o literaturu a umění — ostrou kritikou špatného a vytrvalou propagandou dobrého docíliti něčeho více než pouze toho, že udržujeme jistou úroveň, na vratkých ostatně nohou:

že možno zjednatí pořádek v uměleckém hospodářství, že možno obecnou kulturu postavit na pevný základ. Naše pakultura je logický důsledek našeho sociálního a hospodářského „pořádku“, s ním stojí a s ním padá. Nic podstatného nedá se na ní změnit, dokud nezměníme systému všeho podnikání. Veškera propaganda zdravých zásad a dobrých kulturních plodů najde za dnešního stavu půdu vždy jen u nepatrné menšiny a setkává se s odporem většiny; poctivou snahu nejlepších lidí může zkrřížiti ledajaký redakční neomalenec, který nejkrásnější věc zesměšní několika ničemnými frázemi.

Jistě je třeba, abychom v dosahu svého vlivu zachraňovali, co se zachrániti dá, abychom budili odpor ke špatné práci a nesmyslným názorům, — proto socialistický propagátor, redaktor, učitel měl by míti kolem sebe ustavičně nejlepší a nejinformovanější z moderních spisovatelů a umělců, jednotný podle možnosti sbor, který ví, co chce, a nemíchá bez ladu a skladu staré s novým, špatné s dobrým, kýč s uměleckým dílem, — proto také uráží nás nejednotná, diletantská, podměšťácká často úroveň socialistického tisku, pokud běží o literaturu a umění. Je to ponižující pro každého uvědomělého socialistu, když tuctový vlastenecký veršotepec, redaktor nejzprátečnickějšího literárního listu, machr velkokapitalistické literární plantáže a sloup veškeré literární reakce u nás je oslavován redaktůrkem socialistického deníku, když se ustavičně opakuje, že kdekterý potměšilý nedouk, klepnutý přes prsty, najde ochranu v socialistickém tisku a místo pro své útoky na nejschopnější naše odborníky (poněvadž redakce nemá dosti svědomí, aby se dala správně informovat, anebo se spokojí stranickou příslušností útočnickovou), atd. Proto také nás rozčiluje, když v obrázkovém časopise pro socialistický lid vidíme věci patřící do Zlaté Prahy nebo do jiných žurnálů slátaných ze všemožného braku bez vážného vkusu a bez vzdělané vůle vésti k uměleckému poznání a k radosti z umění.

Ale hlavní povinnost socialistů je dnes jiná, poněvadž nežijeme v době nějakého ospalého míru a všeobecné spokojenosti, kdy lid vyhledává jen circenses k hojně dávce chleba. Jsme uprostřed zápasu na život a na smrt, jde o všechno, jde o *lidstvo* — socialistický tisk, nevydávaný z důvodů obchodních, plně si vědomý své povinnosti burcovat a šikovat k poslední srážce dvou světů, nemá a nesmí pěstovati idylická zákoutí, kde se zpívá sentimentální ukolébavka, jako by svět byl tichou zahradou po soumraku.

Je to zkrátka hřích, jestliže takový list jako Rudé květy pěstuje idylickou (a k tomu ještě diletantskou) uměleckou politiku, konkuruje v obrazové části s neznalostí a hračkářstvím Moderní revue nebo Bradáčova Bibliofila, místo aby byl zrcadlem ohromného zápasu, knihou žhavého písma, svědectvím revoluce.

Již před lety, před válkou upozornili jsme v jednom moravském fejetonu na tuto chronickou vadu Rudých květů a šlo nám tehda jako dnes pouze o věc. Psali jsme tehdy z hlediska civilního názoru

na život a umění, tvrdili jsme, že za reprodukce špatných obrázků byly by tu na místě dobré fotografie ze života práce, psali jsme proti sentimentální idyle a pro patos moderního věku — dnes po válce opakujeme to z hlediska revoluce, která jest na pochodu.

Co znamenají pro lid neobratné hračky Němců, Koblihů, Röhlingů, které vůbec nikde nic znamenati nemohou? Má z nich nabýti přesvědčení, že umění je zábava lenochů, galanterní zboží pro měšťáky a jejich napodobitele z lidu, jež mu nic nepovídá, jež přichází z jiného, zcela cizího světa, kde se lidé jen hloupě baví a nudí jako andělé před tvářící Hospodinovou? Víme, také toto „umění“ je více nebo méně namáhavě vyráběno v proletářských sednicích, kde se vydělává, kde se počítá s hubenou mzdou. Ale to není omluvou pro jeho nesmyslnost a pro socialistické redaktory, kteří je předkládají svým čtenářům, zasluhujícím a dnes nezbytně potřebujícím něčeho zcela jiného.

Rudé květy měly by hořeti a ruměncem polévati tváře svých čtenářů, ale nejsou ani vybledle červené. Viděli jsme nedávno lidový obrázkový časopis německý, nevím již kterého původu. Defilovaly před námi velké fotografie ze schůzí, táborů, stávek, demonstrací, bouří jako veliké revoluční bio světa, žádné ulízané obrázky reprezentančních aktů a skupin, nic malicherného, nic se sebou spokojeného a socialisticky napapaného, nýbrž příboj, který se valí, skutečný obraz světového zápasu, podněcující a dodávající víry a zmužilosti, a fotografie doplňovaly drsné obrázky radikálních umělců, žádné reminiscence na renesanční erotiku nebo sentimentální lyriku nebo nahoty à la Švabinský, nýbrž výkřiky, plameny očí, neuhlazená de profundis mezi továrními komíny a bloky činžáků.

Antonín Macek zná politickou situaci socialismu, ví, oč běží buržoazii a oč má běžeti lidu. Nechť tedy nenalévá socialistickému proletariátu padělané limonády ani v Rudých květech, když třeba dnes prudkého vína.

UPOZORNĚNÍ

Redakce Června stejně jako redakce Kmene nemá s redakcí Šibeniček pranic společného, kromě právě jedné střechy, pod kterou časopisy ty vycházejí. Červen i Kmen jsou orgány určitého směru, což jim nemůže býti k necti; kdežto Šibeničky jsou nezávislým satirickým listem, který je jistě na dobré cestě založiti u nás tradici svobodné české satiry, a to opět jemu není k necti. I když bychom chtěli jej míti někdy objektivnějším nalevo, i když také v něm vidíme někdy zrcadliti se některé obecné předsudky, považujeme přece neodvislost za svatý předpoklad satiry teprve se vyvíjející a mravní svobodu za její nezbytný statek vůbec. — Tolik považujeme za nutné podotknouti na malicherný útok Sociálního demokrata, který nás stihl za to, že z věcných čistě a socialistických důvodů kritizujeme v Kmeni reakční způsob Rudých květů.

Pilný a vytrvalý tajemník Českého ústavu bibliografického a pracovník knihovnický shrnuje tímto spisem ve stručnou, moderní příručku vědomosti potřebné řádným knihovníkům a těm, kdož se o veřejné knihovny zajímají. Část první obsahuje v patnácti malých kapitolkách pěkné, byť zcela stručné dějiny knihoven, vedoucích nás od úsvitu vzdělanosti ke sbírkám babylónským, egyptským, řeckým a římským, odtud pak ke středověku a vynalezení knihtisku, načež pokračují o knihovnách italských, francouzských, anglických, německých a slovanských, o knihovnictví ve Spojených státech severoamerických až po veřejné knihovny v dnešním smyslu slova, přihlížejíce hojně k poměrům v zemích českých. V části druhé, věnované správě knihoven, pojednává se prostými slovy o organizaci, o knihovnicích, o místnostech a nářadí, o výběru knih, o vazbách, akcesi, klasifikaci, notaci, výstavbě, kontrole, katalogizaci. Pak následuje v části třetí pojednání o stycích se čtenáři a technice půjčovni, v části čtvrté o knihovnách přenosných a zvláštních druzích knihoven a v části páté o výroční zprávě knihovny. V dodatcích nalezneme katalogizační pravidla, ukázky hlavních forem katalogografických, jakož i malou bibliografii autorovy činnosti literární. Spisek psán je příjemným věcným slohem, bez nabubřelých frází a velikých slov, v duchu sympaticky svobodnomyslném, z přesvědčení, že nemístné poručníkování je překonanou metodou a svobodný duch nejlepší výchovou příštích uvědomělých občanů. Spisek vyšel tedy právě včas; uzákoněním povinných veřejných knihoven obecních rozšiřuje se nemálo kruh interestů o veřejné knihovny, kteří v této knížce naleznou nejnutnější poučení. Nyní by se měl autor věnovati dalšímu úkolu literárnímu: napsati důkladné dějiny veřejné knihovny, bohatě ilustrované, které by se staly povzbuzující četbou národní. Nemáme dosud velikých a dobře vypravených monografií tohoto druhu a potřebujeme jich nejen jako biblí osvěty, nýbrž i z toho důvodu, aby výsledky naší domácí kultury a práce zasadily náležitě v rámec dějin světových.

SPOR V DIVADLE VINOHRADSKÉM

Chci pouze stručně a přehledně vyložit, oč běží. Tedy:

1. Základní a hlubokou příčinou sporu jest nemožnost, aby na velkém divadle činohra a opera s operetou mohly trvale a se zdarem pracovati vedle sebe. Děje-li se to s bídou na některém jevišti provinčním, není to udržitelné na divadle velkém; vývoj divadla na celém světě to dokazuje. Je-li činohra na takové scéně v rozkvětu, ustupuje do pozadí opera s operetou, a naopak.

2. V divadle Vinohradském činohra za vedení dr. Hilara opanovala pole, nabyla velikého a celonárodního významu uměleckého; násled-

kem toho opereta, dříve favorizovaná, pozbyla na této scéně svého místa, jistě nikoli ke škodě českého umění dramatického a hudebního.

3. Tento fakt vedl k tomu, že odstrčená opereta vypověděla válku vítězné činohře.

4. Za záminku vybrala si opereta osobu dr. Hilara. Dr. Hilar je mladý muž, poněkud drsný, a jeho právomoc na divadle Vinohradském byla snad příliš veliká. Na druhé straně jest jisto, že je dnes nejschopnějším českým divadelníkem a z vinohradské činohry učinil skutečný stánek dramatického umění, nelekuje se nejzajímavějších a nejtěžších experimentů. Byl obviněn, že si počínal despoticky.

5. Ke sporu přidružily se mzdové požadavky herectva a technického personálu.

6. Spor dostal se na veřejnost s doprovodem obvykle nechutným v takových případech. Dr. Hilar byl obviněn ze skutků hrubých a nečestných, ale když došlo k důkazům, jeho protivníci couvli, odvolávali a opět jiné věci vynalézali, takže sami podkopali důvěru veřejnosti ve svou věc. Předpokládáme, že dr. Hilar nejednal vždy taktně a korektně, ale věci tyto nebyly dosud řádně vyšetřeny povoláním nestranným sborem a současně nemůže býti sporu o tom, že především divadlo, má-li umělecky prosperovati, vyžaduje pevné ruky, která často se nezavděčí, a je-li spojena s drsnější povahou, snad i bezděčně ublíží někdy. Umělci jsou vždy a přirozeně v něčem přepjatí: mají-li společně provésti dobrou věc, musí s porozuměním spolknouti mlčky nejeden důsledek svého temperamentu.

Ministerstvo národní osvěty postavilo se na stanovisko, že činohra Vinohradského divadla má býti jak co do osob, tak místně oddělena od operety, pro kterou by se adoptovalo lidové divadlo Vinohradské (rovněž pro operu mělo by se naléztí důstojné působiště), a toto stanovisko schváleno bylo i na schůzi dramatických spisovatelů a uměleckých interesentů.

8. Všichni umělečtí interesenti shodují se v tom, že v otázkách mzdových stojí na straně herectva a technického personálu. Správa divadla jest ostatně ochotna těmto požadavkům personálu vyhověti, jakmile se ujme práce v činohře.

9. Běží teď o to, aby činohra mohla v městském divadle Vinohradském nerušeně pokračovati ve své umělecké činnosti za vedení dr. Hilara, aby od nekulturního povyku aféry přešlo se ke kulturnímu vyrovnání sporu.

10. Překážkou jest již jen technický personál Vinohradského divadla, který sveden na scestí žádá si bezpodmínečně hlavy dr. Hilara.

Takový je stručně řečeno stav věci.

Byv o to požádán z kruhů hereckých a spisovatelských, referoval jsem o sporu v poslaneckém klubu naší strany, který po vřelých slovech sestry Zemínové a prof. Maxy ve prospěch kulturního řešení sporu se usnesl působiti k smírnému vyrovnání tak, aby dr. Hilar

zůstal činohře Vinohradského divadla dle jejího přání a dle přání všech kulturních pracovníků našich zachován.

Bylo přitom správně poukazováno k tomu, že všichni významnější spisovatelé a umělci socialističtí jsou na straně činohry a že jak prestiž strany, tak zájem socialismu vyžaduje, abychom nekompromitovali svých myšlenek a svého hnutí nekulturním stanoviskem ve sporu, který není v podstatě ničím jiným než bojem operety proti vynikající činohře.

JOHN BUCHAN: ZELENÝ PLÁŠŤ

Napínavý román, který se čte jako časové libreto filmové. Složité dobrodružství dohodových vyzvědačů v Německu a Orientě. Obratné a zábavné vypracování bez uměleckých nároků a výsledků. Nezanedbá hlubšího dojmu, mizí z paměti, jakmile jsme knihu zavřeli. K přednostem jeho patří, že autorův pohled je spíše ironický než nenávislný; k jeho vadám, že příliš oslavuje válečné hrdinství a tím napomáhá udržovati tradici, která již nesluší lidskému rodu.

Překlad je řemeslný a nevyhýbá se obvyklým jazykovým pokleskům.

NOVÝ ČASOPIS

Je patrně slušné a potřebné, aby každý nakladatel měl svůj literární časopis. Jsou konečně očividné výhody, kterých tím získává. Pozastavujeme-li se někdy nad počtem časopisů ustavičně rostoucím, které — to je veřejným tajemstvím — nemají co tisknouti, a přece vznikají z nejmaličernějších příčin, jest nám uznati, že důvod obchodní je *dnes* nejdůležitější, a že tedy nakladatel je povolanejším zakladatelem časopisu než například mladý básník, který se v literatuře sotva ohřál a už chce býti redaktorem. Jest nám rezignovaně pověřiti čas, aby zahubil špatné a pomohl dobrému — nebo také naopak.

Ale nakladatelé stejně jako spisovatelé zakládajíce časopis neopomenou nás ujistiti, že jejich časopis bude „úplně nezávislý“. To je heslo literárního dne. Znamená snad, že nakladatel nebude ve svém časopise tisknouti pochvalných referátů o svých knihách, i když knihy ty jsou slabé nebo špatné, anebo že spisovatel nebude ve svém časopise tisknouti svých básní nebo svých povídek, i když jsou bezcenné? Nikoli, tam až nezávislost jejich listu nesahá.

V čem tedy vězí? V tom, že časopis jest úplně nezávislý na nějakém ideovém nebo uměleckém programu, směru, ideálu. Nechce nic jiného než sloužiti obchodním zájmům nakladatele nebo osobním zájmům spisovatele. Tak vznikl například časopis *Sladko je žiti*; pan Štorch-Marién potřeboval tribuny pro svou špatnou poezii, a poněvadž má peníze, založil časopis. A tak vznikla *Země* pana Stanislava Minaříka, nakladatele.

Nechci srovnávat těchto dvou časopisů. Země prezentuje se zcela slušně. Stanislav Minařík je literárně vzdělaný muž, má vkus a styky: není důvodu, aby Země nebyla skutečně dobrým, lidovým časopisem literárním, pokud to dnes možno. Ale hlásá-li prospekt, že Země je časopis „úplně nezávislý“, není to předně pravda, poněvadž je to časopis nakladatelský, a podruhé znamená to, že se odsuzuje k bezbarvosti, která není ctnost a které je u nás všude nadbytek.

K VÝROČÍ 28. ŘÍJNA

dáváme svým čtenářům a odběratelům za oslavné nebo kritické články a poznámky, které by byly jen opakováním toho, co jsme psali v předchozích číslech Června, raději dnešní mimořádný obsah: povídku nejlepšího z moderních českých prozaiků s obrázky nejlepšího z moderních českých malířů — zejména pokud běží o novou a smělou tvárnou snahu. Domníváme se, že taková tichá oslava je nejužitečnější a že oslav jiných, hlučnějších, ale neplodných je u nás nadbytek.

ROMANTIKA?

Tribuna nazvala v jednom čísle romantickým názor, který vyslovilo Právo lidu a který je ostatně odůvodněným míněním všech skutečných socialistů, že totiž sociální reformy jsou ve všech evropských státech v popředí pod vlivem ruské revoluce a že pád sovětové republiky ruské posílil by reakční živly. Zejména u nás vyplývá prý všecko z domácího demokratismu a naše buržoazie má prý tolik politického smyslu, aby věděla, že se musí vyrovnat se socialismem. To je všecko malování strak na vrbě. Především je zjištěným faktem, jasně pozorovatelným jak v žurnalistice, tak v jednání Národního shromáždění, přímo hmatatelnou skutečností, že ochota kapitalistických a protisocialistických kruhů řídí se v každé maličkosti tlakoměrem světové sociální revoluce (která trvá), a hlavně ovšem vždy situací, ve které zdá se právě býti sovětová republika ruská. Buržoazie povoluje toliko pod tlakem, poněvadž dobře ví, že neběží o „vyrovnání se socialismem“, nýbrž o úplné a definitivní odstranění kapitalistického systému a „pořádku“. „Vyrovnává-li se“, činí to, jen aby zadržela nezbytný převrat — aspoň na nějakou dobu ještě. Věříme rádi, že kapitalistické kruhy vysílají do boje všechna ochotná péra, aby vylíčila snahy o sociální převrat jako pošetilst, nereelní romantism radikálů, ale nemůžeme jim pomoci: socialism není to, čím by jej rádi měli, není hromádkou několika záplat, jež se dají přišít na kapitalistický kabát, není hrstí kozích chlupů, jež se přimísí vlku do potravy, aby myslil, že žere kozu, ač má před sebou slámu. Tato komedie mohla by už přestat. Jsou jistě socialističtí bařtipáni, kteří jsou ochotni věčně

„se vyrovnávati s buržoazií“, hrátí hru, která jim zaručuje pohodlný život, ale poctiví socialisté zůstávají tvrdošíjnými „romantiky“. Přes všechny námítky, teoretické i praktické, které mají a mohou míti proti bolševické revoluci, shodují se dnes v tom, že tu běží o první veliký pokus o socialistický převrat a socialistickou ústavu, pokus v jádru zdařilý, byť nikoli definitivní a oprav nevyžadující, a že dvouleté trvání sovětové republiky, její schopnost rezistence proti všem, její vnitřní oheň, dodávající jí sílu v nejkřutějších situacích, jsou prvním velikým světovým vítězstvím socialismu, jehož účinek bude trvalý, i kdyby se spojené kapitalistické reakci podařilo sovětovou republiku porazit. Jedna byla by mrtvá, ale druhá povstala by zanedlouho s ještě větší silou socialismu. Kdo je pro povalení sovětové republiky ruské, není socialista nebo je stížen slabomyslností. Stala se zkušebním kamenem socialistů, příležitostí k zdravému rozlišování, a pro druhou stranu — to ví nejlépe tato strana sama, a její žurnalistika, kdyby se sebevíce namáhala, toho nezastře.

BOLŠEVICTVÍ

V České Stráži, ve dvojitém čísle věnovaném výročí naší republiky, konstatuje ve svém článku dr. Emanuel Rádl hodně správně, že naše umění a naše literatura jsou dnes v úpadku velice trapném. Zejména mnoho pravdy má v těchto slovech: „Rozmnožují se časopisy rodinné, bez určitého literárního programu, časopisy programové na svůj program zapomínají a nových idejí není.“ Na tento příznačně úpadkový fakt poukážeme v Červnu i ve Kmeni již dávno. Přesto však nejde říci, že by u nás nebylo nových idejí uměleckých a literárních a jejich vynikajících představitelů. Nové umělecké hnutí, započaté u nás před válkou, pokračuje. Jenže je roztrženo a nemá svého výhradního orgánu. Jeho uměleckých a literárních představitelů není možno soustřediti. Jedni jsou v Národních listech a v Cestě, druzí v Tribuně, jiní v Kmeni a Červnu. Rozděluje je zaměstnání nebo politika. To není ovšem stav zdravý pro toto umělecké hnutí, jež bylo válkou v zárodcích přiškrceno a jež trpí dnes hlavně tím, že výdělečné povolání brání mnoha nejlepším lidem pracovati bez kompromisů a na nějaké společné půdě umělecko-literární. Nicméně, hnutí pokračuje, třeba nedosti programově a soustředěně, a má svůj vliv na mladou generaci výtvarnicou i básnickou. — Ale dr. Rádl připomíná ještě ve zmíněném článku: „Jediný Červen se svým bolševictvím jest dnes časopisem bojujícím za ideu. Jest však bolševictví ideou dosti literární?“ To je řečeno příliš zhruba. — Červen bojuje za staré ideje socialismu a přitom nemůže ovšem zastrčiti hlavu do písku před faktem, že ruské bolševictví učinilo první veliký, více nebo méně správný pokus o takzvanou diktaturu proletariátu a socialistickou ústavu. Vedle toho nemůže upřítí ruské revoluci ohromného významu pro vývoj socialismu na celém světě. Bolševic-

tví je spíše praxe než idea, ruská praxe, to by měli cítiti především filosofové jako lidé, kteří mají jasně a logicky mysliti. Ideje, o něž tu běží, jsou starší než bolševictví. Bojuje-li tedy Červen za ideje, jsou to, opakujeme, staré ideje socialistické, komunism, za který jsme bojovali již dávno před válkou, kdy o bolševictví se u nás nic nevědělo a kdy snad vůbec ještě neexistovalo. Je-li dnes v našem snažení něco nového z ruského příkladu odvozeného, je to úmysl najíti smír mezi komunismem autoritářským (státně socialistickým) a komunismem svobodářským (anarchistickým) v praxi, která by byla méně bolestná než praxe ruská. Bolševictví není nám tedy ideou literární. Pokud mu místo dovoluje, a zejména v příspěvcích básnických, bojuje Červen jako celkem i Kmen za ideje nové umělecké moderny, které byly od počátku silně sociální a jsou dnes velmi všeobecně a stále více i socialistické. Soudíme, že slovem bolševictví nemělo by se ve vážných projevech házet tak nazdařbůh a že měl by se mu ponechati jeho ruský smysl. Zde více než kde jinde je třeba, aby byl jasný rozdíl mezi spisovatelem a večerníkovým žurnalistou.

GEORG FR. NICOLAÏ

Mimořádné vědění odborné, provázené hlubokou sociální vírou a radikálními názory sociálními i politickými, bývá poměrně vzácné. Zejména u Němců v době rozkvětu říše hohenzollernské a za války pak následující nebylo mnoho vynikajících lidí, kteří byli zároveň učenými profesory a radikálními mysliteli, schopnými ani v praxi se nebáti, běželo-li o skutky odpovídající názorům. Jedním z nich byl vynikající profesor fyziologie na universitě berlínské Georg Fr. Nicolaï, učený lékař, který na počátku války, byv postaven na vysoké vojenské místo lékařské, byl zbaven svého úřadu pro energický boj proti politickým a vojenským zločinům německým a propadaje z nemilosti v nemilost byl degradován, zařazen jako prostý voják a konečně válečným soudem v Gdansku odsouzen k pěti měsícům žaláře. Aby ušel ještě ostřejšímu pronásledování, uprchl z Německa dobrodružným únikem v aeroplánu a počal v Dánsku vydávati revui *Das werdende Europa*, časopis pro lidi věřící v budoucnost, neutrální k válčícím zemím, ale vášnivě bojující ze právo proti moci. Stal se dezertérem a řekl o tom: Bylo mi opustiti německou říši, poněvadž domníval jsem se býti dobrým Němcem.

Před rokem upozornil na tuto velikou osobnost Romain Rolland zvláštním článkem v *Les écrits du Midi*, zatímco u nás byl Nicolaï poznáván poněkud podle svých statí v berlínské *Die Aktion* v době německé revoluce a později jako jeden ze zakladatelů sdružení *Clarté*.

Stůjtez zde některé podrobnosti z článku Romain Rollandova:

Přesto, že měl svoje mínění o válce, dal se Nicolaï k dispozici vojenské autoritě jako civilní lékař do smlouvy vzatý. Stal se vrchním lékařem v nové nemocnici tempelhofské a toto místo dovolovalo mu pokračo-

vati ve veřejných přednáškách na universitě berlínské. Ale v říjnu 1914 stal se s profesorem F. W. Foerstem, s profesorem A. Einsteinem a dr. Buckem původcem velmi ohnivého protestu proti pověstnému manifestu devadesáti tří. Trest nedal na sebe čekat. Byl ihned přeložen a jmenován prostým asistenčním lékařem nemocnice pro nakažlivé nemoci v malé pevnosti graudenzské. Využil pro sebe tohoto zlovolného opatření a máje dosti kdy psal svou knihu *Biologie války*. Tu došlo k torpedování Lusitanie. Nicolaï byl tím nesmírně pobouřen, pocítoval to podle svých slov jako fyzickou bolest. Při stole mezi několika soudruhy prohlásil, že znásilnění belgické neutrality, používání otravného plynu, torpedování obchodních lodí jsou hanbou německé říše. Jeden z jeho spolustolovníků jeho kolega dr. Knoll pospíšil si udati jej. Nicolaï byl v nemilosti znovu přeložen a poslán do nejzapadlejšího kouta německého. Protestoval proti tomu ve jménu práva. Věc byla oznámena císaři, který, jak se ujišťuje, připsal na okraj aktu: „Ten člověk jest idealista, dejte mu pokoj!“

Nicolaï byl poslán zpět do Berlína v zimě 1914—1916 s upozorněním, aby se choval rozumně. Nedbaje toho počal ihned na universitě s přednáškami *o válce jako evolučním činiteli v lidské historii*. Přednášky byly ihned v počátcích zastaveny a Nicolaï zavezen do Gdansku. Bylo mu formálně zakázáno mluvit a psát o politických věcech. Nicolaï vzdává se svého úřadu civilního lékaře. Připomínají mu, že je vázán přísahou. Odmítá. Je předvolán před válečný soud, marně upozorňován na důsledky svého jednání; nechce ustoupiti. Degradují je, stane se prostým vojákem. Půltřetího roku je saniťáčkem, zaměstnaným nějakou směšnou prací kancelářskou. Nicméně dokončí svou knihu, která se tiskne v Německu. Je tištěno 200 prvních stran, když jakýsi mocný pán, z velké továrny na ponorky, učiní udání, ve kterém se rozhořčuje: „Dobýváme těžce své peníze ve válce, a ten člověk píše pro mír!“ Nicolaï je zatčen a jeho rukopis konfiskován...

Lidé se diví náhlému zhroucení germánského kolosa. Hledají sta různých důvodů: armádu decimovanou epidemiemi, lid zpracovaný bolševictvím atd. Tyto věci měly svůj vliv. Ale zapomíná se příliš na jinou ještě věc; že podminována byla celá budova, třebaže byla tak impozantní. Za fasádou pasívní poslušnosti skrývalo se nesmírné rozčarování. Nic divného tedy, že Nicolaï měl mnoho důvěry a mlčelivých soudruhů, kteří jej podporovali a povzbuzovali. „Učenci, dělníci, vojáci, důstojníci prosívali mne, abych řekl, co oni říci se neodvažují.“ A tož když jej zatkli a jeho knihy se zmocnili, rukopis byl zachráněn a dopraven do Švýcar — kým? Oficiálním německým kurýrem! — Když utekl ze svého místa a chce odejít z Německa a pomýšlí nejprve učiniti to zcela prostě pěšky, je zatčen sto kroků od hranice a předveden před starého dobráka kapitána, který uslyšev jeho jméno, náramně je překvapen, hledí na něj dlouze a pak mu dá přátelskou radu, aby nepokračoval ve své cestě v noci, neboť hranice je střežena hlídkami se psy. A nechá jej odejít... Nevida jiného východiska kromě vzduchu

Nicolaï obrátí se — na koho? Na aviatického důstojníka. Prosí jej, aby mu půjčil aeroplán na cestu do Holandska nebo do Švýcar. Důstojník, aniž jest udiven, odpoví, že věc je proveditelná a že bude snadnější, chce-li se Nicolaï uchýliti raději do Dánska, a že by mohl vzíti s sebou celou společnost. Dva aeroplány a několik důstojníků zúčastnilo se tohoto vzdušného útěku z Neuruppinu do Kodaně. — Mnoho podobných případů, byť nikoli stejně silných, objasňuje jakost pouta mezi občany a státem. Vydání Nicolaïovy knihy ve Švýcarech a její tajné rozšíření po Německu asi ve stu exemplářů zjednaly Nicolaïovi poměr k mnoha mužům všech německých stran. „Jsem přesvědčen, že Německo a svět byly by zítra osvobozeny, kdyby dnes všichni Němci řekli bez rezervy, co chtějí a po čem touží v hloubi srdce.“

Nicolaïův protest nebyl pouze protestem individuálním, nýbrž protestem národa, a Nicolaï byl pouze jeho hlasatel.

Kmen jakož i Červen přinesou v příštích číslech ukázky názorů tohoto dobrého Evropana Němce.